

De Beïnvloedingskracht

De mate waarin de berichtgeving een veranderende visie op interlandelijke adoptie bij betrokkenen teweeggebracht heeft. *Een casestudy over de interlandelijke adoptie tussen Sri Lanka en Nederland (1973-2017)*

Bron: afbeelding 'Westerlingen arriveren met een Srilankaanse moeder en haar kind bij het gerechtsgebouw in Colombo, waar de overdracht plaatsvindt', In: 'E. Bootsma, 'Illegale adoptie', *Trouw* (6 februari 1991).

De beïnvloedingskracht

De mate waarin de berichtgeving een veranderende visie op interlandelijke adoptie bij betrokkenen teweeggebracht heeft. *Een casestudy over de interlandelijke adoptie tussen Sri Lanka en Nederland (1973-2017)*

Iris Felicia van der Hulst (s1640887)

I.f.van.der.hulst@umail.leidenuniv.nl

Master History: Cities, Migration and Global Interdependence

Masterscriptie

Universiteit Leiden

Onder begeleiding van Dr. E.C. Walhout

23 april 2021

Woordenaantal: 20.149 exclusief voet- en eindnoten

Universiteit
Leiden

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 - Inleiding	3
1.1 - De Adoptiewet.....	3
1.2 - Onderzoeksvraag.....	5
1.3 - Historische context	5
1.4 - Historiografie	9
1.5 - Theoretisch kader.....	14
1.6 - Materiaal en methodologie.....	17
1.6.1 - Opbouw.....	19
Hoofdstuk 2 – Overheidscorrespondentie en berichtgeving	20
2.1 - Rapporten en overheidscorrespondentie.....	20
2.2 - Krantenartikelen.....	23
2.2.1- De periode 1973-2004.....	23
2.2.2 - De periode 2005-2017	29
2.3 - Televisieprogramma’s	32
2.4 - Conclusie	32
Hoofdstuk 3 – De visie van professionals.....	34
3.1 - De functie en taak met betrekking tot adoptie	34
3.2 - De eventuele knelpunten.....	35
3.3. - De invloed van de berichtgeving.....	36
3.3.1 - De rol van berichtgeving.....	36
3.3.2 - De gevolgen van de negatieve berichtgeving	37
3.3.3. - De visie op televisieprogramma’s	38
3.3.4 - De visie op interlandelijke adoptie	39
3.4 - Conclusie	39
Hoofdstuk 4 - De visie van adoptieouders en geadopteerden.....	41
4.1 - Het adoptiebesluit.....	41
4.2 - De jeugd van de geadopteerden	42
4.2.1 - De visie op de adoptie	43
4.3 - De invloed van de berichtgeving	45
4.3.1 - De mate van betrokkenheid.....	45
4.3.2 - De negatieve berichtgeving en de sociale kring	48

4.3.3 - De visie op televisieprogramma's	48
4.4 - Conclusie	51
Hoofdstuk 5 - De wetenschappelijke visie	53
5.1 - Gerelateerde thematiek.....	53
5.2 - De invloed van de berichtgeving.....	55
5.2.1 - De rol van de berichtgeving.....	55
5.2.2 - De visie op televisieprogramma's	56
5.2.3 - De invloed van de berichtgeving.....	57
5.3 - Conclusie	58
Hoofdstuk 6 - Conclusie	60
Bronnenlijst	64
Archieven	64
Interviews	64
Krantenartikelen.....	65
Literatuurlijst.....	71
Literatuur	71
Webpagina's.....	75
Bijlagen	77
Bijlage 1 - Topiclijst professionals.....	77
Bijlage 2 - Topiclijst adoptieouders.....	80
Bijlage 3 - Topiclijst geadopteerden	82
Bijlage 4 - Topiclijst wetenschappers.....	84

Hoofdstuk 1 - Inleiding

Op 9 september 2020 publiceerden diverse media over de rechtszaak die Dilani Butink aanspande tegen de Nederlandse staat en het adoptiebemiddelingsbureau Kind en Toekomst. Butink beargumenteerde dat er diverse fouten waren gemaakt gedurende haar adoptieprocedure. De in 1992 geboren Butink keerde in 2015 terug naar Sri Lanka om op zoek te gaan naar haar biologische ouders. Eenmaal in het land ondervond zij dat haar papieren waren vervalst. Dit belemmerde haar in het opsporen van haar biologische ouders. De rechtbank kon in deze rechtszaak echter geen vonnis uitspreken, omdat de zaak inmiddels was verjaard.¹

Dit bericht staat niet op zichzelf, maar is één van de vele berichten in de Nederlandse media die blijk geven van misstanden in het Sri Lankaanse adoptieverleden. Op 8 februari 2021 werden deze misstanden onderstreept toen het rapport van de commissie-Joustra werd gepubliceerd over de rol van de Nederlandse overheid bij interlandelijke adoptie in de periode 1967-1998. De commissie erkende dat de overheid tekortgeschoten was bij het tegengaan van adoptiemisstanden en adviseerde interlandelijke adoptie per direct een halt toe te roepen.²

1.1 - De Adoptiewet

Adoptie is in Nederland een relatief nieuw fenomeen. Op 1 november 1956 werd adoptie juridisch mogelijk met de inwerkingtreding van de Nederlandse Adoptiewet. Nederland was samen met Portugal het laatste land in Europa dat daarvoor geen wettelijke regeling had betreffende het erkennen van niet-biologische kinderen.³ Een lange periode ging vooraf aan de ontwikkeling van de Adoptiewet. Aan het einde van de negentiende eeuw debatteerden juristen over de vraag in welke mate de zorg voor kinderen moest worden opgenomen in de sociale wetgeving en hoe ver de ouderlijke macht rijkte.⁴ De algemene consensus was dat de ouderlijke macht naast rechten ook plichten met zich meebracht. Het gevolg van dit debat waren de Kinderwetten aan het begin van de twintigste eeuw. Door deze wetten werd de overheid juridisch verantwoordelijk voor de zorg voor verwaarloosde kinderen.⁵ Deze wetten, die in 1905 hun intrede deden, definieerden de uitvoering van de ouderlijke macht als een plicht die gepaard ging met een recht. Dit recht kon een ouder verliezen wanneer de zorgplicht niet werd nagekomen als gevolg van verwaarlozing of misbruik. De Kinderwetten maakten, kort gezegd, ontheffing en ontzetting van de ouderlijke macht mogelijk.⁶

¹ 'Rechtbank: zaak uit Sri Lanka geadopteerde Dilani Butink verjaard', *Trouw* (9 mei 2020).

² Commissie-Joustra, *commissie onderzoek interlandelijke adoptie* (z.p 2021) 137.

³ H.P. Cloeck, *Adoptie als vraagstuk van kindbescherming* (Amsterdam 1946) 11.

⁴ J. Dane, *Honderd jaar kindbescherming. Uitgave ter gelegenheid van het jubileum van de Raad voor kindbescherming en Kinderwetten (1905-2005)* (Amsterdam 2006) 1.

⁵ J. Kok e.a., *Beklemd in de scharnieren van de tijd: beleid, praktijk en ervaringen van afstand ter adoptie door niet-gehuwde moeders in Nederland tussen 1956 en 1994* (Nijmegen 2017) 13.

⁶ Cloeck, *Adoptie als vraagstuk voor de kindbescherming*, 21.

De Kinderwetten vormden ook het begin van het systeem van pleegzorg.⁷ Voor het verlenen van pleegzorg waren richtlijnen opgesteld, zoals de voorkeur voor een gezin, omdat het gezin werd gezien als de bouwsteen van de maatschappij.⁸ Een gezinsverplegingsrapport gepubliceerd in 1939 in opdracht van de, toen nog, Nederlandschen Bond tot Kindbescherming, geeft inzicht in de vier motieven om pleegkinderen in huis te nemen. Eén van de vier motieven was de wens om het pleegkind als eigen kind op te voeden en een gezin te stichten.⁹ Dit motief speelde een grote rol bij de totstandkoming van de Adoptiewet. Een pleegkind dat al enige jaren in een pleeggezin verbleef, kon door de biologische ouders worden teruggeëist als de rechter veronderstelde dat het risico op verwaarlozing was afgenomen. Dit maakte dat het pleegouderschap vaak werd ervaren als een onaangename en onzekere positie.¹⁰ Dit had mede tot gevolg dat op 21 oktober 1950 de Nederlandse Vereniging van Pleegouders (NVP) werd opgericht. De organisatie kwam op voor de belangen van zowel pleegouders als pleegkinderen en had als hoofddoel de totstandkoming van een adoptieregeling. De eerste stap was de Pleegkinderenwet in 1953.¹¹ Deze wet maakte het juridisch mogelijk controle uit te oefenen op de plaatsing van het kind in het pleeggezin. De positie van de pleegouders werd hierdoor echter niet verbeterd.¹² De tweede stap, de totstandkoming van de Adoptiewet, maakte het mogelijk dat pleegouders een eigen gezin konden stichten, zonder daarbij het risico te lopen dat de biologische ouders op enig moment het kind teruggeisten.¹³

De Adoptiewet is in eerste instantie ontwikkeld voor binnenlandse adoptie.¹⁴ Het overgrote deel van de adoptiekinderen waren kinderen van Nederlandse ongehuwde en vaak nog jonge moeders; onwettige kinderen en kinderen die uit overspel of verkrachting waren geboren.¹⁵ Volgens jurist Nota betrof dit tussen 1957 en 1963 75-90 procent van alle geadopteerde kinderen.¹⁶ Na de inwerkingtreding van de Adoptiewet informeerde de NVP haar leden over de mogelijkheid om een Nederlands kind te adopteren. Al vrij snel richtten gezinnen met een kinderwens hun blik niet alleen op Nederlandse kinderen maar ook op buitenlandse. Dit gebeurde in eerste instantie kleinschalig via persoonlijke contacten in Europese landen. Leden van de NVP

⁷ R. Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven: zestig jaar adoptie in beeld* (Soesterberg 2012) 30.

⁸ A.G.J. Vinke, *Geschied voor het adoptiefouderschap? De ontwikkeling en het gebruik van een taxatie-instrument voor gezinsfunctioneren met het oog op interlandelijke adoptie* (Delft 1999) 14.

⁹ Cloeck, *Adoptie als vraagstuk voor de kindbescherming*, 52.

¹⁰ Kok e.a., *Beklemd in de scharnieren van de tijd*, 15.

¹¹ Nederlandse Vereniging voor pleeggezinnen, *Historie* [<https://www.denvp.nl/historie>] (Laatst gezien 8 december 2020).

¹² Bij Ons Pleegzorg, *Pleegzorg in historisch perspectief* [<https://bijonspleegzorg.nl/2013/04/pleegzorg-in-historisch-perspectief/>] (Laatst gezien op 8 december 2020).

¹³ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 21.

¹⁴ R. Hoksbergen, *Vijftig jaar adoptie in Nederland: een historisch-statistische beschouwing* (Utrecht 2002) 5.

¹⁵ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 24.

¹⁶ J.A. Nota, *De adoptie: rechtsinstituut in ontwikkeling* (Nijmegen 1969) 38.

deelden deze ervaringen en namen contact met elkaar op. De NVP bundelde deze en zo ontstond de eerste Nederlandse adoptieorganisatie.¹⁷

1.2 - Onderzoeksvraag

Dit onderzoek hanteert als hoofdvraag: in welke mate heeft de berichtgeving een veranderende visie op interlandelijke adoptie bij de betrokkenen teweeggebracht? Zo biedt het inzicht of berichtgeving in de media, zoals de verslaglegging over de rechtszaak van Butink, leidde tot een veranderende visie op interlandelijke adoptie bij drie groepen actoren. De eerste groep actoren betreft de professionals die werkzaam waren binnen de thematiek van interlandelijke adoptie, hetzij als ambtenaar op het ministerie of als medewerker bij een adoptiebemiddelingsbureau. De tweede groep actoren betreft adoptieouders en geadopteerden. De derde groep actoren betreft wetenschappers die onderzoek deden naar interlandelijke adoptie. Door in gesprek te gaan met deze groepen wordt achterhaald welke invloed berichtgeving heeft op de persoonlijke ervaringen en visies van betrokken personen. Als casestudy is gekozen voor de interlandelijke adoptie tussen Sri Lanka en Nederland. Het tijdsframe van dit onderzoek beslaat de periode 1973 tot 2017, aangezien in 1973 de eerste adoptie vanuit Sri Lanka naar Nederland plaatsvond. Voor 2017 is gekozen, omdat in dat jaar twee ingrijpende uitzendingen over de interlandelijke adoptie tussen Sri Lanka en Nederland zijn uitgezonden door *Zembla*. Aangezien het niet mogelijk is om met alle betrokkenen te spreken, is dit onderzoek niet volledig representatief.

1.3 - Historische context

Vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw veranderde de adoptiewereld snel. Hoksbergen spreekt vanaf de jaren zeventig van 'omslagpunten' die gerelateerd zijn aan maatschappelijke ontwikkelingen en groeiende wetenschappelijke kennis. De eerste ontwikkeling betrof de groeiende aandacht voor de biologische moeder waarbij haar verdriet om de ongewenste zwangerschap en het moeten afstaan van het kind werd erkend. Tevens werd de schuld van de zwangerschap niet meer alleen bij de moeder neergelegd.¹⁸ Een andere verandering was de beschikbaarheid van betrouwbare voorbehoedsmiddelen.¹⁹ Bovendien kwam de acceptatie van abortus in deze periode mondjesmaat op, waardoor het aantal ongewenste zwangerschappen geleidelijk afnam.²⁰ Daarnaast maakte de Algemene Bijstandswet, ingetreden op 1 januari 1965,

¹⁷ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 35.

¹⁸ Ibidem, 36.

¹⁹ L. Bonneux, B.M. Zaadstra en J.A.A. de Beer, 'Verstandige gezinsplanning: niet te laat, maar ook niet te vroeg kinderen krijgen', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 152:27 (2008) 1507-1512, aldaar 1507.

²⁰ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 38.

het voor alleenstaande jonge moeders mogelijk zelf voor het kind te zorgen.²¹ Dit versterkte hun positie en zette een daling van binnenlandse adoptie in gang.²² Ten slotte ontwikkelde de wetenschap rondom moderne voortplantingstechnieken zich verder, waardoor steeds meer ongewenst kinderloze echtparen hiervan gebruik maakten.²³

Als gevolg van de ontwikkelingen steeg het aantal interlandelijke adopties vanaf 1965, waarbij verre landen in het oog sprongen. Voornamelijk Zuid-Koreaanse kinderen werden in deze periode geadopteerd. Deze omslag naar 'interraciaal' adopties liet ook een verandering in de visie op adoptie in de maatschappij zien. De eerste jaren na de Adoptiewet bevond 'interraciaal' adopteren zich nog in de taboesfeer. Het feit dat ouders in deze periode kinderen gingen adopteren die fysiek wezenlijk anders waren dan de Europese kinderen getuigt van een open maatschappelijke houding tegenover interlandelijke adoptie. Hoksbergen spreekt ook wel over de 'eerste grote omslag' in de adoptiewereld, doordat adoptie vanaf dat moment als een aanvaarde manier van gezinsvorming werd beschouwd.²⁴ In deze periode ontstond een nieuwe groep adoptieouders: de idealistische ouders. Zij hadden vaak al biologische kinderen, maar wilden uit idealisme een kind uit een derdewereldland een beter leven geven in Nederland.²⁵ Het opnemen van zo'n kind werd als een vorm van ontwikkelingshulp beschouwd.²⁶

In deze periode verscheen het proefschrift van Nota, die verschillende wetswijzigingen binnen de Adoptiewet voorstelde. Zijn proefschrift duidt dat de Adoptiewet van 1956 geen helderheid verschaft over de manier van afstand doen, de selectie van adoptieouders en de plaatsing van een kind in een adoptiegezin.²⁷ Een andere ontwikkeling in deze periode was de oprichting van de Stichting Interlandelijke Adoptie (SIA) op 27 mei 1969.²⁸ De oprichting hing samen met de oorlogen in Zuidoost-Azië. Doordat televisie steeds toegankelijker werd, waren steeds meer mensen op de hoogte van de gruwelijkheden van deze oorlogen. De SIA kwam voort uit het comité 'Actie Hulpverlening aan Vietnamese en Koreaanse kinderen' en richtte zich voornamelijk op gemengdbloedige Koreaanse kinderen met een Koreaanse moeder en een Amerikaanse vader die anders verstoten werden. De animo bleek enorm. Het resulteerde erin dat de SIA de eerste adoptieorganisatie was die op grote schaal Aziatische adoptiekinderen in

²¹ B.J.L. Wiemann, 'Opkomst en neergang van de ongehuwde-moederzorg in Nederland (1880-1985)', *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 15:2 (1988) 337-368, aldaar 358.

²² Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 38.

²³ T.A. Boer, *Een mens in wording: theologische, ethische en pastorale overwegingen bij nieuwe voortplantingstechnieken en prenataal onderzoek* (Utrecht 1991) 3.

²⁴ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 61.

²⁵ *Ibidem*, 69.

²⁶ *Ibidem*, 72.

²⁷ Nota, *De adoptie: rechtsinstituut in ontwikkeling*, 152-168.

²⁸ Parlementaire monitor, *Nota – Praktische gang van zaken rond adoptie en adoptievoorbereiding* Kamerstukken II 16194, (1979/1980)

https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j4nvg5kkg27kof_j9vvij5epmj1ey0/vk11bovssizn/f=/kst16194n2k2 (Laatst gezien 8 december 2020).

Nederlandse gezinnen plaatste. SIA vervulde een pioniersrol en was vanaf het eerste moment kritisch; zij wilde in procedureel en juridisch opzicht ten allen tijden kunnen spreken van ‘verantwoorde adoptie’. De kennis en ervaring die SIA in die jaren opbouwde is door latere adoptieorganisaties veelvuldig gebruikt.²⁹

In Sri Lanka waren een aantal bemiddelingsbureaus door de jaren heen actief. Het eerste bureau betrof de Vereniging Buitenlandse Adoptie Noord-Nederland (BANND) die een groep echtparen in 1973 oprichtte.³⁰ Sri Lanka was voor BANND in eerste instantie het belangrijkste zendland tot Indonesië deze positie overnam. Desalniettemin gingen er vanaf 1980 maandelijks vijf tot tien echtparen naar Sri Lanka om daar een kind op te halen.³¹ In 1980 werd Stichting Kind en Toekomst opgericht. Deze stichting ontwikkelde zich tot een groot bemiddelingsbureau met contacten over de hele wereld, waaronder Sri Lanka.³² In 1979 werd Stichting Foundation Life Adoption Service and Happiness (Flash) opgericht, wederom door een groep adoptieouders, die contacten had in Sri Lanka en via die weg andere aspirant-adoptieouders wilden helpen.³³ Hoewel Flash ook bemiddelde in andere zendlanden, zijn de meeste kinderen afkomstig uit Sri Lanka.³⁴ Adoption Center Netherlands Sri Lanka (ACNS) werd in 1983 opgericht als afscheiding van BANND, doordat binnen BANND onvrede bestond over de werkwijze in Indonesië. ACNS bemiddelde enkel voor Sri Lanka tot haar opheffing in 1998.³⁵

Vanaf 1980 veranderde de dynamiek in het adoptieveld. Er klonken kritische geluiden vanuit de pers over eventuele misstanden wat denkbaar een afschrikwekkend effect had op aspirant-adoptieouders.³⁶ Desondanks groeide de wachtlijst voor aspirant-adoptieouders. Het had tot gevolg dat sommige echtparen overgingen tot illegale adoptiebemiddeling. Daar komt bij dat de Raad voor Jeugdbeleid in 1982 een rapport presenteerde waarin zij concludeerde dat interlandelijke adoptie niet gezien moest worden als ontwikkelingshulp. Het was alleen acceptabel als opvang in het herkomstland uitgesloten was. Problematisch hierbij was dat aspirant-adoptieouders en bemiddelingsbureaus geneigd waren de westerse wereld als dermate beter te beoordelen dat kinderen al snel ‘adoptief’ waren.³⁷

Tevens werd in deze periode interlandelijke adoptie steeds meer gezien als een controversiële manier van gezinsvorming. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door de

²⁹ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 64.

³⁰ BANND was in eerste instantie opgericht als ontmoetingsplek voor aspirant-adoptieouders uit de drie noordelijke provincies. Koos Wuijster is de eerste voorzitter van BANND.

³¹ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 108.

³² *Ibidem*, 112.

³³ De oprichter en eerste voorzitter van Flash was dhr. Versteeg die zelf kinderen via privécontacten uit Sri Lanka geadopteerd had.

³⁴ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 114.

³⁵ *Ibidem*, 224.

³⁶ B.M.J. Slot, ‘Adoptie en welvaart: een analyse van vraag en aanbod van adoptiekinderen’, *Justitiële verkenningen* 7:34 (2008) 11-24, aldaar 21.

³⁷ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 172.

handhaving van het basisprincipe door de Raad voor de Kinderbescherming, het Ministerie van Justitie (hierna Ministerie) en de adoptieorganisaties. Dit basisprincipe stelde dat, als er een kind in nood was, er ouders gezocht werden. Andersom was niet de bedoeling. De handhaving van het basisprincipe bleek lastig door de hoge druk vanuit de aspirant-adoptieouders.³⁸ Een andere controverse was dat interlandelijke adoptie steeds meer in verband werd gebracht met marktwerking. Doordat de groep aspirant-adoptieouders vele malen groter was dan de beschikbare adoptiekinderen, oversteeg de vraag het aanbod. In de adoptielanden vonden malafide organisaties hun weg. Daar komt bij dat bemiddelingsorganisaties afhankelijk waren van de inkomsten, gegenereerd door tot stand gekomen adopties, om hun organisatie draaiende te houden.³⁹ Deze toenemende controverses gingen gepaard met steeds meer mediaberichten over illegale praktijken rondom interlandelijke adoptie. In 1987 verschenen er in verscheidene Nederlandse kranten berichten over de vermeende babyhandel in Sri Lanka. Er werd ook wel gesproken over 'babyfarms'.⁴⁰

Door de jaren heen zijn er stappen ondernomen om de illegaliteit te bestrijden. Op 15 juli 1989 trad de Wet opnemings buitenlandse kinderen ter adoptie in werking. Hierin is vastgelegd dat adoptiebemiddelingsbureau's over een vergunning, afgegeven door het Ministerie, moeten beschikken.⁴¹ Deze wet schiep de kaders waaraan bemiddelingsorganisaties moesten voldoen en gaf de minister van Justitie het recht om de vergunning in te trekken wanneer er niet aan de eisen werd voldaan.⁴² Daarnaast ondertekenden in 1993 66 landen het Haags Adoptieverdrag. Het Verdrag heeft tot doel interlandelijke adoptie zo te reguleren dat het belang van het kind te allen tijde voorop staat en gewaarborgd wordt. Daarnaast dient het als een samenwerkingsverband tussen de landen die het Verdrag hebben ondertekend.⁴³ Dit betekent echter dat het Verdrag alleen van kracht is wanneer zowel het 'zendland' als het 'ontvangende land' het Verdrag ondertekenen.⁴⁴ Sri Lanka en Nederland ondertekenden beiden het Haags Adoptieverdrag.⁴⁵ In 2008 werd het Kwaliteitskader Vergunninghouders Interlandelijke Adoptie (hierna Kwaliteitskader) opgesteld en ondertekend. Hierin heeft het Ministerie, in samenspraak met de

³⁸ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 40.

³⁹ *Ibidem*, 41.

⁴⁰ 'Sri Lanka gaat babyhandel te lijf', *Het Parool* (9 april 1987); 'Sri Lanka belemmert adoptie in Nederland', *De Volkskrant* (6 juni 1987); 'Babyhandel op grote schaal in Sri Lanka', *Limburgsch Dagblad* (29 januari 1987).

⁴¹ Overheid.nl, *Wet opnemings buitenlandse kinderen ter adoptie (15 juli 1989), artikel 15* [<https://wetten.overheid.nl/BWBR0004582/2020-02-13>] (Laatst gezien 28 maart 2021).

⁴² Overheid.nl, *Wet opnemings buitenlandse kinderen ter adoptie (15 juli 1989), artikel 18*

⁴³ Overheid.nl, *Verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie, 's-Gravenhage, 29-05-1993'* [https://wetten.overheid.nl/BWBV0001342/1998-10-01#Verdrag_2] (Laatst gezien 18 oktober).

⁴⁴ R.L. Ballard e.a., *The Intercountry Adoption Debate: Dialogues Across Disciplines* (Newcastle 2015) 208.

⁴⁵ Adoptievoorzieningen, *Haags Adoptieverdrag* [<https://adoptie.nl/haags-adoptieverdrag/>] (Laatst gezien 18 oktober 2020).

vergunninghouders, de kwaliteitseisen vastgelegd waaraan deze organisaties moeten voldoen. De Inspectie Jeugdzorg kan het Kwaliteitskader gebruiken als toezichtinstrument.⁴⁶ Daarbij verscheen in 2008 het rapport van Commissie lesbisch ouderschap en interlandelijke adoptie, wat in opdracht van het Ministerie verscheidene aanbevelingen deed om de kwetsbaarheid van het systeem van interlandelijke adoptie te minimaliseren.⁴⁷ In 2016 adviseerde de Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) het kabinet om interlandelijke adoptie een halt toe te roepen.⁴⁸ Desondanks lieten minister Dekker voor Rechtsbescherming en de Tweede Kamer dit advies aan hen voorbijgaan.⁴⁹ Ten slotte verscheen in december 2016 een rapport van de Staatscommissie Herijking ouderschap met daarin enkele aanbevelingen betreffende (interlandelijke) adoptie, zoals het herzien van het verbod op adoptie door een grootouder van het kind.⁵⁰

1.4 - Historiografie

De afgelopen decennia is er vanuit diverse disciplines onderzoek gedaan naar (inter)landelijke adoptie. Het eerste grote onderzoek naar adoptie was het juridische proefschrift van Cloeck. Het in 1946 gepubliceerde onderzoek pleitte voor een adoptiewet en creëerde daarmee het fundament voor de latere Adoptiewet.⁵¹ Het proefschrift van Nota uit 1969 bracht adoptie als rechtsinstituut in kaart. Hij pleitte voor een goede kindbescherming die begeleiding bood bij het afstand doen van het kind door de ouders, de selectie van de pleegouders en de plaatsing bij adoptieouders. Dit moest in handen zijn van bevoegde organen die sturing kregen door een rapport dat de kaders bood.⁵² Het proefschrift van Meijdam-Slappendel, gepubliceerd in 1996, bood een overzicht van de juridische ontwikkeling van nationale en interlandelijke adoptie in Nederland. Tevens deed zij een voorstel voor de 'Wet houdende herziening van de regeling inzake adoptie'.⁵³ De jurist Vlaardingerbroek presenteerde mogelijke alternatieven voor het rechtsinstituut adoptie. Hij betoogde dat interlandelijke adoptie slechts als uiterst noodmiddel moet worden ingezet en nooit ter vervulling van een kinderwens.⁵⁴ Van der Linden

⁴⁶ Minister van Justitie, 'Kabinetsreactie op het *Rapport interlandelijke adoptie, "Alles van waarde is weerloos"* van de Commissie Kalsbeek', (28 oktober 2008) [<http://www.aoo.nl/downloads/2008-10-28-MvJ.pdf>] (Laatst gezien 9 december 2020).

⁴⁷ Commissie lesbisch ouderschap en interlandelijke adoptie, *Rapport interlandelijke adoptie: "Alles van Waarde is Weerloos"* (z.p. 2008) 6.

⁴⁸ Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming, *Bezinning op Interlandelijke Adoptie* (Den Haag 2016) 67.

⁴⁹ M. van der Wier, 'Kamer legt advies om te stoppen met adoptie uit de VS en EU naast zich neer', *Trouw* (19 januari 2018).

⁵⁰ Staatscommissie Herijking Ouderschap, *Kind en ouders in de 21^e eeuw* (Den Haag 2016) 435.

⁵¹ Cloeck, *Adoptie als vraagstuk van kindbescherming*, 150.

⁵² Nota, *De adoptie: rechtsinstituut in ontwikkeling*, 1.

⁵³ M.H.P. Meijdam-Slappendel, *De adoptie in Nederland* (Leiden 1996) 306.

⁵⁴ P. Vlaardingerbroek, 'Alternatieven voor (interlandelijk) adoptie', *Justitiële Verkenningen* 6:7 (2008) 54-67, aldaar 66-67.

beargumenteerde dat, met het oog op het belang van het kind, interlandelijke adoptie niet gestimuleerd diende te worden, gezien de verstrekkende rechtsgevolgen voor kinderen, ouders en adoptieouders. Om de wantoestanden in adoptielanden te minimaliseren, moest het toezicht van de overheid op iedere adoptieprocedure verscherpt worden.⁵⁵

Vanuit de pedagogische wetenschap is veelvuldig onderzoek gedaan naar interlandelijke adoptie. De mate van deprivatie staat veelal centraal. Met deprivatie wordt de mate van ondervoeding, verwaarlozing in een kindertehuis, scheidingen en mishandeling waaraan de kinderen zijn blootgesteld bedoeld.⁵⁶ In de jaren tachtig van de vorige eeuw zijn er twee longitudinale studies gestart naar de ontwikkeling van geadopteerden. De eerste studie onderzocht hoe geadopteerden zich op het gebied van hun psychische gezondheid ontwikkelden in de adolescentie en volwassenheid. Het resulteerde in diverse artikelen.⁵⁷ Verhulst en Versluis-den Bieman ondervonden dat voornamelijk bij geadopteerde jongens, in de leeftijdscategorie twaalf tot vijftien jaar, emotionele en gedragsproblemen optreden.⁵⁸ Het promotieonderzoek van Versluis-den Bieman wees uit dat deze groep kwetsbaar blijft naarmate de leeftijd toeneemt. Daarentegen functioneert de meerderheid van de interlandelijk geadopteerde adolescenten goed.⁵⁹ Wel toonden Tieman en Van der Ende een licht verhoogd risico op psychiatrische problemen aan.⁶⁰ Van der Vegt legde het verband tussen vroege deprivatie en psychiatrische problemen op volwassen leeftijd.⁶¹

De tweede longitudinale studie volgde 160 adoptiekinderen vanaf de kindertijd tot aan de adolescentie. Dit onderzoek richtte zich specifiek op Sri Lankaanse en Zuid-Koreaanse adoptiekinderen.⁶² In deze studie, in tegenstelling tot het andere longitudinale onderzoek, hadden de kinderen weinig deprivatie meegemaakt voordat zij geadopteerd werden. De studie toonde aan dat de kinderen zich op zevenjarige leeftijd op het gebied van intelligentie en schoolprestaties hetzelfde ontwikkelden als niet-geadopteerde kinderen. Wel was er sprake van meer emotionele en gedragsproblemen in de thuissituatie.⁶³ Op veertienjarige leeftijd waren de problemen

⁵⁵ A.P. van der Linden, 'Adoptie in het kennelijke belang van het kind?', *Justitiële Verkenningen* 6:7 (2008) 68-83, aldaar 82-83.

⁵⁶ F. Juffer, 'De ontwikkeling van interlandelijk geadopteerden: een overzicht van onderzoek', *Justitiële Verkenningen* 6:7 (2008) 38-53, aldaar 38.

⁵⁷ Juffer, 'De ontwikkeling van interlandelijk geadopteerden: een overzicht van onderzoek', 39.

⁵⁸ F.C. Verhulst en H.J.M. Versluis-den Bieman, *Buitenlandse adoptiekinderen: vaardigheden en probleemgedrag* (Maastricht 1989) 102.

⁵⁹ H.J.M. Versluis - den Bieman, *Interlandelijk geadopteerden in de adolescentie: vervolgonderzoek naar gedragsproblemen en vaardigheden* (Rotterdam 1994) 161-167.

⁶⁰ W. Tieman, J.W. van der Ende e.a., 'Psychiatric disorders in young adult intercountry adoptees: an epidemiological study', *American Journal of Psychiatry* 162:3 (2005) 592-598, aldaar 596.

⁶¹ E. van der Vegt, *The impact of early childhood adversities. A study of international adoptees* (Rotterdam 2007).

⁶² F. Juffer, *Verbonden door adoptie. Een experimenteel onderzoek naar hechting en competentie in gezinnen met een adoptiebaby* (Amersfoort 1993) 29.

⁶³ G.J.J.M. Stams en F. Juffer e.a., 'The development and adjustment of 7-year-old children adopted in infancy', *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 41:8 (2000) 1025-1037, aldaar 1036.

afgenomen ten opzichte van het zevende levensjaar.⁶⁴ Volgens Juffer onderschrijven deze onderzoeken dat de emotionele en gedragsproblemen gedeeltelijk hun oorsprong vinden in de vroegkinderlijke deprivatie die veelal ontstaan in kindertehuizen.⁶⁵ Van IJzendoorn bestempelde dit als verwaarlozing en beargumenteerde dat dit in de structuur van kindertehuizen verweven zit.⁶⁶ Juffer concludeerde dat de ontwikkeling van geadopteerden op de meeste vlakken normaal verloopt als er niet te veel negatieve ervaringen voorafgaand aan de adoptie hebben plaatsgevonden.⁶⁷ Gedragsproblemen vormen hierop een uitzondering. Juffer beargumenteerde dat dit wordt veroorzaakt door gevoelens rond het geadopteerd zijn en de huidskleur.⁶⁸ Ter Meulen e.a. onderzochten de tevredenheid bij volwassen geadopteerden.⁶⁹ Hieruit bleek dat de respondentengroep overwegend tevreden is over het eigen leven. Hoe positiever tegen de adoptie aangekeken wordt, hoe groter de tevredenheid.⁷⁰

Meerdere auteurs onderzochten interlandelijke adoptie in Nederland vanuit een migratieoogpunt. In het overzichtswerk beschreven Lucassen en Lucassen hoe in de jaren zestig de immigratie van adoptiekinderen begon. Zij plaatsten deze opkomst in een tijd waarin er in de samenleving een tolerant klimaat tegenover immigranten heerste, ingegeven door nieuwsgierigheid en hulpvaardigheid.⁷¹ Vogel beschreef hoe interlandelijke adoptie vanaf de jaren zeventig gestaag op gang kwam, gevoed door toenemende ongewenste kinderloosheid en media-aandacht.⁷² Tussen 1970 en 1992 kwamen er 20.236 buitenlandse kinderen naar Nederland waarmee een nieuwe migratiestroom was ontstaan.⁷³ Schrover en Obdedijn beschreven hoe na de Eerste Wereldoorlog particuliere initiatieven kinderen uit Hongarije naar Nederland overbrachten om aan te sterken. Naar schatting hebben 8000 van de Hongaarse pleegkinderen zich definitief in Nederland gevestigd. Dit kan gezien worden als een vroege voorloper van interlandelijke adoptie.⁷⁴

⁶⁴ N. Jaffari-Bimmel, F. Juffer e.a., *Problem behavior of internationally adopted adolescents: do behavior problems in middle childhood predict later maladjustment?* (Poster gepresenteerd op de Biennial Meeting of the Society for Research on Adolescence, 2004).

⁶⁵ Juffer, 'De ontwikkeling van interlandelijk geadopteerden: een overzicht van onderzoek', 40.

⁶⁶ M.H. van IJzendoorn, *Opvoeding over de grens: gehechtheid, trauma en veerkracht* (Meppel 2008) 155.

⁶⁷ Juffer, 'De ontwikkeling van interlandelijk geadopteerden: een overzicht van onderzoek', 41.

⁶⁸ F. Juffer, 'Children's Awareness of Adoption and Their Problem behavior in Families with 7-year-Old Internationally Adopted Children', *Adoption Quarterly* 9:2 (2006) 1-22, aldaar 19-20.

⁶⁹ Voor dit onderzoek hebben 1155 volwassen geadopteerden afkomstig uit 32 landen een vragenlijst ingevuld.

⁷⁰ G. ter Meulen e.a., 'The relation between adult adoptees' feelings about relinquishment, adoption and satisfaction with life', *Adoption & Fostering* 43:2 (2019) 192-209, aldaar 205.

⁷¹ L. Lucassen en J. Lucassen, *Vijfeeuwen migratie: een verhaal van winnaars en verliezers* (Amsterdam 2018) 158.

⁷² Vogel, *Cultuur en migratie in Nederland*, 19.

⁷³ Ibidem, 20.

⁷⁴ H. Obdedijn en M. Schrover, *Komen en gaan, immigratie en emigratie in Nederland vanaf 1550* (Amsterdam 2008) 156-157.

In de internationale literatuur zijn ook studies gepubliceerd die interlandelijke adoptie bekijken vanuit een migratie invalshoek. Weil beschreef interlandelijke adoptie in 1984 als *'Quiet Migration'*, omdat de aandacht van migratiewetenschappers voor interlandelijke adoptie zeer gering was.⁷⁵ Het recente karakter van interlandelijke adoptie lag hieraan ten grondslag, net als dat de focus vaak lag op migratiestromen van volwassenen.⁷⁶ Eveneens beargumenteerde hij dat interlandelijke adoptie zich onderscheidt van andere migratieprocessen, omdat de beslissing om te migreren niet door de migranten zelf wordt genomen.⁷⁷ Schrover en Moloney benaderden interlandelijke adoptie als een vorm van gezinsmigratie. Vanaf 1960 startten de adopties vanuit Korea naar de Verenigde Staten en later ook Europa. Deze adopties werden beschouwd als een vorm van familiale liefde, het redden van kinderen, anticommunisme en Amerikaans paternalisme. Ten slotte concludeerden Schrover en Moloney dat interlandelijke adoptie in Europa wijdverbreid geaccepteerd is, wat contrasteert met het wantrouwen jegens migrantenfamilies. Dat betekent dat adoptie een unieke plaats inneemt binnen de gezinsmigratie in Europa.⁷⁸

In 2000 publiceerde Lovelock een comparatieve analyse van het interlandelijke adoptiebeleid van de Verenigde Staten, Canada en Nieuw-Zeeland. Zij richtte zich op de periode na de Tweede Wereldoorlog. Lovelock concludeerde dat in de drie landen het interlandelijke adoptiebeleid sterk verweven was met het immigratiebeleid. De opgestelde criteria weerspiegelden de nationale zorgen, belangen en prioriteiten. Het welzijn van het kind was ondergeschikt aan de immigratiewetten van de landen.⁷⁹ Demograaf Selman motiveerde dat interlandelijke adoptie in 2002 populairder was dan ooit en in populariteit zou toenemen. Tevens concludeerde hij dat de migratiestroom van adoptiekinderen zich nog altijd van arme landen richting rijke landen bewoog.⁸⁰ Gibbons betoogde dat er parallellen zijn tussen interlandelijke adoptie en mensenhandel, omdat beide vormen van migratie onderhevig zijn aan marktwerking en gedreven worden door nationale corruptie en armoede. Een essentieel verschil is echter dat het geadopteerden veelal goed afgaat in het nieuwe land.⁸¹

⁷⁵ R.H. Weil, 'International adoptions: The quiet migration', *International migration review* 18:2 (1984) 276-293, aldaar 291-292.

⁷⁶ Weil, 'International adoptions: The quiet migration', 276.

⁷⁷ Ibidem, 277.

⁷⁸ M. Schrover en D.M. Moloney, 'Introduction: Making a difference', in: Idem, *Gender, Migration and Categorisation: Making Distinctions between Migrants in Western Countries, 1945-2010* (Amsterdam 2013) 32.

⁷⁹ K. Lovelock, 'Intercountry Adoption as a Migratory Practice: A Comparative Analysis of Intercountry Adoption and Immigration Policy and Practice in the United States, Canada and New Zealand in the Post W.W. II Period', *The International migration review* 34:3 (2000) 907-949, aldaar 943.

⁸⁰ P. Selman, 'Intercountry Adoption in the New Millennium; The 'Quiet Migration' revisited', *Population research and policy review* 21:3 (2002) 205-225, aldaar 222-223.

⁸¹ J.L. Gibbons, 'Human Trafficking and Intercountry Adoption', *Women & Therapy* 40:1-2 (2017) 170-189, aldaar 183.

Ook vanuit historisch perspectief is interlandelijke adoptie onderzocht. Hoksbergen bracht middels een historische analyse de ontwikkeling van zowel nationale als interlandelijke adoptie in Nederland in kaart. Hij betoogt dat in de adoptiegeschiedenis elke tien jaar zich een nieuwe fase aandoet, gepaard met wezenlijke veranderingen ten opzichte van de vorige fase.⁸² Schrover onderzocht wanneer kranten en beleidsdocumenten migratie inkaderden in termen van slavernij, smokkel of mensenhandel en hoe dit veranderde in de afgelopen 150 jaar. Zij ondervond dat het adoptiesysteem algemeen aanvaard was en er nooit verwezen werd naar eerdere adoptiepraktijken.⁸³ Daarentegen spraken de media en beleidsdocumenten over mensenhandel toen een Nederlands echtpaar een kind illegaal adopteerde en registreerde als hun biologische kind.⁸⁴ In een ander artikel gebruikte Schrover de concepten van de *'politics of belonging'* en het *'intimate citizenship'* om discontinuïteiten te verklaren in het systeem van interlandelijke adoptie. Zij analyseerde hiervoor parlementaire debatten en krantenartikelen tussen 1990 en 1995.⁸⁵ Schrover concludeerde dat interlandelijke adoptie, ten opzichte van landelijke adoptie, het voordeel had dat de autoriteiten minder inbreuk konden maken op het privéleven van de aspirant-adoptieouders. Dit maakt interlandelijke adoptie een vorm van *'intimate citizenship'*. De bemiddelingsbureaus vervulden een centrale rol bij de *'politics of belonging'*. Zij hadden niet enkel een politieke agenda of morele insteek, maar ook een commerciële blik.⁸⁶

In 2017 verscheen het WODC-rapport over Nederlandse afstandsmoeders. Hoewel dit onderzoek zich richtte op nationale adopties, heeft het een belangrijke bijdrage geleverd aan de historische literatuur over adoptie. Dit onderzoek had tot doel het inzichtelijk maken van de aard, omvang en ervaren praktijk van afstand ter adoptie in de periode 1956-1984. Uit het onderzoek kwam naar voren dat de angst voor de veroordeling door de samenleving grote invloed had op verschillende generaties afstandsmoeders. De studie pleit voor een gelijkwaardige plek voor afstandsoouders in het maatschappelijk bewustzijn.⁸⁷

Ten slotte is er, in opdracht van minister Dekker, onderzoek gedaan naar de vroegere gang van zaken bij interlandelijke adopties en de rol van de Nederlandse overheid daarbij. Dit onderzoek richtte zich op de adopties vanuit Brazilië, Colombia, Indonesië, Sri Lanka en

⁸² Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 14.

⁸³ M. Schrover, 'History of slavery, Human Smuggling and Trafficking 1860-2010', in: G. Bruinsma, *Histories of Transnational Crime* (New York 2015) 41-70, aldaar 60.

⁸⁴ Schrover, 'History of slavery, Human Smuggling and Trafficking 1860-2010', 62.

⁸⁵ M. Schrover, 'Parenting, citizenship and belonging in Dutch adoption debates 1900-1995', *Identities: Global Studies in Culture and Power* 28:1 (2020) 93-110, aldaar 93.

⁸⁶ Schrover, 'Parenting, citizenship and belonging in Dutch adoption debates 1900-1995', 15-16.

⁸⁷ Kok e.a., *Beklemd in de scharnieren van de tijd*, 85-86.

Bangladesh.⁸⁸ Zoals in de opening van dit hoofdstuk vermeld is, heeft de commissie-Joustra geconcludeerd dat de overheid tekortschoot bij het tegengaan van adoptiemisstanden.⁸⁹

Het bovenstaande overzicht toont aan dat interlandelijke adoptie een onderwerp is waarover diverse disciplines zich bogen. Het laat ook zien dat er nog veel onderbelicht is. De interlandelijke adoptie tussen Sri Lanka en Nederland is slechts op globale wijze onderzocht. Enkel de onderzoeken van Juffer en commissie-Joustra hebben zich primair gericht op Sri Lankaanse kinderen. Hoewel dit onderzoek zich hoofdzakelijk focust op de invloed van berichtgeving op de visie op interlandelijke adoptie, geeft het ook inzicht in de Sri Lankaanse adoptieperiode. Door te onderzoeken welke invloed de berichtgeving had op de verschillende betrokkenen bij de interlandelijke adoptie tussen Sri Lanka en Nederland, verdient deze scriptie zijn relevantie. Het gebruik van oral history biedt een kwalitatieve kijk op het mogelijke verband tussen beïnvloeding door de berichtgeving en de visie van betrokkenen. Ten slotte is dit onderzoek zeer actueel door de grootschalige media-aandacht en de publicatie van het rapport door commissie-Joustra.

1.5 - Theoretisch kader

In deze paragraaf worden diverse hypothesen aangedragen die mogelijk een rol spelen bij de invloed van berichtgeving op de visie op interlandelijke adoptie. Door middel van literatuur worden de factoren beschreven die denkbaar een rol speelden in het beïnvloedingsproces van de media. De media hebben in de basis twee belangrijke functies. Enerzijds doen zij verslag van het nieuws en anderzijds verkondigen zij opinies.⁹⁰ De aanname van dit onderzoek is dat berichtgeving, in mindere of meerdere mate, invloed had op de wijze waarop betrokkenen aankijken tegen interlandelijke adoptie.

Allereerst zijn de media mogelijk voor de meeste mensen de primaire, al dan niet enige, informatiebron. Dit maakt dat massamedia een sleutelrol vervullen in de informatieverwerking.⁹¹ In lijn met deze theorie van Christen en Gunther is te verwachten dat berichtgeving over interlandelijke adoptie voor veel betrokkenen de primaire informatiebron was. De veelal negatieve framing in de berichtgeving kan tot gevolg hebben dat bij de betrokkenen het idee ontstond dat zulke bevindingen voor het gehele systeem gelden. Uit eerder onderzoek is gebleken dat nieuwsreportages over interlandelijke adoptie een rol speelden bij de beslissing van

⁸⁸ Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden, *Opdracht* [<https://www.commissieonderzoekinterlandelijkeadoptie.nl/opdracht/>] (Laatst gezien 11 december 2020).

⁸⁹ Commissie-Joustra, *commissie onderzoek interlandelijke adoptie*, 137.

⁹⁰ P.D. Habel, 'Following the Opinion Leaders? The Dynamics of Influence Among Media Opinion, the Public, and Politics', *Public Communication* 29:3 (2017) 257-277, aldaar 257.

⁹¹ C.T. Christen en A.C. Gunther, 'The influence of Mass Media and Other Culprits on the Projection of Personal Opinion', *Communication Research* 30:4 (2003) 414-431, aldaar 427.

aspirant-adoptieouders over het land van herkomst van hun beoogde kinderen.⁹² In dit onderzoek wordt ervan uitgegaan dat de adoptieouders, geadopteerden en professionals, werkzaam bij een adoptieorganisatie, hun berichtgeving over interlandelijke adoptie via de media vergaarden. Daarnaast is de verwachting dat dit deels het geval is voor de wetenschappers, maar dat zij ook hun informatie verkregen uit rapporten. Voor de ambtenaren wordt verwacht dat interne correspondentie op het Ministerie leidend was. Verder is de verwachting dat televisieprogramma's op alle betrokken groepen hun uitwerking hadden als gevolg van de persoonlijke verhalen en indrukwekkende beelden. Indien dit klopt, bezitten de media veel beïnvloedingskracht en kan het een grote bijdrage hebben geleverd aan de vorming van de visie op interlandelijke adoptie.

Ten tweede leiden veel mensen de publieke opinie over een onderwerp af door de mediaberichten op eigen wijze te interpreteren. Op die manier hebben de media veel invloed op de vorming van de publieke opinie.⁹³ De media hebben door de jaren heen steeds meer aandacht geschonken aan negatieve berichtgeving over interlandelijke adoptie. Informatie over mogelijke misstanden, zoals de vermeende baby-farms in Sri Lanka, werden veelal met klinkende koppen aan het lezerspubliek getoond. Mogelijk interpreteerden de informanten de mediaberichten vanuit hun eigen referentiekader, gevoed door persoonlijke ervaringen. De negatieve berichtgeving kan dan een andere uitwerking hebben op betrokkenen met een positieve ervaring dan op betrokkenen met een negatieve ervaring. Wel bleek dat de persoonlijke mening niet altijd volledig overeenkomt met de publieke opinie. Mensen kunnen individueel een visie hebben, maar als onderdeel van een collectief andere keuzes maken.⁹⁴ Voor dit onderzoek is intensief gesproken met verschillende individuen, waarmee is getracht de persoonlijke visie van betrokkenen aan de oppervlakte te brengen.

Ten derde hebben televisieprogramma's over interlandelijke adoptie, voornamelijk het KRO-programma *Spoorloos*, mogelijk wel veel teweeggebracht, zowel bij de betrokkenen van interlandelijke adoptie als buitenstaanders. *Spoorloos* bracht de zoektocht naar de biologische familie op intieme wijze in beeld. Zo ontstond meer aandacht voor de problematiek van mensen die worstelden met de voor hen onbekende afkomst. Anderzijds zorgde het in beeld brengen van deze problematiek dat geadopteerden overspoeld werden met vragen over hun biologische afkomst.⁹⁵ Hilbrand Westra, zelf geadopteerd, sprak in *Trouw* ook wel van een 'Spoorloos-

⁹² H. Jacobson, 'Framing Adoption: The Media and Parental Decision Making', *Journal of Family Issues* 35:5 (2014) 654-676, 672.

⁹³ A.C. Gunther, 'The Persuasive Press Inference: Effects of Mass Media on Perceived Public Opinion', *Communication Research* 25:5 (1998) 486-504, aldaar 497.

⁹⁴ S. Bonjour en M. Schrover, 'Public Debate and Policy-making on Family Migration in the Netherlands, 1960-1995', *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41:9 (2015) 1475-1494, aldaar 1476.

⁹⁵ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 267.

terreur'.⁹⁶ Dit onderzoek moet aantonen of betrokkenen van interlandelijke adoptie dit effect van programma's zoals *Spoorloos* op die manier ervaren en door hun omgeving geconfronteerd werden met dergelijke televisieprogramma's. Daarbij biedt het inzicht in de mogelijke uitwerking op hun persoonlijke visie.

Een vierde mogelijke invloedfactor betreft het overwegend 'tragische' karakter van de berichtgeving. Bonjour en Schrover stellen dat de problematisering van het migratiebeleid en de immigratie verloopt volgens diverse scenario's. De meest voorkomende zijn het 'crisisscenario' en het 'dramascenario', waarvan de laatste voornamelijk van toepassing is op de berichtgeving over interlandelijke adoptie. Volgens dit scenario is migratie gekoppeld aan individuele tragedie, waarbij de berichtgeving zeer persoonlijk is en zich richt op de levensverhalen van individuele migranten.⁹⁷ Wanneer we kijken naar de berichtgeving over interlandelijke adoptie gaat het vaak over het leed van één betrokkene; in de meeste gevallen het levensverhaal van een geadopteerde. Als deze theorie van kracht is op interlandelijke adoptie, is het denkbaar dat voornamelijk de adoptieouders en geadopteerden, die persoonlijk betrokken zijn, door deze media framing geraakt werden en hun visie beïnvloedde.

Tot slot is het mogelijk dat professionals als gevolg van de berichtgeving het individuele geval presenteerden als representatief voor een groter probleem.⁹⁸ Het kon hun visie veranderen en hun werkzaamheden beïnvloedden. Vliegheart en Walgrave nuanceren dit mogelijke effect door te stellen dat parlementariërs enkel worden beïnvloed door de media wanneer het specifieke onderwerp al hoog op hun politieke agenda staat.⁹⁹ Ook Bonjour en Schrover nuanceren de hypothese dat het 'tragische' karakter van de berichtgeving de politieke agenda bepaalt. Het beïnvloedingsproces werkt juist andersom. Pas wanneer het thema op de politieke agenda staat, draagt de berichtgeving bij aan het verloop van het besluitvormingsproces.¹⁰⁰ Bonjour en Schrover deden echter geen onderzoek naar berichtgeving over interlandelijke adoptie. Naar aanleiding van bovenstaande onderzoeken is de hypothese dat de berichtgeving minimale invloed uitoefende op de visie en werkzaamheden van professionals. Enkel wanneer het al op de agenda van de professionals stond, zal de berichtgeving een versterkend effect hebben gehad.

⁹⁶ Hilbrand Westra, 'Verlos mij van de 'Spoorloos'-terreur opinie', *Trouw* (24 januari 2009).

⁹⁷ Bonjour en Schrover, 'Public Debate and Policy-making on Family Migration in the Netherlands', 1477.

⁹⁸ *Ibidem*, 1477.

⁹⁹ R. Vliegheart en S. Walgrave, 'When the media matter for politics: Partisan moderators of the mass media's agenda-setting influence on parliament in Belgium', *Party Politics* 17:3 (2010) 321-342, aldaar 336.

¹⁰⁰ Bonjour en Schrover, 'Public Debate and Policy-making on Family Migration in the Netherlands', 1490-1491.

1.6 - Materiaal en methodologie

Dit onderzoek belicht een nieuwe invalshoek door te onderzoeken of er een verband bestaat tussen (negatieve) berichtgeving en de al dan niet veranderde visie van betrokkenen. Om tot een antwoord op de onderzoeksvraag te komen, wordt een duale methodologie gevolgd.

Allereerst zijn de overheidscorrespondentie, rapporten, krantenartikelen en televisieprogramma's geanalyseerd om te kunnen achterhalen over welke informatie de betrokkenen door de jaren heen konden beschikken. De overheidscorrespondentie en rapporten brengen in kaart welke visie de Nederlandse overheid en betrokken instanties hadden en of deze door de jaren heen veranderde. De krantenartikelen zijn verworven via de databanken *Delpher* en *NexisUni*. De artikelen zijn verzameld via de gecombineerde kernwoorden 'Sri Lanka' en 'adoptie'. Middels deze kernwoorden werden ook artikelen over 'babyboerderijen', 'illegale procedures' en 'zelfdoenerij' verkregen. De krantenartikelen geven enerzijds inzicht in de gebeurtenissen die gerelateerd zijn aan de Sri Lankaanse interlandelijke adoptie. Anderzijds toont het aan wat de media belangrijk vonden om te belichten. Het is van belang om te benadrukken dat het mogelijk is dat *Delpher* en *NexisUni* niet alle kranten hebben opgenomen. Tevens is er rekening mee gehouden dat de media zelf kiezen wat zij publiceren en op die manier een vertekend beeld kunnen geven. Door verscheidene kranten te onderzoeken en met elkaar te vergelijken, is getracht dit risico te minimaliseren. De geanalyseerde televisieprogramma's zijn *Zembla* en *Spoorloos*, omdat deze veelvuldig verslag deden over de adoptiethematiek. Tijdens de analyse van de krantenartikelen en televisieprogramma's is getracht overeenkomstige frames te onderscheiden. Hiervoor zijn de volgende vier vragen voor ieder artikel beantwoord: 'Is er sprake van achtergrondinformatie?'; 'Is de berichtgeving positief of negatief geframed?'; 'Worden de feitelijkheden specifiek aan Sri Lanka gekoppeld of aan het systeem in zijn algemeenheid?' en 'Hoe wordt er over geadopteerden en adoptieouders gesproken?'.

Het overgrote gedeelte van het betoog is gebaseerd op de methodologie oral history. De kracht van oral history is dat het ervaringen en perspectieven van groepen mensen in kaart brengt die anders mogelijkwijds ongehoord blijven. Het biedt inzicht in aspecten uit de maatschappij die in officiële (geschreven) bronnen niet zijn opgenomen.¹⁰¹ Tevens kunnen interviews informatie uit geschreven of gedrukte bronnen nuanceren, anders belichten of eventueel corrigeren.¹⁰² Aan het gebruik van interviews als primaire bron kleven echter ook risico's die in acht zijn genomen bij de analyse van de interviews. Door de jaren heen kunnen ervaringen onder invloed van tijd en contrasterende geluiden veranderen. Daarnaast verschilt de perceptie per persoon, waardoor de uitkomsten van deze interviews niet representatief zijn voor alle betrokkenen.

¹⁰¹ R. Perks en A. Thomson, *The oral history reader* (Londen 1998) 4.

¹⁰² J. Bleyen en L. van Molle, *Wat is mondelinge geschiedenis* (Den Haag 2012) 15.

Er zijn interviews afgenomen met vier groepen betrokkenen: professionals, adoptieouders, geadopteerden en wetenschappers. De interviews startten met een open vraag om de respondent de kans te geven vrij over zijn of haar ervaringen te vertellen. Vanuit dit narratief zijn er vervolgvragen gesteld. Voor iedere actorgroep was voorafgaand aan het interview een topiclijst opgesteld die semi leidend was (zie Bijlage 1-4). De interviews met de professionals zijn afgenomen om te achterhalen in welke mate de berichtgeving over interlandelijke adoptie hun werk en eventueel hun visie beïnvloedde. Voor de groep adoptieouders en geadopteerden biedt het inzicht of de berichtgeving de visie op hun eigen adoptieproces en de algemene visie op interlandelijke adoptie beïnvloedde. Ten slotte is er via de interviews met wetenschappers getracht te achterhalen in welke mate berichtgeving een rol speelde binnen het wetenschappelijke onderzoek.

Er zijn twaalf interviews afgenomen: vier met professionals, drie met adoptieouders, drie met geadopteerden en twee met wetenschappers. Het werven van de informanten is op verscheidene manieren verlopen. De wetenschappers en professionals zijn per e-mail benaderd. De adoptieouders zijn in eerste instantie benaderd door een oproep op de Facebookpagina van de Landelijke Vereniging voor Adoptieouders (LAVA). Deze oproep leverde niets op, hoewel de oproep meermaals gedeeld was op andere pagina's. Vervolgens zijn adoptieouders persoonlijk benaderd op Facebook. Deze adoptieouders zijn gevonden op een openbare Facebookpagina voor personen die gerelateerd zijn aan de interlandelijke adoptie tussen Sri Lanka en Nederland. Ook dit leverde niets op. Toen heb ik mijn persoonlijke netwerk om hulp gevraagd. Dit resulteerde in twee interviews met adoptieouders en twee interviews met geadopteerden. De derde adoptieouder is gevonden via een oproep in het persoonlijke netwerk van de voorzitter van de Stichting Sri Lanka DNA. Ten slotte is de derde geadopteerde benaderd via de persoonlijke Facebookpagina van de informant. De Facebookpagina is gewijd aan het boek wat de informant schreef over de eigen adoptieprocedure en de verscheidene misstanden. In verband met COVID-19 konden de informanten kiezen tussen een fysiek of digitaal interview. Drie interviews zijn fysiek afgenomen en negen in een digitale omgeving. Van alle interviews is een opname gemaakt die zijn uitgewerkt tot transcripten. De transcripten van de interviews van de adoptieouders en geadopteerden zijn geanonimiseerd om de privacy te waarborgen.

Ten slotte is er gebruik gemaakt van diverse archieven. Voor het contexthoofdstuk is het Nationaal Archief geraadpleegd, waar de verschillende overheidsrapporten worden bewaard. De bronnen zijn gevonden in het beleidsarchief Immigratie en Naturalisatie van het Ministerie. Onderdeel van dit archief is de documentatie van adoptiebemiddelingsbureau Flash tussen 1983

en 1988.¹⁰³ Daarnaast bevat het de kamerbehandeling betreffende buitenlandse pleegkinderen.¹⁰⁴ In ditzelfde archief is ook de documentatie ondergebracht die specifiek gericht is op interlandelijke adoptie tussen 1980 en 1982.¹⁰⁵ Ten slotte is uit dit archief gebruik gemaakt van de documentatie over buitenlandse pleegkinderen tussen 1974-1981.¹⁰⁶ Deze bronnen benaderen interlandelijke adoptie vanuit een ander perspectief en geven een inkijk in de kennis van overheidsinstanties. Tijdens het analyseren van de bronnen is in acht genomen dat mogelijk niet alle beschikbare kennis is gedocumenteerd, waardoor de bronnen een vertekend beeld kunnen geven. Het contexthoofdstuk bestaat verder uit de analyse van rapporten, krantenartikelen en televisieprogramma's.

1.6.1 - Opbouw

Het onderzoek is opgedeeld in vier empirische hoofdstukken, waarbij het eerste een contexthoofdstuk betreft. Dit geeft inzicht in de overheidscorrespondentie, rapporten, krantenartikelen en televisieprogramma's. Het tweede hoofdstuk wordt gedragen door de uitkomsten van de interviews met de professionals. Het derde hoofdstuk analyseert de interviews met de adoptieouders en geadopteerden. Hiervoor is gekozen, omdat deze informanten op persoonlijke wijze betrokken zijn bij het adoptieproces. Het vierde hoofdstuk onderzoekt de interviews met de wetenschappers.

¹⁰³ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1813, *Flash 1983-1988*.

¹⁰⁴ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1811, *Kamerbehandeling 1979-1981 betreffende buitenlandse pleegkinderen*.

¹⁰⁵ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1806, *Interlandelijk adoptie 1980-1982*.

¹⁰⁶ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1817, *Documentatie, 1974-1981*.

Hoofdstuk 2 – Overheidscorrespondentie en berichtgeving

De berichtgeving in de media staat niet op zichzelf. Journalisten en programmamakers worden gevoed door verscheidene bronnen. Dit kunnen gepubliceerde rapporten zijn van de overheid, wetenschappelijke artikelen of ervaringsverhalen vanuit de adoptiedriehoek. In dit hoofdstuk wordt een globaal overzicht geschetst van de belangrijkste overheidscorrespondentie, rapporten, krantenartikelen en televisieprogramma's die verschenen zijn in de onderzoeksperiode. De verwachting is dat de overheidscorrespondentie de voornaamste bron voor de ambtenaren was, terwijl de rapporten dienst deden als bron voor de journalisten. De krantenartikelen en televisieprogramma's zijn tot stand gekomen door de journalisten en ingezonden brieven. De analyse van de verschillende bronnen geeft inzicht in de mogelijke beschikbare kennis van betrokkenen en welke invalshoek de berichtgeving belichtte. De analyses dienen tevens als handvatten tijdens de interviews. Het hoofdstuk analyseert de diverse bronnen in aparte paragrafen, waarna het hoofdstuk wordt afgesloten met een deelconclusie.

2.1 - Rapporten en overheidscorrespondentie

Al in de vroege jaren van interlandelijke adoptie is zichtbaar dat de ambtenaren op het Ministerie op zoek waren naar de juiste vorm. Het besef dat illegale praktijken hun weg vonden binnen interlandelijke adoptie was er al vroeg. In 1978 schreef de directeur van de Gezondheidsdienst, die belast was met de controle van adoptiekinderen op Schiphol, een brief aan het Hoofd Directie Kinderbescherming waarin hij zijn twijfels uitte over de waarborging van het welzijn van sommige adoptiekinderen. De directeur initieerde een onderzoek naar deze 'wilde adoptie'.¹⁰⁷ In 1980 schreef de staatssecretaris van Justitie een brief aan alle Raden voor de Kinderbescherming hoe om te gaan met adoptiekinderen die op illegale wijze Nederland binnen waren gekomen. Volgens de staatssecretaris was er geen sprake van een verontrustend groot aantal, maar een schriftelijke instructie, totdat er een definitieve regeling was ingevoerd, werd wenselijk geacht.¹⁰⁸ In hetzelfde jaar publiceerde de staatssecretaris een 'Adoptienota' waarvan het belangrijkste punt de introductie van het vergunningsstelsel was. Op die manier hoopte het Ministerie meer grip te krijgen op buitenlandse adopties. Concreet betekende het dat enkel adoptiebureaus met een vergunning mochten bemiddelen. Daarbij was bemiddeling alleen toegestaan wanneer zij zeker waren dat de papieren van het kind klopten. Tevens mochten zij geen winstoogmerk hebben en waren zij strafbaar bij een overtreding. In het document over de vergunninghouders is genoteerd

¹⁰⁷ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1811, *correspondentie gemeentelijke geneeskundige en gezondheidsdienst Amsterdam, 1 maart 1978.*

¹⁰⁸ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1817, *brief staatssecretaris van Justitie en Veiligheid aan Raden van de Kinderbescherming, 9 januari 1980.*

dat het Ministerie niet instaat voor de werkzaamheden en het optreden van de adoptiebureaus. Dit roept de vraag op waarom hiervoor gekozen is, want het Ministerie was verantwoordelijk voor het correct verlopen van de adoptieprocedure.¹⁰⁹ In dezelfde nota werd geattendeerd op het probleem van 'zelfdoenerij' als gevolg van de lange wachttijden. Hoewel er mogelijkheden waren om dit in te perken, hingen hier veel mitsen en maren aan.¹¹⁰ De nota kon op kritiek rekenen van de Stichting Nederlands Bureau Interlandelijke Adoptie en Jeugdwelzijn (BIA), omdat zij van mening waren dat de voorwaarden die aan een vergunning verbonden waren tekortschoten om malafide praktijken te bestrijden. De gestelde eisen waren moeilijk controleerbaar.¹¹¹

Berichten in de pers over illegale praktijken en de aankondiging van een noodwet om dit te bestrijden, waren de aanleiding tot het adviesrapport dat de Raad voor het Jeugdbeleid in 1982 publiceerde. Het rapport was kritisch en bevatte dertig aanbevelingen. De kernboodschap was dat het systeem verscheidene illegale praktijken mogelijk maakt wat altijd ten koste gaat van adoptiekinderen.¹¹² In 1983 trad de Vreemdelingencirculaire in werking dat nieuwe eisen stelde aan de toelating en het verblijf van buitenlandse kinderen. De kern was dat de volledige personalia van een adoptiekind op voorhand moesten worden ingediend om een Verzoek Tijdelijk Verblijf te ontvangen van de Vreemdelingendienst. De aanleiding hiertoe vormden de verscheidene werkwijzen van bemiddelingsbureaus. Een uniforme procedure werd als noodzakelijk gezien.¹¹³ Uit het archiefstuk van de Staat van Inlichtingen van de gemeente Waddinxveen bleek dat dit geen zinloze maatregel was. De personalia van het adoptiekind zoals genoemd in de Staat van Inlichtingen kwamen niet overeen met de gegevens uit het Sri Lankaanse paspoort van het kind. De vader verklaarde dat de personalia van het kind op voorhand bij hem niet bekend waren, waarna hij contact opnam met het Ministerie. Daar kreeg hij te horen dat Flash hem wel met een 'foefje' kon helpen. Deze handelswijze kwam aan het licht door de niet kloppende personalia bij aankomst in Nederland.¹¹⁴

Het archief van het Ministerie bevat correspondentie waarin Flash zijn ongenoegen uitte over de veranderende procedure. Zij vroeg om begrip van het Ministerie omdat het onmogelijk

¹⁰⁹ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1813, *Lijst vergunninghouders*.

¹¹⁰ Parlementaire monitor, *Nota – praktische gang van zaken rond adoptie en adoptievoorbereiding* [https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvij5epmj1ey0/vk11bovssizn/f=/kst16194n2k2] (Laatst gezien 13 januari 2021).

¹¹¹ 'Nauwelijks verbetering: Bureau uit kritiek op adoptienota', *De Volkskrant* (17 mei 1980) 7.

¹¹² NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1811, *Rapport 'Kinderen door de achterdeur, problematische aspecten bij interlandelijke adoptie', 1982*.

¹¹³ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1811, *Buitenlandse pleegkinderen, 2 maart 1983*.

¹¹⁴ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1811, *Staat van inlichtingen, 22 juni 1984*.

was de personalia van het adoptiekind vooraf op te geven bij de Visadienst.¹¹⁵ De staatssecretaris van Justitie erkende dit probleem niet en benadrukte dat de werkwijze ook door Flash gevolgd diende te worden. De praktijk had aangetoond dat het goed mogelijk was deze procedure te volgen. Hiermee hekelde hij het argument van Flash dat de contactpersonen in Sri Lanka anders te werk gingen. Desondanks stond de staatssecretaris het toe dat Flash tot 1 januari 1984 de oude werkwijze hanteerde.¹¹⁶ Uit latere correspondentie blijkt dat er toch ruimte was voor een andere werkwijze.¹¹⁷ Dit laat zien dat hoewel het Ministerie trachtte uniformiteit aan te brengen binnen het systeem van interlandelijke adoptie, andere procedures doorgang konden vinden. In 1987 vond een omslag plaats toen de Sri Lankaanse regering onverwachts besloot om nieuwe adoptieaanvragen na 3 juni 1987 te verbieden. De Nederlandse ambassade in Colombo stelde Buitenlandse Zaken hiervan op de hoogte en benadrukte het onverwachte karakter.¹¹⁸ Helaas is verdere overheids correspondentie, mogelijk vanwege het relatief recente karakter, nog niet opgenomen in het archief.

In de afgelopen decennia zijn ook diverse rapporten gepubliceerd over interlandelijke adoptie. In 2008 verscheen het rapport van Commissie lesbisch ouderschap en interlandelijke adoptie, wat in opdracht van het Ministerie aanbevelingen deed om de kwetsbaarheid van het systeem van interlandelijke adoptie te verkleinen. De doelstelling was dat interlandelijke adoptie enkel plaatsvond wanneer werd voldaan aan de eisen van het Haags Adoptieverdrag en het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.¹¹⁹ In 2016 adviseerde de RSJ het kabinet in een rapport om interlandelijke adoptie een halt toe te roepen. Zij stelde dat het in het belang van het kind is dat deze opgroeit in het geboorteland omringd door de eigen cultuur. Daarnaast beargumenteerde zij dat er een perverse financiële prikkel in interlandelijke adoptie verweven zit die gestopt dient te worden. Hoewel zij ook oog hadden voor de voordelen van interlandelijke adoptie op microniveau, wogen de sterke argumenten tegen interlandelijke adoptie op macroniveau zwaarder.¹²⁰ Ten slotte verscheen in 2016 een rapport van de Staatscommissie Herijking ouderschap waarin enkele aanbevelingen werden gedaan betreffende (interlandelijke)

¹¹⁵ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1813, *brief Flash aan Directie Vreemdelingenzaken, 20 september 1983*.

¹¹⁶ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1813, *brief staatssecretaris v. Justitie en Veiligheid aan Flash, 28 september 1983*.

¹¹⁷ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1813, *notitie de heer Stindt, 26 juli 1984*.

¹¹⁸ NL-HaNA, Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) periode 1956-1985, 2.09.5027, inv.nr. 1811, *correspondentie Buitenlandse Zaken, 4 juni 1987*.

¹¹⁹ Commissie lesbisch ouderschap en interlandelijke adoptie, *Rapport interlandelijke adoptie: "Alles van Waarde is Weerloos"* (z.p. 2008) 6.

¹²⁰ Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming, *Bezinning op Interlandelijke Adoptie* (Den Haag 2016) 67.

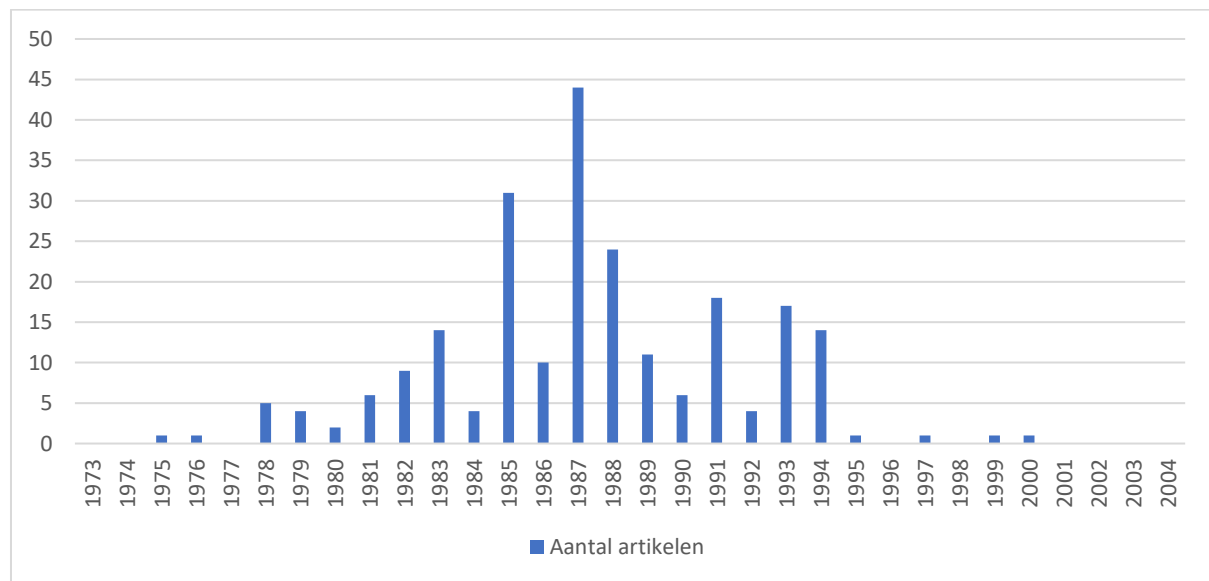
adoptie. Allereerst pleitte zij voor de mogelijkheid van eenvoudige adoptie¹²¹, naast de volle adoptiemogelijkheid.¹²² Tevens adviseerde zij de termijn voor herroeping van de adoptie op verzoek van de geadopteerden te schrappen en het verbod van adoptie door een grootouder van het kind te herzien.¹²³

2.2 - Krantenartikelen

In de afgelopen decennia hebben zowel regionale als landelijke kranten aandacht besteed aan interlandelijke adoptie. Voor dit onderzoek zijn alle krantenartikelen tussen 1973 en 2017 geanalyseerd. In Figuur 1 en 2 is zichtbaar hoeveel artikelen er per jaar gepubliceerd zijn: in Figuur 1 voor de periode 1973-2004 en in Figuur 2 op pagina 29 voor de periode na 2004. Aan de hand van de grafieken worden de pieken in de publicaties verklaard en tevens worden opvallendheden in de berichtgeving benoemd. Ten slotte worden de uiteenlopende visies op interlandelijke adoptie in diverse kranten besproken.

2.2.1- De periode 1973-2004

Figuur 1: Aantal krantenartikelen 1973-2004

Bron: *Delpher* (14 januari 2021)

De eerste jaren van interlandelijke adoptie tussen Sri Lanka en Nederland resulteerden nog niet in berichtgeving. Het eerste krantenartikel werd in 1978 gepubliceerd in *De Volkskrant* waarin

¹²¹ Eenvoudige of zwakke adoptie kent verschillende verschijningsvormen. Kenmerkend is dat de familierechtelijke betrekking met de oorspronkelijke ouder(s) in stad blijft, naast de nieuwe gevestigde familierechtelijke betrekking met één of twee personen.

¹²² Staatscommissie Herijking Ouderschap, *Kind en ouders in de 21e eeuw* (Den Haag 2016) 435.

¹²³ Staatscommissie Herijking Ouderschap, *Kind en ouders in de 21e eeuw*, 438-439.

werd gepleit voor een betere voorbereiding en begeleiding van adoptieouders. In het artikel werd primair de uitdaging voor adoptieouders benadrukt en niet de grote veranderingen voor het adoptiekind. Sri Lanka werd benoemd als één van de landen waar veel kinderen vandaan kwamen.¹²⁴ In 1979 verscheen een kritisch artikel in het *NRC Handelsblad* die de keerzijde van adoptie belichtte en de verwachting uitsprak dat als gevolg van de lange wachtlijsten steeds meer echtparen op eigen initiatief een kind gingen adopteren waarbij illegaliteit op de loer ligt.¹²⁵ In 1980 publiceerde *De Telegraaf* een opmerkelijk artikel met de kop 'De weg naar legale adoptie is lang'. De aanleiding was de strijd van staatssecretaris Haars tegen de 'vrije handel in kinderen' die vervangen diende te worden door wettelijke regelingen. In het artikel werden toekomstige adoptieouders geïnformeerd over de juiste gang van zaken.¹²⁶ In 1981 organiseerden BIA en Wereldkinderen een congres voor West-Europese bemiddelingsorganisaties waar getracht werd een internationale adoptieregeling tot stand te brengen. Naar aanleiding van toenemende adoptieschandalen werd een dergelijke 'gedragscode' noodzakelijk geacht.¹²⁷ Ook *Het Vrije Volk* besteedde aandacht aan interlandelijke adoptie en waarschuwde toekomstige adoptieouders voor de ontoelaatbare kinderhandel.¹²⁸ Hoewel dit ook het resultaat kan zijn van de beperkingen van *Delpher*, is het opvallend dat er afgezien van deze twee kranten geen aandacht werd besteed aan het congres. Dit was wel te verwachten gezien de populariteit van interlandelijke adoptie en de mogelijke veranderingen van het systeem als gevolg van het congres.

In 1983 piekte de berichtgeving over interlandelijke adoptie en hoewel hier niet één duidelijk verklaarbare reden voor is, werd in *Trouw* een opvallend artikel gepubliceerd. De kern was dat adoptie niet meer de voorkeur genoot. Opvang in eigen land moest de regel zijn en alleen wanneer dit niet mogelijk was, mocht er sprake zijn van adoptie. Volgens de directeur van BANND zou dit resulteren in veel ongeduldige ouders, omdat het aantal adoptieve kinderen afnam.¹²⁹ Tevens verscheen dat jaar een zeer kritisch artikel in *De Telegraaf*. De hoofdboodschap was dat de overheid op het punt stond adoptieschandalen te legaliseren met de inwerkingtreding van de nieuwe Adoptiewet. Ingewijden, zoals directeur Hendriks van de BIA, verweten de overheid iedereen te vriend te houden en daarmee bestaande wantoestanden te legaliseren.¹³⁰ Hoewel *De Telegraaf* wordt beschouwd als populaire krant waar sensationele berichtgeving voorkomend is,

¹²⁴ 'Adoptie is en blijft tere aangelegenheid', *De Volkskrant* (6 mei 1978).

¹²⁵ F. Ph. Groeneveld, 'Adoptie van buitenlandse kinderen geen mode meer', *NRC Handelsblad* (1 september 1979).

¹²⁶ P. van der Plas, 'Belang van een kind gaat voor alles. De weg naar legale adoptie is lang', *De Telegraaf* (1 maart 1980).

¹²⁷ 'Instellingen willen gedragscode ter voorkoming van adoptieschandalen', *NRC Handelsblad* (16 mei 1981).

¹²⁸ 'Breek macht babyverkopers', *Het Vrije Volk: democratisch-socialistisch dagblad* (18 mei 1981).

¹²⁹ 'Hoofddoel: buitenlands kind in eigen land helpen, adoptie vaak niet meer centraal in organisaties', *Trouw* (17 september 1983).

¹³⁰ H.F. van Loon, 'Als nieuwe wet wordt goedgekeurd: overheid gaat wantoestanden rond de adoptie legaliseren', *De Telegraaf* (15 april 1983).

is het opmerkelijk dat geen andere krant hierover berichtte. Een mogelijke verklaring kan zijn dat het onderwerp weinig leefde in de maatschappij en media.

De volgende piek in de berichtgeving ontstond in 1985. De oorzaak was de mogelijke uitzetting van de directeur van Lanka Sarana, Nita de Hoedt. Deze Sri Lankaanse vrouw bemiddelde, naast haar werkzaamheden voor Lanka Sarana, voor BANND. In verband met haar leeftijd dreigde zij haar werk – en verblijfsvergunning – te verliezen. Haar verblijf werd noodzakelijk geacht, omdat zij een grote rol speelde bij de nazorg van Sri Lankaanse kinderen.¹³¹ Ook opvallend is de publicatie in *Het Parool* dat informeerde over de ‘elfhonderd legale adopties’ die hadden plaatsgevonden in 1984, waarbij Sri Lanka het grootste zendland was. Het is opmerkelijk dat specifiek benadrukt werd dat het legale adopties betrof.¹³² Dit doet vermoeden dat het bekend was dat er ook illegale adopties plaatsvonden. Desalniettemin werden er in 1985 ook positieve krantenartikelen gepubliceerd naar aanleiding van de uitspraak van de BIA-directeur dat kinderen uit ‘derdewereldlanden’ goed functioneerden in Nederland. Hij baseerde zich op een onderzoek van professor Hoksbergen waaruit bleek dat zeventig procent van de gezinnen geen problemen ervoer.¹³³

De grote piek van het decennium vond plaats in 1987, toen de Sri Lankaanse regering onverwachts besloot adoptie te verbieden. De Sri Lankaanse overheid had hiertoe besloten nadat uit onderzoek bleek dat adopties over het algemeen illegaal plaatsvonden. De commissie die de onderzoeksresultaten publiceerde was tot stand gekomen nadat in de pers diverse artikelen hadden gestaan over vermeende babyfarms.¹³⁴ Bij het analyseren van de krantenartikelen viel op dat *De Volkskrant* een andere invalshoek koos dan de overige Nederlandse kranten. Waar de andere kranten ruimschoots stilstonden bij de reden waarom de Sri Lankaanse overheid interlandelijke adoptie een halt toeriep, benadrukte *De Volkskrant* wat dit betekende voor de adoptieouders op de wachtlijst. De krant opende met ‘*Sri Lanka belemmert adoptie in Nederland*’.¹³⁵ Dit doet vermoeden dat het teruglopen van de adopties als het grote nieuws werd gezien en niet zozeer de ontdekking dat de Sri Lankaanse adopties mogelijk verbonden waren met illegaliteit. Verscheidene andere kranten kozen er daarentegen voor enkel te richten op de onderzoeksresultaten en het Nederlandse aandeel in de adopties.¹³⁶ Wat daarnaast opviel is dat

¹³¹ ‘Nita de Hoedt wacht onzekere toekomst: bij adoptie is nazorg van het grootste belang’, *Leeuwarder Courant* (4 februari 1985); H. Stapper, ‘Nita moet blijven’, *De Volkskrant* (25 mei 1985); ‘Staatssecretaris weigert werkvergunning: Directrice stichting adoptie moet land uit’, *Trouw* (14 mei 1985); ‘Een werkvergunning maar geen recht op verblijf’, *Het Parool* (12 februari 1985).

¹³² ‘Vorig jaar bijna elfhonderd legale adopties’, *Het Parool* (20 maart 1985).

¹³³ ‘Directeur Interlandelijke adoptie: adoptiekinderen uit ‘Derde Wereld’ doen het hier goed’, *Nederlands Dagblad* (24 december 1985); ‘Adoptie-kinderen uit Derde Wereld doen het verbazingwekkend goed’, *De Volkskrant* (23 december 1985).

¹³⁴ ‘Sri Lanka gaat babyhandel te lijf’, *Het Parool* (9 april 1987).

¹³⁵ ‘Sri Lanka belemmert adoptie in Nederland’, *De Volkskrant* (6 juni 1987).

¹³⁶ ‘Babyhandel op grot schaal in Sri Lanka’, *Limburgsch Dagblad* (29 januari 1987); ‘Sri Lanka verbiedt adoptie baby’s door buitenlanders’, *Leeuwarder Courant* (4 juni 1987); ‘Sri Lanka verbiedt adoptie’, *Het*

geen van de kranten stilstond bij de impact van de illegale adopties en vermeende babyfarms op de biologische ouders en geadopteerden.

Naast de spraakmakende artikelen over de babyfarms in 1987, werd er dat jaar nog een ander artikel geplaatst wat veel opschudding veroorzaakte. In *Trouw* betoogde hoogleraar Jeugdrecht Miek de Langen, die aan de wieg stond van interlandelijke adoptie, dat interlandelijke adoptie ernstig was misgegaan. Er werd stilgestaan bij de illegale praktijken en de perverse financiële prikkels.¹³⁷ Hoewel dit hedendaags een veelgehoord geluid is en op medestand kan rekenen, zorgde dit artikel in 1987 voor een golf aan woedende reacties van voornamelijk adoptieouders. De adoptieouders verweten De Langen dat zij alle adoptieouders wegzette als egoïsten die enkel met hun eigen kindervens bezig waren wat ertoe leidde dat zij als groep een negatieve stempel kregen opgedrukt. Zo reageerde een echtpaar: *'Geen enkel feit kan zij onderbouwen. Het is een uit de lucht gegrepen verhaal'*.¹³⁸ Deze ferme reacties kunnen op verschillende wijze worden uitgelegd. Enerzijds kan dit slechts de visie van een kleine groep adoptieouders zijn, omdat mensen die het ergens niet mee eens zijn vaak van zich laten horen. Anderzijds was de ruimte voor lezersreacties in *Trouw* beperkt, waardoor niet duidelijk is hoeveel reacties er binnenkwamen. Het feit dat niet één reactie gepubliceerd werd dat het verhaal van professor De Langen ondersteunde is veelzeggend. De veelvuldige reacties getuigen ervan dat de berichtgeving werd gezien als een krachtig middel om beeldvorming te sturen. Naast de kritische reacties van lezers werd in *Trouw* een interview met een ambtenaar van het Ministerie geplaatst die het betoog van De Langen bestempelde als *'ongenuanceerd, pijnlijk en een erg negatieve benadering'*.¹³⁹ Evengoed liet hij ook de complexiteit van het onderwerp doorschemeren zoals het feit dat het niet te controleren is wat bemiddelingsbureaus precies doen in het buitenland.¹⁴⁰

In 1988 stonden de kranten vol met artikelen over de wachtlijststop bij adoptiebemiddelingsbureau Wereldkinderen. Dit was het resultaat van vele potentiële adoptieouders die door de sluiting van Sri Lanka op zoek waren gegaan naar een bemiddelingsbureau dat werkzaam was in een ander land. Wereldkinderen kon deze toestroom niet aan en sloot de wachtlijst tot nader order voor nieuwe adoptieouders die een kindje tot één jaar oud wilden adopteren. Allereerst onderstreept dit, dat in ieder geval voor een deel van de aspirant-adoptieouders, de negatieve berichtgeving een beperkte uitwerking had. Mogelijkerwijs

Vrije Volk (5 juni 1987); 'Sri Lanka verbiedt buitenlandse adoptie', *Nederlands Dagblad* (5 juni 1987); 'Sri Lanka stopt adoptie door buitenlanders', *Trouw* (5 juni 1987).

¹³⁷ H. Nietsch, 'De adoptie van buitenlandse kinderen is vreselijk uit de hand gelopen', *Trouw* (11 juli 1987).

¹³⁸ 'Uit brieven van lezers', *Trouw* (16 juli 1987); 'Uit brieven van lezers', *Trouw* (17 juli 1987); 'Uit brieven van lezers', *Trouw* (21 juli 1987); 'Uit brieven van lezers', *Trouw* (24 juli 1987).

¹³⁹ H. Nietsch, 'Soms is adoptie een redmiddel: situatie van aangenomen buitenlandse kinderen niet somber', *Trouw* (15 juli 1987).

¹⁴⁰ Nietsch, 'Soms is adoptie een redmiddel'.

is dit te verklaren door de sterke wens een gezin te vormen. Wel is van belang om te benoemen dat het niet mogelijk is om te achterhalen hoeveel ouders door deze berichtgeving wel aan het denken zijn gezet en eventueel hebben afgezien van hun adoptiewens. Daarnaast is het opvallend dat er in de artikelen geen aandacht werd besteed aan de mogelijke gevolgen van de sluiting van Sri Lanka voor de biologische ouders en geadopteerden. De focus lag op het leed wat hiermee werd aangedaan bij adoptieouders.¹⁴¹ *Trouw* publiceerde een lezersreactie waarin schande werd gesproken over de wachtlijststop. Een adoptieouder reageerde als volgt:

*Waar zijn zij mee bezig, de mensen van 'Wereldkinderen'. Zijn zij soms niet op de hoogte van de teleurstellingen van de adoptieouders, die jarenlang moeten wachten op het kind, dat al die tijd op ouders wacht?*¹⁴²

Daarnaast verscheen in het *Nederlands Dagblad* een vooraankondiging van het rapport *Bittere ervaringen* van Universiteit Utrecht dat inzicht gaf in de ernstige problematiek die zich voordeed in adoptiegezinnen. De krant zag het rapport als het begin van een trend om niet alleen oog te hebben voor de positieve kanten van adoptie, maar ook voor de negatieve kanten.¹⁴³ In andere kranten is aan dit rapport geen aandacht besteed, wat erop kan duiden dat positieve verhalen de voorkeur genoten of het onderwerp niet dusdanig leefde dat meer kranten er een artikel aan wilden besteden.

De volgende piek vond plaats in 1991 wanneer bekend werd dat een zekere 'mevrouw P' in 1990 illegaal 72 kinderen uit Sri Lanka naar Nederland had overgebracht. Het Ministerie stelde een onderzoek in.¹⁴⁴ *Trouw* publiceerde een diepte artikel waarin de werkwijze van illegale kinderhandelaars werd toegelicht en hoe zij de potentiële adoptieouders, die lang op een wachtlijst stonden, bespeelden. Daarnaast werd er stilgestaan bij de gevolgen voor de biologische moeders en adoptiekinderen wanneer zij in aanraking kwamen met illegale tussenpersonen die het niet zo nauw namen met de regels. Ook werd benadrukt dat adoptie enkel mag plaatsvinden wanneer het geldt als laatste redmiddel. Het werd van belang geacht dat moeder en kind bij elkaar bleven.¹⁴⁵ *Trouw* publiceerde, naar aanleiding van de berichten over de illegale adopties, een artikel dat uiteenzette waarom 'zelfdoenerij' schadelijk is voor kinderen. Wellicht leidde dit tot

¹⁴¹ K. Coenradie, 'Adoptie vereist nog meer geduld', *De Telegraaf* (27 april 1988); 'Rem op adoptie baby's', *Het Vrije Volk* (26 april 1988); 'Stop op wachtlijst adoptiekind', *Het Parool* (26 april 1988); 'Gedeeltelijke wachtlijststop op nieuwe adoptieaanvragen', *Nederlands Dagblad* (27 april 1988); 'Adoptievereniging voert aanvraag-stop voor jonge kinderen in', *De Volkskrant* (26 april 1988).

¹⁴² 'Uit brieven van lezers', *Trouw* (3 mei 1988).

¹⁴³ H. Westerik, 'Waarom adopties nogal eens mislukken', *Nederlands Dagblad* (28 april 1988).

¹⁴⁴ 'Onderzoek naar illegale adoptie', *NRC Handelsblad* (6 februari 1991); 'Justitie kent illegale adoptie', *Het Parool* (6 februari 1991).

¹⁴⁵ E. Bootsma, 'Illegale adoptie', *Trouw* (6 februari 1991).

begrip en geduld bij aspirant-adoptieouders op de wachtlijst. Daarentegen besteedden andere kranten hier geen aandacht aan, wat maakt dat de boodschap maar een kleine reikwijdte besloeg.¹⁴⁶

In 1993 werd voortgeborduurd op het afkeuren van 'zelfdoenerij' toen de staatssecretaris van Justitie besloot om deze praktijk volledig te verbieden.¹⁴⁷ Ook verschenen er dat jaar twee positieve artikelen naar aanleiding van de publicatie van het promotieonderzoek van Femmie Juffer. Haar onderzoek toonde aan dat adoptiekinderen net zo goed hechten als biologische kinderen.¹⁴⁸ Ten slotte berichtten verscheidene kranten over het rapport van de Minister van Justitie waarin stond dat de Sri Lankaanse adopties in 1993 waren afgenomen.¹⁴⁹ Daarentegen werd er in 1994 juist een stijging verwacht van Sri Lankaanse adoptiekinderen. De tijdelijke stopzetting in 1987 was tot een einde gekomen.¹⁵⁰

Voor deze periode kan geconcludeerd worden dat de berichtgeving over interlandelijke adoptie, afgezien van de piek in 1987, beperkt bleef. Daarnaast was het verschil tussen legale en illegale adoptie en de dunne scheidslijn tussen die twee een veelbesproken onderwerp. Ten slotte lijkt het erop dat de berichtgeving over de misstanden en illegale praktijken niet een afkeuring van interlandelijke adoptie teweegbracht. Het zorgde wel voor een stimulans om het systeem te veranderen.

¹⁴⁶ R. Hoksbergen, 'Zelf adoptie regelen kan kind schaden', *Trouw* (16 februari 1991).

¹⁴⁷ 'Zelf buitenlands kind adopteren moet via erkende instelling', *Trouw* (8 mei 1993).

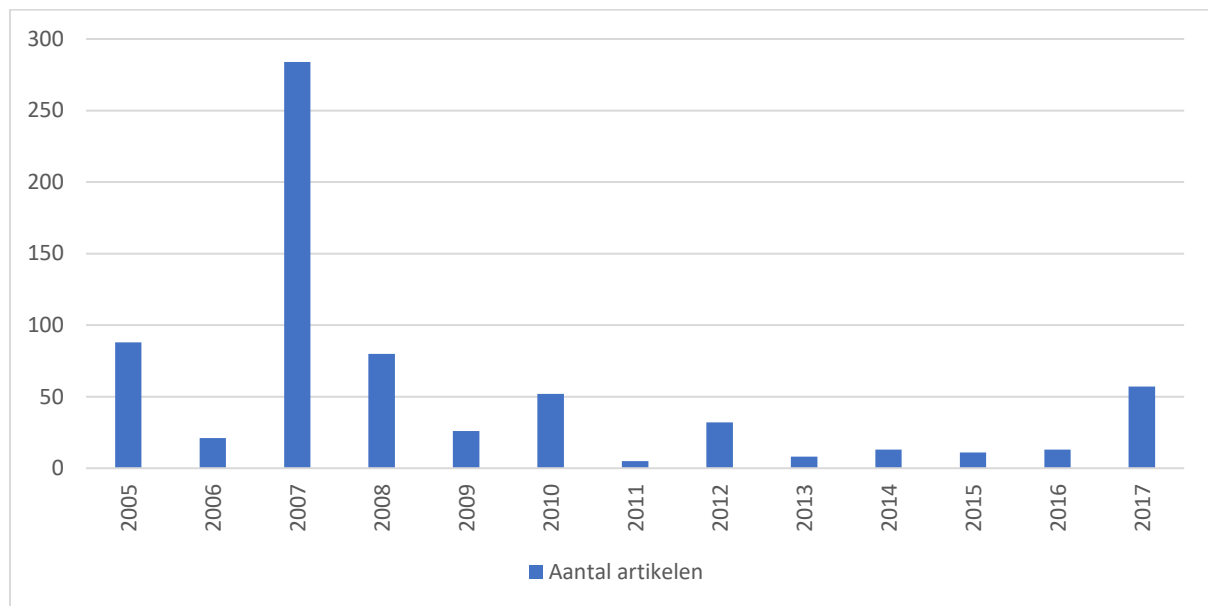
¹⁴⁸ M. Hendriks, 'Adoptiekind hecht zich net zo goed als een eigen kind', *De Volkskrant* (29 mei 1993); M. Schmidt, 'Band met adoptiekind kan sterk zijn', *Het Parool* (24 mei 1993).

¹⁴⁹ 'Minder adopties uit het buitenland in 1993', *NRC Handelsblad* (6 april 1994).

¹⁵⁰ 'Stijging verwacht van aantal adoptiekinderen', *De Volkskrant* (6 april 1994); 'Stijging aantal adoptie verwacht', *Algemeen Dagblad* (6 april 1994).

2.2.2 - De periode 2005-2017

Figuur 2 Aantal krantenartikelen 2005-2017

Bron: Nexis Uni (17 januari 2021).

Figuur 2 toont dat, in vergelijking met Figuur 1, er in de periode na 2004 veel meer werd gepubliceerd over de interlandelijke adoptie tussen Nederland en Sri Lanka. De piek in 2005 werd veroorzaakt door de beslissing van de Sri Lankaanse overheid om interlandelijke adoptie tot nader order op te schorten. De beweegreden hiervoor was dat er geluiden klonken dat, als gevolg van de tsunami in 2004, mensenhandelaren weeskinderen aanboden voor adoptie. De Sri Lankaanse overheid wilde controleren of deze kinderen daadwerkelijk verweesd waren.¹⁵¹ Het is van belang te benoemen dat de 284 artikelen niet allemaal dit nieuws bevatten, maar veelal gericht waren op de vraag hoe Sri Lanka ondersteund kon worden. Financiële adoptie was een veelgenoemde optie. In vergelijking met wat de analyses van de eerdere periode laten zien, werd er dit jaar uiteenlopend gepubliceerd, zowel in verschillende regionale als wel nationale kranten. Deze grootschalige aandacht is mogelijk het gevolg van het veelvuldig tonen van de aangrijpende beelden van de tsunami op televisie.

In 2007 zijn de meeste krantenartikelen gepubliceerd in vergelijking met de gehele onderzoeksperiode. Het gaat echter slechts om één incident dat veel media-aandacht genereerde. Het betreft de arrestatie van een Nederlands stel in Sri Lanka, omdat zij hadden geprobeerd illegaal een kindje te adopteren met behulp van mensenhandelaren. De zaak kreeg veel aandacht

¹⁵¹ 'Sri Lanka verbiedt tijdelijk adoptie', *Rotterdams Dagblad* (7 januari 2005); 'Colombo verbiedt adoptie weesjes', *De Telegraaf* (7 januari 2005); 'VN waarschuwt tegen mensenhandel', *Het Parool* (4 januari 2005); 'Zeebeving Azië: Sri Lanka zoekt hulp bij registratie weeskinderen', *Algemeen Nederlands Persbureau* (2 februari 2005).

in de Sri Lankaanse pers als wel in alle nationale en regionale kranten in Nederland.¹⁵² Uit de berichtgeving kan worden opgemaakt dat de zaak op de voet gevolgd werd, want ook over de verlenging van het voorarrest werd bericht.¹⁵³ Hoewel het slechts om één incident ging, kreeg het aanzienlijk meer media-aandacht dan het nieuws dat er in 1991 door 'mevrouw P' 72 kinderen illegaal naar Nederland waren gekomen. Dit kan erop duiden dat er voor de keerzijde van adoptie, de illegale praktijken, meer aandacht is gekomen in de maatschappij. In 2008 berichtte het *ANP* over de aanhouding van het echtpaar in Nederland. Het echtpaar was aangehouden, omdat zij door middel van valse papieren hadden geprobeerd het kindje alsnog te adopteren nadat zij waren vrijgelaten in Sri Lanka.¹⁵⁴ Het incident, samen met andere geluiden, was voor het *Brabants Dagblad* en *De Stentor* aanleiding tot het schrijven van een contextartikel waarin de complexiteit van adoptie uiteengezet werd.¹⁵⁵

In de jaren daarna bleven de illegale praktijken een veelbesproken onderwerp in de berichtgeving. Het onderstreept hoe ingewikkeld het systeem is en hoe gezocht werd naar de juiste uitvoering. Het vertrek van Ina Hut, directeur van Wereldkinderen, droeg hier hoogstwaarschijnlijk aan bij. Hut stapte op, omdat zij niet langer de verantwoordelijkheid voor interlandelijke adoptie wilde dragen zolang er misstanden plaatsvonden. Het was voor Hilbrand Westra, zelf geadopteerd en journalist voor *Trouw*, reden om een kritisch artikel te schrijven. Als gevolg van de vele afkeurende reacties van adoptieouders concludeerde hij dat er weinig animo was voor het debat dat Hut door haar keuze opende. Tevens stelde hij dat de overheid bij de adopties niet het kind vooropstelde, maar economische en electorale belangen.¹⁵⁶ Het punt van Westra, dat adoptieschandalen niet beklijven in Nederland, benadrukte hij ook in een ander artikel.¹⁵⁷

De veroordeling van het echtpaar dat in 2007 probeerde een kind illegaal te adopteren had de piek van 2010 tot gevolg.¹⁵⁸ Dit ene incident heeft in 2007, 2008 en 2010 een flinke toename in de berichtgeving teweeggebracht. Het laat zien dat de frequentie van artikelen niet automatisch betekent dat er veelvuldig ontwikkelingen waren binnen de interlandelijke adoptie

¹⁵² 'Illegale adoptie in Sri Lanka', *Het Parool* (30 juli 2007); 'Echtpaar vast in Sri Lanka na illegale adoptie', *De Telegraaf* (28 juli 2007); T. van der Mee, 'Adoptie leidt tot arrestatie op Sri Lanka', *AD Persgroep* (28 juli 2007); 'Nederlands stel wegens babykoop vast; In Sri Lanka voorschot van honderden euro's betaald voor kind van twee weken oud', *Leidsch Dagblad* (30 juli 2007).

¹⁵³ E. de Visser, 'De taxichauffeur mailde over de baby; Nederlands stel zou zes Sri Lankaanse tussenpersonen hebben betaald voor adoptiekind', *De Volkskrant* (4 augustus 2007); 'Nederlanders langer vast in Sri Lanka', *Provinciale Zeeuwse Courant* (4 augustus 2007); 'Nederlanders in Sri Lanka langer vast voor illegale adoptie', *Algemeen Nederlands Persbureau* (3 augustus 2007).

¹⁵⁴ 'Tweetal opgepakt voor poging illegale adoptie', *Algemeen Nederlands Persbureau* (27 mei 2008).

¹⁵⁵ 'Stel ook de schaduwzijden van interlandelijke adoptie aan de orde: adoptie is geen roze wolk, maar ook geen donderwolk', *Brabants Dagblad* (26 maart 2008); 'Als wordt gesjoemeld is de adoptiebaby kind van de rekening', *De Stentor* (28 november 2008).

¹⁵⁶ H. Westra, 'Adoptieouders houden zich doof', *Trouw* (2 september 2009).

¹⁵⁷ H. Westra, 'Iedereen zwijgt over adoptieschandalen', *Trouw* (9 juli 2009).

¹⁵⁸ 'Celstraffen voor fraude adoptie Sri Lanka', *Algemeen Nederlands Persbureau* (16 februari 2010).

tussen Sri Lanka en Nederland. Daarnaast ontstond in 2010 een nieuwe tendens in de berichtgeving: persoonlijke verhalen van geadopteerden in vooral regionale dagbladen. Veelal zijn dit overigens positieve verhalen, zoals de geslaagde zoektocht van een Sri Lankaanse vrouw naar haar biologische moeder.¹⁵⁹ Deze tendens zette in de daaropvolgende jaren door.¹⁶⁰

Het kritische rapport van de RSJ in 2016 was aanleiding tot artikelen in kwaliteitskranten *Trouw*, *NRC Handelsblad* en het regionale dagblad de *Leeuwarder Courant*. Het rapport kon verstrekkende gevolgen hebben, waardoor het opvallend is dat relatief weinig kranten hierover berichtten. Deze artikelen duiden het mechanisme dat iedere redactie een afweging maakt welke invalshoek er wordt belicht en daarmee welk geluid men laat horen. Zo koos *NRC Handelsblad* ervoor de bevindingen van het rapport te delen.¹⁶¹ *Trouw* liet daarnaast geadopteerden aan het woord die het advies van de RSJ ondersteunden.¹⁶² Ten slotte koos de *Leeuwarder Courant* ervoor adoptieouders en geadopteerden aan het woord te laten die hun ongenoegen uitten over de bevindingen in het rapport.¹⁶³ Deze artikelen tonen de dynamiek van publicaties over adoptie: het is een emotioneel onderwerp waar verscheidene visies over bestaan. Hierdoor kon een gebeurtenis, zoals het rapport van de RSJ, op verschillende manieren navolging krijgen in de berichtgeving.

Ook televisieprogramma's leidden tot krantenartikelen. Zo resulteerden de afleveringen van Zembla in 2017 in een reeks artikelen, zowel in regionale als nationale kranten.¹⁶⁴ De ene aflevering onthulde dat adoptiedossiers grootschalig vervalst waren en in de andere aflevering werd het bestaan van 'babyfarms' bevestigd.¹⁶⁵ De afleveringen leidden tot diverse artikelen die kritiek uitten op het systeem van interlandelijke adoptie en ruimte gaven aan geadopteerden om hun ongenoegen te uitten.¹⁶⁶ De grootschalige aandacht is goed te plaatsen doordat de geschatte aantallen van frauduleuze adopties erg hoog zijn, waardoor de ontstaansgeschiedenis van vele geadopteerden op losse schroeven kwam te staan. Ten slotte werd het advies dat de RSJ een jaar eerder uitbracht hiermee bevestigd.

¹⁵⁹ E. Gies, 'Lianne in flow na de DNA-test', *De Gelderlander* (29 december 2010).

¹⁶⁰ E. van Dijkhuizen, 'Biologische moeder maakte dappere keus', *Reformatorisch Dagblad* (27 januari 2011); T. de Louw, 'Ranil danst voor z'n moedertje', *Brabants Dagblad* (5 januari 2012).

¹⁶¹ T. de Veen, 'Te veel mis in systeem zegt adviesorgaan', *NRC Handelsblad* (3 november 2016).

¹⁶² M. Bezemer, 'Je bent hier beter af, zeggen ze. Is dat zo?', *Trouw* (3 november 2016).

¹⁶³ R. Boere en M. van Assen, 'Onbegrip over adoptieverbod', *Leeuwarder Courant* (3 november 2016).

¹⁶⁴ 'Sri Lanka erkent handel in adoptiebaby's', *Algemeen Nederlands Persbureau* (20 september 2017); 'Zembla: kind baren voor adoptie', *Leidsch Dagblad* (21 september 2017); 'Sri Lanka had babyfarms voor adoptie', *Algemeen Nederlands Persbureau* (20 september 2017).

¹⁶⁵ Zembla, *Adoptiebedrog* [<https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/adoptiebedrog>] (Laatst geraadpleegd op 21 maart 2021); Zembla, *Zembla onthult: Sri Lanka erkent bestaan 'babyfarms' voor adoptie* [<https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/zembla-onthult-sri-lanka-erkent-bestaan-babyfarms-voor-adoptie>] (Laatst geraadpleegd op 21 maart 2021).

¹⁶⁶ 'De schaduwzijde van adoptie', *NRC Handelsblad* (2 december 2017); 'Adoptieland is geen sprookjeswereld', *De Telegraaf* (22 november 2017); 'Dossier adoptiekind Sri Lanka klopt niet', *Reformatorisch Dagblad* (17 mei 2017).

2.3 - Televisieprogramma's

Door de jaren heen verschenen er diverse televisieprogramma's over adoptie. De belangrijkste voor dit onderzoek zijn *Spoorloos* en *Zembla*. Deze programma's en hun invloed zijn besproken in de interviews met betrokkenen. *Spoorloos* heeft meermaals een aflevering in het teken gezet van een Sri Lankaanse geadopteerde, maar verdere informatie hierover is helaas niet beschikbaar.¹⁶⁷ *Zembla* heeft in 2017 twee afleveringen gemaakt over de misstanden binnen de Sri Lankaanse adoptie. De aflevering van 17 mei 2017 onthulde dat de adoptiepapieren van adopties in de jaren tachtig tussen Sri Lanka en Nederland veelvuldig vervalst werden. Naast de onthulling van deze adoptiefraude, werd er in de aflevering onderzocht in welke mate de kritiek op de kwaliteit van het adoptieproces terecht is en in welke mate financiële belangen een rol spelen bij interlandelijke adoptie.¹⁶⁸ In deze aflevering kwam een diversiteit van sprekers aan het woord.¹⁶⁹

De aflevering op 20 september gaf inzicht in het vervolgonderzoek naar frauduleuze netwerken in Sri Lanka. In deze zoektocht werd het bestaan van de 'babyfarms' in Sri Lanka bevestigd. De Sri Lankaanse minister van Volksgezondheid, dr. Rajitha Senaratne, erkende het vroegere bestaan. Hiermee onderbouwde *Zembla* het daadwerkelijke bestaan van babyfarms wat eerder werd afgedaan als een gerucht.¹⁷⁰ Ook in deze aflevering kwamen er diverse sprekers, waaronder geadopteerden, aan het woord.¹⁷¹

2.4 - Conclusie

Dit hoofdstuk biedt een globaal overzicht van de belangrijkste overheidscorrespondentie, rapporten, krantenartikelen en televisieprogramma's. De analyse van deze bronnen biedt inzicht in de mogelijke kennis van betrokkenen en het geluid van de berichtgeving. De analyse van de rapporten toont dat er al in de vroege jaren van interlandelijke adoptie gezocht werd naar de beste manier om het systeem vorm te geven. Ook toont het hoe kwetsbaar het systeem is, waardoor illegale praktijken konden bestaan zonder dat het gemakkelijk een halt toe te roepen was. De

¹⁶⁷ Voor dit onderzoek is er contact opgenomen met de KRO om te achterhalen hoeveel afleveringen de zoektocht van een Sri Lankaanse geadopteerde betroffen. Doordat *Spoorloos* zijn archief op een dusdanige manier heeft opgebouwd was het helaas niet mogelijk dit te achterhalen.

¹⁶⁸ *Zembla*, *Adoptiebedrog* [<https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/adoptiebedrog>] (Laatst gezien 24 januari 2021).

¹⁶⁹ De volgende sprekers kwamen in deze aflevering aan het woord: Sanne van Rossen, Ranil van Peperstraten, Sita van Groesen en Sharon ter Wee (geadopteerden). Henny van Peperstraten (adoptiemoeder), Zef Hendriks (oud-directeur Wereldkinderen), anonieme Flash-bestuurder, Pieter van Laar (Stichting Pikaspon), Jos van der Stappen (DNA-deskundige) en Yrrah van der Kruit (RSJ).

¹⁷⁰ *Zembla*, 'Zembla onthult: Sri Lanka erkent bestaan babyfarms'.

¹⁷¹ De volgende sprekers kwamen in deze aflevering aan het woord: Gabriëlle van der Velde, Amandi van Loon, Shirona Jacobs (geadopteerden), Walter Wilegoda (Voormalig medewerker Flash in Sri Lanka), S. Batagoda Kankanamge, S. Gnanawathie, E. Chandrawathi (biologische moeders), Andrew Da Silva (ondersteunt Sri Lankaanse moeders in zoektocht naar kinderen), C. Perera (voormalig medewerker Kinderbescherming Sri Lanka /voormalig medewerker Flash), R. Senaratne (minister van Volksgezondheid Sri Lanka).

eerste decennia werd het echter als klein onderdeel gezien en geprobeerd te bestrijden met het vormgeven van een uniforme procedure. De afgelopen jaren stonden de rapporten in het teken van het tegengaan van de kwetsbaarheid van het systeem en het afwegen op welke gronden sprake mag zijn van interlandelijke adoptie.

Op basis van de analyse van de berichtgeving kunnen enige conclusies getrokken worden. Zo is de diversiteit van het nieuws gering, maar werd veelvuldig over hetzelfde incident bericht. Daarnaast kregen persoonlijke verhalen van geadopteerden meer aandacht in regionale kranten, waar nationale kranten vooral bericht deden van rapportages, onderzoeken en grote incidenten. De misstanden die binnen interlandelijke adoptie plaatsvonden speelden gedurende de gehele onderzoeksperiode een rol, al kreeg het de laatste jaren meer de overhand. Tevens lag de focus voor lange tijd voornamelijk op de gevoelens van adoptieouders. Pas later kwam er aandacht voor de geadopteerden zelf, waarschijnlijk doordat zij een leeftijd bereikten dat ze over hun adoptieverleden gingen spreken. De biologische ouders in Sri Lanka en hun welzijn kregen daarentegen weinig tot geen aandacht in de berichtgeving.

Televisieprogramma's, voornamelijk *Zembla* en *Spoorloos*, droegen bij aan de informatievoorziening over interlandelijke adoptie tussen Sri Lanka en Nederland. Waar *Spoorloos* de zoektocht naar de biologische familie in beeld bracht, heeft *Zembla* diverse misstanden onthuld. Aangezien er betrokken personen en organisaties benoemd worden, had dit mogelijk wel veel invloed op de betrokkenen, voornamelijk adoptieouders en geadopteerden.

Hoofdstuk 3 – De visie van professionals

In dit hoofdstuk staan de interviews met vier professionals uit het adoptieveld centraal. De mate van betrokkenheid bij de adoptiewereld verschilt sterk tussen de professionals. Dit biedt de mogelijkheid om te toetsen of professionals die langdurig betrokken zijn bij de adoptiepraktijk sterker beïnvloed zijn door de negatieve berichtgeving dan de professionals waarbij de taak met betrekking tot adoptie van korte duur was. De verwachting is dat voor de professionals de berichtgeving niet de enige bron van informatie was, maar dat overheidscorrespondentie ook van belang was. Voor de medewerkers van adoptiebemiddelingsbureaus is de hypothese dat op hen de berichtgeving milde invloed uitoefende doordat zij midden in de praktijk stonden. In het betoog wordt allereerst de functie met betrekking tot adoptie voor de vier professionals uiteengezet en hun ervaring met de thematiek van adoptie. Hierop volgt de analyse over de invloed van de berichtgeving op hun werkzaamheden. Met enige regelmaat worden de thema's ondersteund door een citaat om de stem van de geïnterviewden zo goed mogelijk te laten doorklinken in dit onderzoek. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een deelconclusie.

3.1 - De functie en taak met betrekking tot adoptie

In Tabel 1 zijn de functies met betrekking tot adoptie van de informanten beschreven. Het is van belang om te benoemen dat mevrouw Treur en heer Wierstra naast hun professionele werkzaamheden voor interlandelijke adoptie ook adoptieouders zijn. Deze dubbele rol is tijdens het maken van de analyses in gedachten gehouden.

Tabel 1: Kenmerkentabel professionals

Naam	Functie(s) m.b.t. adoptie
Mevrouw E. Kalsbeek	1. Staatssecretaris van Justitie 2. Voorzitter Commissie Interlandelijke adoptie en Lesbisch Ouderschap
Mevrouw B. Treur	Directeur Stichting Kind en Toekomst
De heer T. Wierstra	Contactpersoon ACNS
Mevrouw J. Bosma	Lid begeleidingscommissie onderzoek naar Afstandsmoeders 1956 – 1984

Door de verschillende taken met betrekking tot adoptie van de informanten naast elkaar te zetten, wordt het duidelijk dat zij op heel verschillende wijze betrokken waren bij interlandelijke adoptie. Mevrouw Kalsbeek bekleedde tussen 2001 en 2002 de functie van staatssecretaris van Justitie, waarbij interlandelijke adoptie één van haar portefeuilles was. Daarvoor was zij tijdens haar

werkzaamheden voor Jeugdzorg sporadisch in aanraking gekomen met interlandelijk adoptie.¹⁷² Tevens heeft zij als nevenfunctie in 2007 de Commissie lesbisch ouderschap en interlandelijke adoptie geleid op verzoek van het Ministerie.¹⁷³ Verder was zij acht jaar voorzitter van de Raad van Toezicht van het Nederlandse Jeugdinstituut waar adopties op de agenda stonden.¹⁷⁴ Mevrouw Bosma neemt een unieke positie in binnen dit onderzoek, omdat zij nooit een opdracht uitvoerde binnen de thematiek van interlandelijke adoptie. Zij zat echter wel in de begeleidingscommissie van het onderzoek naar afstandsmoeders in Nederland.¹⁷⁵ Naast dat zij daardoor kennis nam van de problematiek waarmee afstandsmoeders te kampen hebben, is zij sinds 2008 werkzaam bij de Directie Jeugd op het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.¹⁷⁶ Daarnaast heeft zij jarenlange ervaring als ambtenaar bij diverse ministeries, waardoor het interview met mevrouw Bosma inzicht gaf in de ambtelijke werkwijze. Treur richtte in 1980 adoptiebureau Stichting Kind en Toekomst op en vervulde de rol van directeur. In 2020 is ervoor gekozen om geen nieuwe vergunning aan te vragen, wat tevens het einde betekende van haar carrière.¹⁷⁷ Haar takenpakket evalueerde naarmate het aantal adopties toenam en Stichting Kind en Toekomst met meer landen samenwerkte. Haar primaire taken betroffen het onderhouden van contacten met de contactpersonen in het buitenland en het Ministerie. Ook was zij verantwoordelijk voor diverse formele zaken.¹⁷⁸ Wierstra was vanaf 1978 werkzaam als contactpersoon van adoptiebureau ACNS, wat hij op vrijwillige basis twintig jaar deed.¹⁷⁹ De functie van contactpersoon ging gepaard met een breed takenpakket. Zijn primaire taak was het opbouwen en onderhouden van de relaties in Sri Lanka.¹⁸⁰

3.2 - De eventuele knelpunten

De professionals ervaarden weinig knelpunten tijdens hun werkzaamheden. De emotionele kant van het onderwerp kon wrijving opleveren, hoewel alleen Treur dit als moeilijk heeft ervaren.¹⁸¹ Kalsbeek beschreef het als volgt: *'Maar als je een beslissing nam die het voor bepaalde aspirant-adoptieouders moeilijker maakte om een kind te adopteren, dan gaf dat onmiddellijk enorm onrust. Brieven en ook wel in de media'*.¹⁸² Hoewel Kalsbeek de emotionele gevolgen voor aspirant-

¹⁷² Interview I.F. van der Hulst met mevrouw E. Kalsbeek, afgenomen op 5 november 2020, regelnummer 6.

¹⁷³ Interview met mevrouw Kalsbeek, regelnummer 12.

¹⁷⁴ Ibidem, 12.

¹⁷⁵ Interview I.F. van der Hulst met mevrouw J. Bosma, afgenomen op 3 december 2020, regelnummer 18.

¹⁷⁶ Interview met mevrouw Bosma, regelnummer 2.

¹⁷⁷ Interview I.F. van der Hulst met mevrouw B. Treur, afgenomen op 26 november 2020, regelnummer 2.

¹⁷⁸ Interview met mevrouw Treur, regelnummer 66.

¹⁷⁹ Interview I.F. van der Hulst met heer T. Wierstra, afgenomen op 11 november 2020, regelnummer 22.

¹⁸⁰ Interview met heer Wierstra, regelnummer 52.

¹⁸¹ Interview met mevrouw Treur, regelnummer 72.

¹⁸² Interview met mevrouw Kalsbeek, regelnummer 22 [toelichting].

adoptieouders goed kon invoelen, vond zij het niet ingewikkeld om dergelijke ingrijpende beslissingen te nemen, omdat voor haar het belang van het kind voorop stond.¹⁸³ Wierstra is daarentegen met weinig knelpunten of uitdagingen tijdens zijn werkzaamheden geconfronteerd.¹⁸⁴ Hoewel te verwachten was dat het uitvoeren van werkzaamheden binnen de thematiek adoptie uitdagend kon zijn, gezien de gevoeligheid van het onderwerp, komt dit niet overeen met de ervaringen van deze professionals.

3.3. - De invloed van de berichtgeving

3.3.1 - De rol van berichtgeving

Alle professionals hebben in meer of mindere mate de berichtgeving als invloedrijk opgemerkt. Kalsbeek sloot tijdens haar functie als staatssecretaris het kanaal Costa Rica wat het gevolg was van kennisneming via de media.¹⁸⁵ Zij beschreef de dynamiek die daaraan voorafging:

Als je andere dossiers zag, die waren veel nadrukkelijker aanwezig. Vreemdelingenbeleid, rechtelijke macht, notarissen. Die kwamen veel meer als vanzelf op mijn agenda. Dat was bij interlandelijke adoptie niet, een enkele uitzondering daargelaten. Dat onderwerp kwam vrijwel altijd op de agenda als de media daarover berichtten. Vanzelfsprekend werd het dan op het departement – al dan niet op mijn verzoek – geanalyseerd en aan mij voorgelegd.¹⁸⁶

Dit citaat toont welke uitwerking de media konden hebben op politieke dossiers. Ook duidt het dat interlandelijke adoptie relatief een klein onderwerp was binnen het takenpakket van toenmalig staatssecretaris Kalsbeek. De stopzetting van Costa Ricaanse adopties was een aanwijsbare gebeurtenis, 'maar verder is er beleidsmatig eigenlijk heel weinig mee gebeurd'.¹⁸⁷ Tevens dienden de media als spreekbuis voor de aspirant-adoptieouders, wanneer zij het niet eens waren met een genomen politieke beslissing.¹⁸⁸ Tijdens haar latere werkzaamheden voor de Commissie lesbisch ouderschap en interlandelijke adoptie is onder andere geadviseerd om 'zelfdoenerij' aan banden te leggen, wat het adopteren van een kindje voornamelijk voor homoseksuele echtparen sterk bemoeilijkte. Desondanks ervoer zij weinig commotie hierover vanuit de media.¹⁸⁹ Deze observatie wordt ondersteund door de krantenanalyse. Bosma kon zich zoals eerder benoemd niet uitspreken over de werking van de media, maar zei wel het volgende:

¹⁸³ Interview met mevrouw Kalsbeek, regelnummer 22.

¹⁸⁴ Interview met heer Wierstra, regelnummer 56.

¹⁸⁵ Interview met mevrouw Kalsbeek, regelnummer 14.

¹⁸⁶ Ibidem, 14 [toelichting 12 april 2021].

¹⁸⁷ Ibidem, 14.

¹⁸⁸ Ibidem, 22.

¹⁸⁹ Ibidem, 32.

'Ik denk dat je als gewone burger en als professional heel erg meedrijft op de stromen die, je kan het tijdsgeest noemen, en opvattingen zo gangbaarder worden'.¹⁹⁰ Hieruit kan worden opgemaakt dat de media een beïnvloedende rol kunnen hebben op de publieke opinie. Wanneer het bovenstaande mechanisme van kracht is op professionals, kunnen de media wel degelijk een beïnvloedende rol spelen binnen hun werkzaamheden.

De uitwerking van berichtgeving op de medewerkers van de adoptiebureaus verschilt van de ambtenaren. Dit is mogelijk te verklaren omdat zij dichterbij het vuur zaten. De negatieve berichtgeving leidde binnen Stichting Kind en Toekomst tot veel onrust en riep het gevoel op dat men zich moest verdedigen.¹⁹¹ Dit contrasteert met de visie van Wierstra dat de berichtgeving op ACNS en daarmee zijn werkzaamheden weinig uitwerking had: *'Nee, helemaal niet. In de zin van: mensen bleven gewoon komen'.¹⁹² Daarentegen overwoog Treur nooit haar werkzaamheden te beëindigen als gevolg van de negatieve berichtgeving.¹⁹³*

3.3.2 - De gevolgen van de negatieve berichtgeving

Tijdens de interviews zijn verscheidene gevolgen van de berichtgeving ter sprake gekomen. Kalsbeek gaf inzicht in de rol van de berichtgeving als katalysator voor politieke betrokkenheid. Doordat de media ruchtbaarheid gaven aan de negatieve effecten van interlandelijke adoptie diende het Kabinet of de Kamer hier onderzoek naar te doen. Zo hebben de media een aanwijsbare invloed.¹⁹⁴ De ervaring van Treur is dat berichten in de media een directe golf van onrust bij adoptieouders opleverden. De media droegen bij aan een kentering in de adoptiewereld waarin meer bericht werd over de schaduwkant van adoptie en de problemen die zich konden voordoen.¹⁹⁵ Ook zorgden de media voor vragen bij de geadopteerden over de legitimiteit van hun adoptie.¹⁹⁶ Wierstra vermoedt dat de grootschalige berichtgeving in 1987 aspirant-adoptieouders heeft afgeschrikt, maar slechts in beperkte mate. Binnen ACNS, wanneer de berichtgeving vragen oproep bij aspirant-adoptieouders, dienden de ouders die al geadopteerd hadden als geruststellende factor om duidelijk te maken dat binnen ACNS alles op zuivere wijze verliep:

De nieuwelingen werden zodanig ingewijd door de ouders en die hadden echt niet het idee van 'hier zit een stelletje schurken die even snel wat geld willen verdienen'.¹⁹⁷

¹⁹⁰ Interview met mevrouw Bosma, regelnummer 76.

¹⁹¹ Interview met mevrouw Treur, toelichting per mail [2 februari 2021].

¹⁹² Interview met heer Wierstra, regelnummer 146.

¹⁹³ Interview met mevrouw Treur, regelnummer 152.

¹⁹⁴ Interview met mevrouw Kalsbeek, regelnummer 127.

¹⁹⁵ Interview met mevrouw Treur, regelnummer 164.

¹⁹⁶ Ibidem, 150.

¹⁹⁷ Interview met heer Wierstra, regelnummer 156.

Wierstra is van mening dat de berichtgeving een beperkte rol speelde binnen de adoptiewereld.¹⁹⁸ Daarentegen vermoedt hij wel dat de berichtgeving van 1987 in de Sri Lankaanse kranten bijdroeg aan de tijdelijke sluiting van het kanaal. Zo zei Wierstra:

*Mensen waren boos, er ontstond een beeld om Sri Lanka van 'daar komen Westerlingen met hun zak vol geld en die halen onze kinderen weg'. Dus ja, dat vonden ze ook niet prettig. De publieke opinie in Sri Lanka begon zich toen ook te roeren, herinner ik mij.*¹⁹⁹

Ondanks dat de professionals geen ingrijpende gevolgen van de berichtgeving konden aanwijzen, zorgden de media wel voor onrust en diverse vragen bij de betrokkenen. Daarbij kon het aanzetten tot politieke aandacht.

Hoewel Bosma zich niet kon uitspreken over de berichtgeving met betrekking tot interlandelijke adoptie, is haar ervaring vanuit Jeugdzorg dat de media regelmatig onzorgvuldig berichtten en zich veelal overwegend negatief uitspraken.²⁰⁰ Ook Treur beargumenteerde dat de media voornamelijk negatieve en eenzijdige informatie publiceerden:

*Door deze werkwijze wordt ongetwijfeld de aandacht van het grote publiek gehaald, maar gaat men volledig voorbij aan de gevoelens van geadopteerden en adoptieouders die totaal andere ervaringen hebben.*²⁰¹

De andere twee informanten lieten zich hierover niet uit. Toch mag het niet onopgemerkt blijven dat beide professionals, ieder met een geheel andere achtergrond, dezelfde beleving hebben gehad.

3.3.3. - De visie op televisieprogramma's

Met de professionals is de mogelijke invloed van televisieprogramma's besproken. De focus lag daarbij op *Spoorloos* gezien haar grote reikwijdte en brede bekendheid. Het effect van *Spoorloos* werd wisselend ervaren. Treur staat hier neutraal tegenover en weet uit eigen ervaring dat het programma op zoek is naar een 'bruikbaar' verhaal. Dit toont aan dat niet ieder adoptieverhaal voldeed aan de 'eisen' van dit televisieprogramma.²⁰² Kalsbeek vermoedt dat *Spoorloos* veel invloed heeft gehad op hoe aangekeken wordt tegen interlandelijke adoptie, omdat het op

¹⁹⁸ Interview met heer Wierstra, regelnummer 175.

¹⁹⁹ Ibidem, regelnummer 150.

²⁰⁰ Interview met mevrouw Bosma, regelnummer 66.

²⁰¹ Interview met mevrouw Treur, toelichting per mail [2 februari 2021].

²⁰² Ibidem, regelnummer 194-198.

emotionele wijze de schrijnende kant van interlandelijke adoptie in beeld brengt.²⁰³ Ook Bosma verwacht dat *Spoorloos* van invloed was, omdat het voor zowel betrokkenen als buitenstaanders de keerzijden van interlandelijke adoptie zichtbaar maakt. Door ergens aandacht aan te geven start het beïnvloedingsproces.²⁰⁴ Er zijn daarentegen geen aanwijzingen dat het invloed heeft gehad op het eigen handelen van de professionals.

3.3.4 - De visie op interlandelijke adoptie

De visie van de medewerkers van de adoptiebemiddelingsbureaus op interlandelijke adoptie is als gevolg van de berichtgeving niet veranderd.²⁰⁵ Daarentegen benadrukte Wierstra wel dat de berichtgeving leidde tot de bewustwording dat interlandelijke adoptie gevoelig is voor misstanden. Dat onderstreepte het belang van voorzichtigheid, maar deed niets af aan het vervullen van een kinderwens door te adopteren uit het buitenland.²⁰⁶ De visie van Kalsbeek is daarentegen sterk veranderd als gevolg van toegenomen kennis: *'Door kennis gewoon. Met name door die Commissie. [...] Toen dacht ik echt 'dit systeem heeft heel veel, wellicht te veel, negatieve kanten'*.²⁰⁷ Mogelijkerwijs hebben de media daaraan bijgedragen.

3.4 - Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat de invloed van de berichtgeving op de werkzaamheden en visie van de professionals beperkt is. Alle professionals konden gevolgen van de negatieve berichtgeving aanwijzen, maar van ingrijpende veranderingen was geen sprake. Daarnaast was de verwachting dat de professionals die intensief betrokken waren bij de adoptiewereld, de medewerkers van de adoptiebemiddelingsbureaus, het meest beïnvloed waren door de negatieve berichtgeving. Hoewel Treur en Wierstra beiden gevolgen konden aanwijzen, was er naar eigen zeggen geen sprake van een grote invloed.

Kalsbeek duidde het mechanisme dat de publieke opinie de politiek in gang kan zetten. Door het publiek middels berichtgeving te informeren over misstanden, werd de politiek gedwongen om hier onderzoek naar te doen. Daarbij kan de publieke opinie de 'tijdgeest' vormgeven, waardoor de professional ook beïnvloed kan worden. De politieke beslissingen, zoals het sluiten van het kanaal Costa Rica, werden veelal ingegeven door signalen van buitenaf. Zo'n signaal van buitenaf kan door de mediaberichten gevormd zijn, maar het is moeilijk te zeggen hoe groot de rol van de media exact was.

²⁰³ Interview met mevrouw Kalsbeek, regelnummer 133-135.

²⁰⁴ Interview met mevrouw Bosma, regelnummer 60.

²⁰⁵ Interview met mevrouw Treur, regelnummer 190; Interview met heer Wierstra, regelnummer 214.

²⁰⁶ Interview met heer Wierstra, regelnummer 214.

²⁰⁷ Interview met mevrouw Kalsbeek, regelnummer 141[toelichting 12 april 2021].

Binnen de adoptiebureaus leidde de berichtgeving voornamelijk tot onrust, zowel onder het personeel, de (aspirant)-adoptieouders als de geadopteerden. Wel stelde Wierstra dat dergelijke onrust snel gekalmeerd kon worden, mede omdat zij nooit negatief in het nieuws zijn geweest en adoptieouders de aspirant-adoptieouders konden geruststellen met hun positieve ervaringen. De invloed van de berichtgeving was volgens Wierstra dan ook beperkt, in tegenstelling tot Treur die meer gevolgen van de berichtgeving kon aanwijzen.

Op deze informanten waren weinig van de vooraf opgestelde factoren van invloed. Het veelal tragische karakter van de berichtgeving werd door een deel van de professionals benoemd. Het feit dat enkel Bosma en Treur hierover spraken, betekent dat het op deze groep professionals van beperkte invloed was. Daarnaast waren de professionals van mening dat *Spoorloos* een aanzienlijke invloed had op betrokkenen, maar niet zozeer op hun eigen handelen. Ten slotte zijn er geen aanwijzingen dat de professionals het individuele geval presenteerden als representatief voor een groter probleem.

Hoofdstuk 4 - De visie van adoptieouders en geadopteerden

De basis voor dit hoofdstuk zijn de interviews met drie adoptieouders die een kind hebben geadopteerd uit Sri Lanka en drie geadopteerden die zijn geadopteerd uit Sri Lanka. Het feit dat er enkel met adoptiemoeders en niet met adoptievaders is gesproken berust op toeval. Doordat beide respondentgroepen op dezelfde persoonlijke wijze bij het onderwerp betrokken zijn, is ervoor gekozen de bevindingen die zijn voortgekomen uit de interviews samen te analyseren in dit hoofdstuk. Om de analyses over de invloed van de berichtgeving in enige context te plaatsen, wordt er allereerst inzicht gegeven in het adoptiebesluit van de adoptiemoeders. Daarnaast wordt de jeugd en de visie op de adoptie van de geadopteerden toegelicht. Het betoog wordt afgesloten met een deelconclusie. De adoptieouders en geadopteerden blijven volledig anoniem. Om de leesbaarheid van het hoofdstuk te vergroten is ervoor gekozen hen een alias toe te kennen. In Tabel 2 en 3 is informatie over de informanten weergegeven.

Tabel 2 Kenmerkentabel adoptieouders

Alias	Aantal kinderen (adoptiekinderen (A) biologische kinderen (B))	Decennium van adoptie(s)	Beroep
Anna	2 (A/A)	Jaren '90	Werkzaam bij de overheid
Claire	2 (A/A)	Eind jaren '80, begin jaren '90.	Werkzaam in het onderwijs
Liliane	2 (A/B)	Jaren '80	Werkzaam in de geestelijke verzorging

Tabel 3 Kenmerkentabel geadopteerden

Alias	Geslacht	Geboorte decennium	Leeftijd op moment van adoptie	Provincie ten tijde jeugd	Beroep
Bram	Man	Jaren '90	1-3 maanden	Gelderland	Werkzaam in de zorg
Lauren	Vrouw	Jaren '80	1-3 maanden	Zuid-Holland/ Brabant	Werkzaam in de zorg
Lieke	Vrouw	Jaren '80	3-6 maanden	Gelderland/ Zuid-Holland	Werkzaam in de kinderopvang

4.1 - Het adoptiebesluit

De beweegredenen die een rol speelden bij het adoptiebesluit zijn tijdens het interview met de adoptieouders besproken. Bij alle drie de adoptiemoeders lag hier een medische reden aan ten

grondslag.²⁰⁸ Dat betekende echter niet dat zij het als hun laatste redmiddel beschouwden. Twee van de drie adoptiemoeders hebben het medisch traject gelijk laten lopen met de adoptieprocedure.²⁰⁹ Anna zei hierover: *'Het was helemaal geen vraag voor ons om dat wel of niet te doen. Sterker nog, we hebben het medische circuit gelijk op laten lopen met adoptie'*.²¹⁰ Daarnaast werd bij twee van de drie adoptieouders interlandelijke adoptie als optie tot gezinsvorming aangewakkerd door de sociale kring.²¹¹ Claire zei hierover:

*Toen werd al heel snel duidelijk dat wij zelf geen kinderen zouden krijgen en voor mij was het daardoor, doordat ik dat beeld had van adoptie, was het geen moeilijke stap om de switch te maken naar kinderen van een ander die bij jou zouden opgroeien.*²¹²

De adoptiemoeders is ook gevraagd hoe zij op hun adoptiebesluit terugkijken. Liliane stelde dat de adoptie een ingrijpende gebeurtenis was die veel verandering teweegbracht, maar ze kijkt wel positief terug op die periode.²¹³ Claire zei: *'Er was wel sprake van een leven voor de adoptie en een leven na de adoptie'*.²¹⁴ Zij kijkt met blijdschap op het adoptiebesluit terug.²¹⁵ Anna zei: *'Ik zeg wel eens 'het heeft mijn leven wel heel erg verrijkt''*.²¹⁶ Alles overziend kijken de adoptieouders met tevredenheid terug op hun adoptiebesluit.

4.2 - De jeugd van de geadopteerden

Gedurende het interview is de jeugd van de geadopteerden uitvoerig ter sprake gekomen. De geadopteerden hebben wisselende visies op hoe hun jeugd is verlopen. Bram voelde zich tijdens zijn jeugd volledig geaccepteerd en had volop sociale contacten. Tot de leeftijd zes à zeven ging dit gepaard met een onbevangenheid waarin het adoptieverleden geen rol speelde. Vanaf die leeftijd begonnen de opmerkingen, bijvoorbeeld over de bruine huidskleur, wat hij mede wijt aan het feit dat er weinig kinderen met een donkere huidskleur in zijn klas zaten. De middelbare school was een keerpunt, omdat Bram naar een school ging waar kinderen met verschillende etnische achtergronden zaten. Dat zorgde voor herkenning. Hij zei hierover: *'Maar het is toch fijn om een gezicht te zien die op jou lijkt en gelijkwaardig is. Ja, dat zorgt voor herkenning op een bepaalde*

²⁰⁸ Interview I.F van der Hulst met Liliane (alias), afgenomen op 23 november 2020, regelnummer 144; Interview I.F van der Hulst met Claire (alias), afgenomen op 24 november 2020, regelnummer 46; Interview I.F van der Hulst met Anna (alias), afgenomen op 30 november 2020, regelnummer 4.

²⁰⁹ Interview met Anna, regelnummer 4; Interview met Liliane, regelnummer 144.

²¹⁰ Interview met Anna, regelnummer 4.

²¹¹ Interview met Anna, regelnummer 16; Interview met Claire, regelnummer 40-42.

²¹² Interview met Claire, regelnummer 46.

²¹³ Interview met Liliane, regelnummer 493.

²¹⁴ Interview met Claire, regelnummer 200.

²¹⁵ Ibidem, 199-205.

²¹⁶ Interview met Anna, regelnummer 166.

manier'.²¹⁷ Alles overziend heeft Bram zijn jeugd als heel prettig ervaren.²¹⁸ Lieke heeft een fijne jeugd gehad, hoewel er zich sporadisch ook moeilijkheden voordeden rondom het adoptieverleden. De basisschoolperiode roept gemengde gevoelens op, doordat het enige tijd duurde voordat zij geaccepteerd werd, wat gepaard ging met pestgedrag van andere kinderen.²¹⁹ Net als bij Bram was de middelbareschooltijd, die zich afspeelde in een grote stad, een fijne periode. De diversiteit aan culturen en etniciteiten maakte dat Lieke zich niet meer afwijkend voelde.²²⁰ Daarnaast groeide zij op met een zus die het biologische kind is van haar adoptieouders. Hierover zei zij:

*Binnen het gezin werd ik gewoon geaccepteerd. Ik was gewoon de oudere zus van mijn zusje. Er werd ook geen verschil gemaakt dat ik geadopteerd ben. Ik ben gewoon hun kind. Tuurlijk waren er wel eens rondom mij vraagtekens. Ik zie dan gelijkenissen bij mijn zusje en zie dat terug bij mijn ouders en dat trok door naar mijn ooms of opa.*²²¹

Lauren groeide op in een gezin met vijf kinderen waarvan drie kinderen geadopteerd zijn uit Sri Lanka en twee biologische kinderen van haar adoptieouders.²²² De omgeving was naar eigen zeggen een 'witte gemeenschap'.²²³ Als kind was zij verlegen en op de achtergrond: '*Ik was vooral een beetje een aanpasser, een kameleon*'.²²⁴ Thuis werd er weinig gesproken over de adoptie wat volgens Lauren veroorzaakt werd door de onwetendheid van haar ouders hoe om te gaan met de situatie.²²⁵ Op de schoolperiode kijkt zij met dubbele gevoelens terug. Ze had vriendjes, maar ervaarde daarnaast ook veel druk.²²⁶ Hoewel de geadopteerden wisselende visies op hun jeugd hebben, delen zij de ervaring dat hun afkomst in meer of mindere mate een rol speelde tijdens het opgroeien.

4.2.1 - De visie op de adoptie

De realisatie dat ze geadopteerd waren kwam bij alle drie de geadopteerden op een ander moment. Bram beschreef het als een traject waarin je groeit en waarbij er steeds meer begrip ontstaat over wat adoptie daadwerkelijk inhoudt. Het was voor hem helpend dat hij hier altijd open met zijn ouders over heeft kunnen spreken. De eventuele zoektocht naar biologische ouders

²¹⁷ Interview I.F van der Hulst met Bram (alias), afgenomen op 20 november 2020, regelnummer 18.

²¹⁸ Interview met Bram, regelnummer 2.

²¹⁹ Interview I.F van der Hulst met Lieke (alias), afgenomen op 11 december 2020, regelnummer 2.

²²⁰ Interview met Lieke, regelnummer 14.

²²¹ Ibidem, 16.

²²² Interview I.F van der Hulst met Lauren (alias), afgenomen op 16 november 2020, regelnummer 6.

²²³ Interview met Lauren, regelnummer 2.

²²⁴ Ibidem, 4.

²²⁵ Ibidem, 12.

²²⁶ Ibidem, 24.

werd altijd als optie aangedragen voor het moment dat hij daar behoefte aan zou hebben.²²⁷ Op dit moment heeft Bram deze zoektocht nog niet in gang gezet, mede als gevolg van de mindere ervaring van zijn zus. Dat neemt niet weg dat hij zijn biologische moeder in de toekomst hoopt te ontmoeten.²²⁸ Op de vraag hoe het is om geadopteerd te zijn gaf Bram het volgende antwoord:

*Ik heb altijd van vrienden of mensen uit Nederland de vraag gekregen of het lastig is om geadopteerd te zijn. Dat lastig vind ik een goed woord. Ik ben mij er natuurlijk altijd bewust van, ik heb er altijd vragen over gehad, maar ik heb er nooit last van gedragen.*²²⁹

Op de vraag wanneer bij Lieke de realisatie intrad dat zij geadopteerd was antwoordde zij: *'Voor mij was het heel normaal. Ik had blanke ouders en ik had een blanke zus. Dus dat wist ik wel'*.²³⁰ De bewustwording wat adoptie daadwerkelijk voor haar betekende kwam pas later.²³¹ Lange tijd had Lieke ook geen interesse in haar afkomst.²³² Hierin kwam een kentering toen zij op de middelbare school zat. Na een zoektocht van tien jaar heeft Lieke haar biologische moeder recentelijk digitaal gesproken.²³³ Op de vraag wat zij voelde op het eerste moment van contact antwoordde zij: *'Opluchting, eerst dat ze nog leeft en dat ze je wilt zien'*.²³⁴ Op de vraag hoe zij het ervaart om geadopteerd te zijn antwoordde Lieke:

*Nou het komt een beetje in vlagen. Bijvoorbeeld met die zoektocht, dan weet je weer dat je geadopteerd bent, maar als je gewoon met mensen in contact bent denk je er niet eens over. Dan ben je gewoon een individu.*²³⁵

Net als Bram en Lieke beseftte Lauren zich op jonge leeftijd al dat zij geadopteerd was.²³⁶ De realisatie dat zij geadopteerd was heeft zij als zwaar ervaren, omdat zij juist zo min mogelijk in de schijnwerpers wilde staan.²³⁷ Daarentegen begreep zij toen nog niet welke emoties daarachter zaten. Dit werd mede veroorzaakt doordat er thuis op lichte wijze over werd gesproken.²³⁸ De interesse in haar afkomst startte in haar twintigerjaren, wat leidde tot een reis naar Sri Lanka. Deze reis zette haar ertoe aan haar biologische moeder te gaan zoeken. In relatief korte tijd heeft

²²⁷ Interview met Bram, regelnummer 53.

²²⁸ Ibidem, 73.

²²⁹ Ibidem, 22.

²³⁰ Interview met Lieke, regelnummer 24.

²³¹ Ibidem, 33.

²³² Ibidem, 43.

²³³ Ibidem, 59.

²³⁴ Ibidem, 67.

²³⁵ Ibidem, 205.

²³⁶ Interview met Lauren, regelnummer 37.

²³⁷ Ibidem, 81.

²³⁸ Ibidem, 40.

zij haar moeder gevonden en ontmoet.²³⁹ Lauren heeft door de jaren heen een persoonlijke groei doorgemaakt. Op de vraag hoe zij tegen haar adoptieverleden aankijkt, antwoordde zij:

Ja, ik heb er gewoon heel erg mijn kracht uit weten te halen. [...] Dus ja, het is zonde om daarin te blijven hangen, de hele tijd in drama. Het is mij allemaal overkomen. Toen had je er geen controle op, maar nu heb je wel de verantwoordelijkheid om er anders mee om te kunnen gaan.²⁴⁰

De mate waarin de geadopteerden de adoptie als ingrijpend hebben ervaren verschilt. Uit de ervaringen komt naar voren dat er momenten waren dat het adoptieverleden een prominente rol speelde. Andere momenten verdween het adoptieverleden naar de achtergrond. Daaruit kan worden opgemaakt dat de adoptie voor deze drie geadopteerden een onderdeel is van hun identiteit, maar niet op alle momenten een even dominante positie binnen hun identiteit inneemt.

4.3 - De invloed van de berichtgeving

4.3.1 - De mate van betrokkenheid

De adoptiemoeders volgden allen, voornamelijk in de periode van hun adoptiebesluit, de berichtgeving over interlandelijke adoptie.²⁴¹ Het volgen van de berichtgeving diende voor Claire twee doelen: enerzijds gebruikte zij de nieuwsberichten om te bepalen welke adoptiebureaus niet zuiver opereerden. Anderzijds gaf de berichtgeving een indicatie over de wachttijd. De publicatie van negatieve berichtgeving had er in 1987 voor gezorgd dat Sri Lanka tijdelijk werd gesloten voor interlandelijke adoptie. Het uitblijven van negatieve berichtgeving gaf de hoop dat de adoptie niet wederom een halt toegeroepen werd.²⁴² Dat de berichtgeving voor Claire een duidelijk doel diende, blijkt wel uit het feit dat zij na de adopties van haar kinderen de berichtgeving nauwelijks meer volgde.²⁴³

De geadopteerden volgden de berichtgeving over interlandelijke adoptie minimaal. Er zit enig verschil tussen de informanten. Lauren sloot zich er bewust voor af, terwijl Bram artikelen over hechting zo nu en dan volgde.²⁴⁴ In het verleden heeft Lauren daarentegen veel berichtgeving opgezocht en gelezen toen zij onderzoek deed naar haar afkomst.²⁴⁵ Deze bevindingen zijn een eerste indicatie dat de negatieve berichtgeving voornamelijk invloed uitoefende op de

²³⁹ Interview met Lauren, regelnummer 164-178.

²⁴⁰ Ibidem, 458.

²⁴¹ Interview met Claire, regelnummer 156; Interview met Liliane, regelnummer 388; Interview met Anna, regelnummer 124.

²⁴² Interview met Claire, regelnummer 156.

²⁴³ Interview met Claire, regelnummer 161.

²⁴⁴ Interview met Lauren, regelnummer 342; Interview met Bram, regelnummer 101.

²⁴⁵ Interview met Lauren, regelnummer 346.

adoptieouders gedurende de precare momenten van het adoptieproces. De invloed van de media op de geadopteerden was, naar eigen zeggen, minimaal en diende enkel als informatiebron voor Lauren om de onderste steen boven te krijgen.

Op de vraag hoe de geadopteerden de framing van de berichtgeving ervoeren, hadden zij alle drie geen kant en klaar antwoord. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de berichtgeving over interlandelijke adoptie niet vers op het netvlies lag. Zowel Lauren als Lieke delen de ervaring dat de belangrijkste taak van de media het genereren van bewustwording is. Daarnaast kunnen de media een rol spelen in het bovenhalen van de onderste steen.²⁴⁶ Lauren beargumenteerde dat de berichtgeving een overwegend negatief karakter had, hoewel zij dit als een algemeen kenmerk van de media beschouwt: *'Alles wordt over gedramatiseerd dus ook de adoptie wordt over gedramatiseerd'*.²⁴⁷ Deze observatie van Lauren wordt ondersteund door de visie van Claire dat meer context geboden dient te worden. Dit geldt niet alleen voor de berichtgeving over interlandelijke adoptie, maar was haar totale beleving van de media.²⁴⁸ Ook Anna beargumenteerde dat nuance in de berichtgeving ontbrak en dat op negatieve berichten de nadruk werd gelegd.²⁴⁹ Zij betoogde dat naast het aandacht schenken aan de pijn van de betrokkenen, de media ook een rol dienen te spelen in het zoeken naar oplossingen.²⁵⁰ Daarentegen twijfelden de adoptiemoeders niet aan de waarheidsgetrouwheid van de berichtgeving.²⁵¹ Liliane zei hierover: *'Ik denk het wel ja. [...] Zeker toen er een aantal namen naar voren kwamen'*.²⁵² Zij plaatste hierbij wel de kanttekening dat iedere journalist schrijft vanuit een eigen referentiekader.²⁵³

Ondanks de negatieve berichtgeving, die ook de adoptiebureaus betrof waaraan de informanten verbonden waren, hielden de geadopteerden vast aan hun eigen verhaal. Dat betekende echter niet dat de berichtgeving geen uitwerking op hen had. Bij alle drie de geadopteerden heeft de berichtgeving op momenten geleid tot onzekerheid, verbazing en vragen.²⁵⁴ Dat de geadopteerden, ondanks dat de berichtgeving indruk maakte, vasthielden aan het eigen verhaal, blijkt uit de onderstaande citaten. Bram zei:

²⁴⁶ Interview met Lauren, regelnummer 416; Interview met Lieke, regelnummer 165.

²⁴⁷ Interview met Lauren, regelnummer 416.

²⁴⁸ Interview met Claire, regelnummer 193.

²⁴⁹ Interview met Anna, regelnummer 140.

²⁵⁰ Ibidem, 142.

²⁵¹ Interview met Claire, regelnummer 137; Interview met Liliane 401; Interview met Anna, regelnummer 136.

²⁵² Interview met Liliane, regelnummer 401.

²⁵³ Interview met Anna, regelnummer 449.

²⁵⁴ Interview met Lieke, regelnummer 111; Interview met Bram, regelnummer 99; Interview met Lauren, regelnummer 452.

Ik probeer er heel erg blind in te zijn. Dit is het verhaal hoe ik het van mijn ouders heb gehoord. Die geloof ik en anderen wil ik gewoon niet geloven dat dat op mij van toepassing is of dat dat eventueel met mij gebeurd zou kunnen zijn.²⁵⁵

Lieke stelde:

Ik heb mij daar wel vanaf gesloten, want ik dacht 'ik ben wel bezig met een zoektocht dus ik geloofde niet dat ik van een babyfarm kwam.'²⁵⁶

Kortom, ondanks de negatieve berichtgeving in de media die hen aangreep, houden de geadopteerden vast aan hun eigen verhaal dat zij mede door eigen onderzoek kunnen ondersteunen.

Deze analyse contrasteert met de uitwerking die de negatieve berichtgeving had op de adoptieouders. Als gevolg van de *Zembla*-aflevering in 2017 kwam er veel informatie vrij over de werkwijze van adoptiebureau Flash, waarin namen werden genoemd waarmee Liliane in aanraking was geweest tijdens de adoptieprocedure. Via de berichtgeving ontdekten Liliane en haar partner dat ze, ondanks hun nauwkeurige handelswijze, betrokken waren. Dit kwam als een schok.²⁵⁷ De negatieve berichtgeving leidde er bij Claire toe dat zij extra blij is met haar extreem kritische houding ten tijde van de adoptieprocedure.²⁵⁸ Dat nam echter niet weg dat de berichtgeving ook haar niet onaangeraakt liet. Toen haar dochter de zoektocht naar haar biologische moeder startte en de losgekomen informatie paste bij de informatie die zij voorhanden hadden, zorgde dit desondanks voor opluchting.²⁵⁹ Ook Anna liet het niet ongeroerd. Zij wist door een DNA-test dat de beschikbare informatie over haar dochter foutief was. De aflevering van *Zembla* in 2017 liet hen realiseren dat dit op grootschalige wijze plaatsvond waarmee de puzzelstukjes op hun plaats vielen.²⁶⁰

Op basis van deze interviews kan geconcludeerd worden dat de negatieve berichtgeving een andere uitwerking had op de geadopteerden dan dat het had op de adoptieouders. Ondanks dat de berichtgeving bij de geadopteerden vragen opriep en sporadisch tot onzekerheid leidden, hielden zij vast aan hun eigen verhaal. Op de adoptieouders had het verscheidene uitwerkingen, maar het liet hen alle drie niet onberoerd.

²⁵⁵ Interview met Bram, regelnummer 99.

²⁵⁶ Interview met Lieke, regelnummer 113.

²⁵⁷ Interview met Liliane, regelnummer 409.

²⁵⁸ Interview met Claire, regelnummer 175.

²⁵⁹ Ibidem, 148.

²⁶⁰ Interview met Anna, regelnummer 128.

4.3.2 - De negatieve berichtgeving en de sociale kring

De negatieve berichtgeving bleef in de omgeving van de geadopteerden niet onopgemerkt. Uit het gesprek met Lieke kwam naar voren dat de berichtgeving een andere uitwerking had op haar zogezegd 'witte' vrienden, dan op haar vrienden die ook geadopteerd zijn. De 'witte' vrienden betoogden naar aanleiding van de berichtgeving dat zij het los moest laten en blij moest zijn dat ze in Nederland woont. Anderzijds veroorzaakte de negatieve berichtgeving onder de geadopteerden veel commotie en moedigden zij elkaar aan om de berichtgeving op de voet te volgen.²⁶¹ Lieke stelde dat de media enerzijds de geadopteerden verbond, maar anderzijds leidde tot frictie en competitie.²⁶² Ondanks dat Lauren met enige regelmaat negatieve berichtgeving doorgestuurd kreeg vanuit haar sociale kring, beïnvloedde dit haar niet omdat de inhoud haar bekend was.²⁶³ Bram is daarentegen zelden door zijn omgeving geconfronteerd met negatieve berichtgeving.²⁶⁴ Kortom, de mate van confrontatie door de omgeving wisselt per geadopteerde. Over het algemeen had de sociale kring maar een beperkt effect. Desalniettemin had de sociale kring bij Lieke wel degelijk invloed, waarbij er onderscheid bestond tussen de groepen vrienden.

De adoptieouders hebben wisselende ervaringen wanneer het gaat om confrontatie met berichtgeving door de sociale kring. Liliane is nooit door haar sociale kring geconfronteerd met negatieve berichtgeving.²⁶⁵ Anna werd wel met enige regelmaat geconfronteerd met negatieve berichtgeving, maar zij ervoer het juist als prettig dat mensen het benoemden.²⁶⁶ Van een confrontatie wil Claire niet spreken, maar zij besprak de berichtgeving, voornamelijk ten tijde van de adoptieprocedure, met een vriendin die ook bezig was met het adopteren van een kindje. Het diende als informatiebron.²⁶⁷

4.3.3 - De visie op televisieprogramma's

De informanten hebben wisselende visies op televisieprogramma's, zoals *Spoorloos* en *Zembla*, die verslag doen van aan adoptie gerelateerde thematiek. Zowel Lieke als Bram keken met gemengde gevoelens naar *Spoorloos*. Enerzijds leefde Lieke altijd erg mee met de zoektocht van Sri Lankaanse geadopteerden, maar anderzijds beargumenteerde zij dat het programma een vertekend beeld gaf. Door de korte duur van het programma wordt het voor de buitenstaanders niet duidelijk wat een complex en emotioneel proces het zoeken van de biologische ouders is.²⁶⁸ Tevens sprak Bram zich uit over het sensatiebeluste karakter van het programma: '*Deels gaat het*

²⁶¹ Interview met Lieke, regelnummer 133.

²⁶² Ibidem, 137.

²⁶³ Interview met Lauren, regelnummer 370.

²⁶⁴ Interview met Bram, regelnummer 109.

²⁶⁵ Interview met Liliane, regelnummer 415.

²⁶⁶ Interview met Anna, regelnummer 134.

²⁶⁷ Interview met Claire, regelnummer 134.

²⁶⁸ Interview met Lieke, regelnummer 179.

erom dat jij je ouders ontmoet, maar deels gaat het er ook om dat mensen ernaar kijken en het leuk vinden en interessant vinden om naar te kijken'.²⁶⁹ Overigens is zijn visie niet zwart-wit. Hij vermoedt dat het programma kan leiden tot meer begrip bij buitenstaanders wat hij als een positieve uitwerking beschouwt.²⁷⁰ Verder is het opmerkelijk dat zowel Lieke als Bram door hun omgeving geconfronteerd zijn met de vraag waarom zij *Spoorloos* niet inschakelden voor de zoektocht naar hun biologische ouders.²⁷¹ Daardoor ontstaat de indruk dat *Spoorloos* een brede invloedssfeer heeft en daarmee zowel betrokkenen als buitenstaanders kan beïnvloeden.

Opvallend is dat van de drie geadopteerden, alleen Lieke haar mening over de *Zembla* afleveringen van 2017 deelde. Dit sterkt de analyse dat de geadopteerden primair gericht zijn op hun eigen adoptieverhaal. *Zembla* was voor Lieke haar eerste aanraking met de negatieve berichtgeving. Zij was hierop geattendeerd in een Facebookgroep voor geadopteerden uit Sri Lanka.²⁷² Zoals eerder benoemd leverde dit vragen op, maar bleef zij vasthouden aan haar eigen verhaal. Lauren sprak zich vrijwel niet uit over *Zembla* en *Spoorloos*. Wel beargumenteerde zij dat door deze programma's de geadopteerden worden meegenomen in de dramatische en verdrietige kant van adoptie. Ze vindt erkenning van het leed belangrijk, maar vindt het daarnaast van belang om uit de slachtofferrol te komen.²⁷³

In tegenstelling tot de geadopteerden hebben de *Zembla*-afleveringen van 2017 veel indruk gemaakt op de adoptieouders.²⁷⁴ Anna zei hierover: '*... maar eigenlijk pas dat mij heel erg op het netvlies is gaan zitten dat is natuurlijk sinds een jaar of drie. Sinds Zembla*'.²⁷⁵ Bij Claire leidde het tot boosheid, omdat zij het idee heeft dat door *Zembla* het beeld ontstond dat alle Sri Lankaanse adopties op een frauduleuze wijze waren verlopen.²⁷⁶

De visie op *Spoorloos* onder de adoptieouders is wisselend. Liliane bestempelde het als een fijne optie voor geadopteerden om hun biologische ouders te zoeken en meer informatie te verkrijgen over de beweegredenen van de adoptie.²⁷⁷ Claire sloot zich aan bij de visie van de geadopteerden dat het programma geen realistische kijk op adoptie geeft: '*Het is lief en het is romantisch, maar ook niet realistisch altijd*'.²⁷⁸ Anna achtte de zoektocht naar de biologische ouders een te precaire gebeurtenis om te laten zien aan de buitenwereld. Tevens was voor haar de waarde ervan af, omdat zij als gevolg van de berichtgeving over de misstanden het idee had dat sommige geadopteerden in contact werden gebracht met een iemand die niet hun biologische

²⁶⁹ Interview met Bram, regelnummer 111.

²⁷⁰ Ibidem, 113.

²⁷¹ Interview met Bram, regelnummer 109; Interview met Lieke, regelnummer 183.

²⁷² Interview met Lieke, regelnummer 109.

²⁷³ Interview met Lauren, regelnummer 417.

²⁷⁴ Interview met Liliane, regelnummer 264.

²⁷⁵ Interview met Anna, regelnummer 124.

²⁷⁶ Interview met Claire, regelnummer 148.

²⁷⁷ Interview met Liliane, regelnummer 461-463.

²⁷⁸ Interview met Claire, regelnummer 163.

ouder is.²⁷⁹ De negatieve berichtgeving kan dus ook de algemene visie van een betrokkene op gerelateerde zaken, zoals in dit geval het televisieprogramma *Spoorloos*, doen veranderen.

De kern van deze scriptie is onderzoeken of de negatieve berichtgeving de visie van de betrokkenen op interlandelijke adoptie heeft doen veranderen. Uit de gesprekken met de adoptieouders en geadopteerden kwamen verschillende visies naar voren. Liliane zei hierover: *'Ik zou het nooit meer doen'*.²⁸⁰ Deze duidelijke visie staat haaks op het adoptiebesluit wat in de jaren tachtig is genomen. Als onderbouwing voor deze veranderende visie wees zij de verworven inzichten op, die zij mede door de berichtgeving heeft opgedaan.²⁸¹ Claire is daarentegen door de negatieve berichtgeving niet anders gaan denken over interlandelijke adoptie. Zij beargumenteerde dat er verschillende manieren zijn om een kind op te laten groeien, waarvan interlandelijke adoptie er één is.²⁸² Zij onderstreepte daarentegen wel het belang van de berichtgeving om bewustwording te genereren over de risico's en potentiële adoptieouders erop te attenderen een kritische houding aan te nemen.²⁸³ De visie van Anna is overeenkomstig met die van Claire. Zij is van mening dat interlandelijke adoptie enkel een mogelijkheid mag zijn wanneer zekerheden gegarandeerd kunnen worden. Daarnaast vindt zij dat een DNA-test tot de standaardprocedure moet behoren, zodat de geadopteerden op latere leeftijd verwanten terug kunnen vinden.²⁸⁴ Naast de invloed van de berichtgeving toont dit aan dat de ervaringen van de adoptieouders doorklinken in hun visie. Alle drie hebben zij in meer of mindere mate een transformatie in hun denken doorgemaakt.

Alle drie de geadopteerden gaven aan dat hun visie op interlandelijke adoptie mede door negatieve berichtgeving is veranderd. De berichtgeving over de misstanden hebben bij Bram de realisatie teweeggebracht dat het veelvuldig voorkomt dat de verkregen informatie niet waarheidsgetrouw is. Dat beïnvloedde ook zijn visie op het eventueel zelf adopteren van een kindje.²⁸⁵ Door de berichtgeving realiseerde Lieke dat zij van veel zaken geen weet had en er te naïef instond. Hoewel zij dergelijke vermoedens wel eens via andere geadopteerden had vernomen, bracht de media-aandacht het besef dat zij het niet meer kon negeren.²⁸⁶ Het volgende citaat geeft meer inzicht in haar doorgemaakte verandering:

²⁷⁹ Interview met Liliane, regelnummer 154.

²⁸⁰ Ibidem, 457.

²⁸¹ Interview met Liliane, regelnummer 425, 457.

²⁸² Interview met Claire, regelnummer 187.

²⁸³ Ibidem, 189.

²⁸⁴ Interview met Anna, regelnummer 158.

²⁸⁵ Interview met Bram, regelnummer 137.

²⁸⁶ Interview met Lieke, regelnummer 191-193.

Ik denk dat mijn kijk op adoptie wel veranderd is na uitzendingen op tv. Voor Zembra had ik nog nooit van babyfarms gehoord. Niet gedacht dat er zo gerotzooid kon worden met papieren en kinderen verhandeld werden.²⁸⁷

Bij Lauren is het ten slotte lastig om de daadwerkelijke beïnvloedingskracht van de berichtgeving te bepalen. Zij heeft veelvuldig onderzoek gedaan naar de geschiedenis van de interlandelijke adoptie tussen Sri Lanka en Nederland. Het analyseren van de berichtgeving was hier een onderdeel van en droeg bij aan haar huidige visie op interlandelijke adoptie.²⁸⁸ De berichtgeving riep in eerste instantie het volgende gevoel op: *'Toen dacht ik echt wow, ja toen las ik ook alles wel heel veel. En toen dacht ik wel wow, dit is wel echt heftig wat hier gaande is'*.²⁸⁹

4.4 - Conclusie

De berichtgeving speelde zeker op meerdere vlakken een rol, maar de kracht van de eigen ervaring en het eigen verhaal moet niet onderschat worden. Deze analyse is op verschillende aspecten van kracht. Wanneer er gekeken wordt naar de invloed van de berichtgeving op de huidige visie op interlandelijke adoptie, had het eigen verhaal veel effect op de adoptieouders. De adoptieorganisatie die Liliane begeleidde, is veelvuldig negatief in de media geweest. De zoektocht van haar dochter wees uit dat de papieren frauduleus waren. Haar huidige visie staat haaks op haar adoptiebesluit. Claire is daarentegen niet geconfronteerd met fraudeleuze misstanden, waardoor zij interlandelijke adoptie als optie blijft beschouwen. Niettemin speelt het eigen verhaal in deze analyse bij de geadopteerden een mindere rol en is voornamelijk de kracht van de media sterk.

De invloed van de berichtgeving verschilt tussen de geadopteerden en adoptieouders. De berichtgeving riep bij de geadopteerden vragen op, maakte hen onzeker, maar de negativiteit werd buiten het eigen verhaal gehouden. Op de adoptieouders had het daarentegen een grotere uitwerking en leidde het tot een eyeopener en bevestiging van vermoedens. Daarnaast is de uitwerking van negatieve berichtgeving op de sociale kring divers en verschilde de mate waarin de betrokkenen geconfronteerd zijn door hun sociale kring en hoe zij dit ervaren hebben. Dat maakt het lastig om hier algemene conclusies uit te trekken die voor alle informanten gelden.

Verder moet de kracht van televisieprogramma's niet worden onderschat. Ook hier zagen we een onderscheid tussen de geadopteerden en adoptieouders. De *Zembra*-afleveringen hadden veel invloed op de adoptieouders, terwijl alleen Lieke hier als geadopteerde over sprak. Daarentegen hadden alle informanten wel een visie op het programma *Spoorloos*, maar ook hier

²⁸⁷ Interview met Lieke, toelichting via WhatsApp [11 december 2020].

²⁸⁸ Interview met Lauren, regelnummer 450.

²⁸⁹ Ibidem, 452.

liepen de meningen uiteen. Een breed gedragen visie was echter wel dat *Spoorloos* een niet-realistische kijk geeft op de zoektocht naar de biologische ouders en sensatiebelust is. Daar tegenover werd echter het informatieve karakter als positief aangemerkt.

Kortom, de berichtgeving heeft als primaire rol het genereren van bewustwording en deze rol is door iedere informant onderstreept. De berichtgeving werd in de meeste gevallen gespiegeld aan het eigen verhaal die veelal leidend bleek te zijn. Daarnaast verschillen de visies van de betrokkenen veel, waardoor het lastig is om algemene conclusies te trekken. Dit sterkt de gedachte dat ieder zijn mening vormt vanuit zijn persoonlijke ervaring die onderling sterk verschillend bleek.

Bij de beïnvloeding van adoptieouders en geadopteerden speelden verscheidene factoren een rol. Allereerst bleek dat voor de meeste informanten de media de primaire informatiebron was. Dit maakte dat bijvoorbeeld de *Zembla*-afleveringen een heuse eyeopener waren voor de adoptieouders. Het zorgde er tevens voor dat de adoptieouders gestimuleerd werden kritisch de eigen adoptieprocedure te doorlopen. De geadopteerde Lauren wijkt hiervan af, want door haar grootschalige onderzoek is de berichtgeving slechts een deel van de verworven informatie geweest. Daarentegen zijn er geen aanwijzingen dat de betrokkenen de publieke opinie over interlandelijke adoptie afleidden door de media op eigen wijze te interpreteren. Het eigen verhaal was vele malen krachtiger dan de publieke opinie. De voorspelde beïnvloedingskracht van televisieprogramma's, met name *Spoorloos*, ging echter wel op. Ook het overwegend tragische karakter van de berichtgeving is meermaals door de informanten benoemd. Het zogeheten 'dramascenario' waarbij voornamelijk bericht wordt over het leed van één betrokkene is vooral te herkennen in het televisieprogramma *Spoorloos*. De hypothese dat de adoptieouders en geadopteerden door deze media framing geraakt werden gaat zeker op, maar hun visie beïnvloedde het naar eigen zeggen niet aanwijsbaar.

Hoofdstuk 5 – De wetenschappelijke visie

De basis voor dit hoofdstuk zijn de interviews met de wetenschappers professor dr. R. Hoksbergen en G. ter Meulen. Dit hoofdstuk geeft inzicht in welke mate de berichtgeving in de media invloed had op de werkzaamheden van de geïnterviewde wetenschappers. Op die manier wordt inzichtelijk of de wetenschappers als gevolg van de berichtgeving andere onderzoeksvragen zijn gaan stellen, welke rol zij toebedelen aan de media en in welke mate berichtgeving mogelijkwijs hun persoonlijke visie op interlandelijke adoptie heeft veranderd. Het hoofdstuk eindigt met een deelconclusie.

5.1 - Gerelateerde thematiek

In Tabel 4 is enige informatie over de informanten opgenomen.²⁹⁰ Ter Meulen was vanaf 1996 betrokken bij Stichting Meiling in diverse functies. Vanaf 2008 was zij coördinator van het Adoptie Driehoek Onderzoekscentrum tot zij in 2017 haar eigen kennisbureau opzette dat zich richt op pleegzorg en adoptie.²⁹¹ Het is van belang te benoemen dat Ter Meulen naast haar rol als wetenschapper ook de rol van adoptieouder vervult. Voor dit interview is zij echter benaderd ten behoeve van haar wetenschappelijke ervaring en kennis. Vanzelfsprekend is haar dubbele rol ter sprake gekomen tijdens het interview. Hoksbergen is vanaf 1971 betrokken bij Wereldkinderen in diverse functies en werd in 1984 benoemd tot hoogleraar adoptie.²⁹²

Tabel 4 Kenmerkentabel wetenschappers

Naam	Periode werkzaam met thematiek van adoptie	Opleidingsachtergrond	Huidige functie
Prof. Dr. René Hoksbergen	1971 - heden	WO - Sociale Psychologie/ Pedagogiek en Economie/mathematische statistiek	Emeritus hoogleraar adoptie, Universiteit Utrecht/ Visiting Professor Institute of Psychology in Pune (India)
Onderzoeker G. ter Meulen	1996 – heden	WO – Biologie en Beleid/ WO-cursussen psychologie en pedagogiek	Onderzoeker bij Kennisbureau ter Meulen /Gastmedewerker bij Algemene en Gezinspedagogiek, Universiteit Leiden.

In aanloop naar de vragen over de rol van de berichtgeving zijn ook andere thema's uitgelicht. Zo is de mate van gevoeligheid van de adoptiethematiek besproken. Beide wetenschappers gaven

²⁹⁰ Femmie Juffer, emeritus hoogleraar Adoptiestudies, is ook benaderd voor een interview. In verband met haar emeritaat heeft zij dit afgewezen.

²⁹¹ Interview I.F. van der Hulst met onderzoeker G. ter Meulen, afgenomen op 11 november 2020, regelnummer 2.

²⁹² Adoption Hoksbergen, *Even voorstellen* [<https://adoptionhoksbergen.com/index.php/nl/>] (Laatst gezien 8 april 2021).

aan dat adoptie een erg gevoelig en emotioneel onderwerp is.²⁹³ Ter Meulen verwoordde het als volgt: *'Het is zo'n ingewikkeld thema, want dat is weer een stukje van de biologie; mensen zijn gemaakt om voort te planten. Mensen zijn gemaakt om kinderen te krijgen. Het is zo'n oerwens om een kind te krijgen'*.²⁹⁴ Overigens ontkende Hoksbergen dat het onderwerp in gevoeligheid is toegenomen, maar ervaaarde wel dat betrokkenen kritischer werden. Dit als gevolg van zowel de ervaringen van betrokkenen als de kennistoename door onderzoek.²⁹⁵

Een ander thema dat is besproken met de informanten is de rol van het sociaalwetenschappelijk onderzoek naar adoptie. Ter Meulen beargumenteerde dat de wetenschappelijke kennis over interlandelijke adoptie te weinig gewicht kreeg toebedeeld van de beleidsvormers. Door haar vrijwilligerswerk bij Stichting Meiling had zij het belang van goede procedures ervaren, om op die manier de kwetsbaarheid van interlandelijke adoptie tot het minimum te beperken.²⁹⁶ Desondanks werd er naar eigen zeggen te weinig gebruik gemaakt van deze beschikbare kennis.²⁹⁷ De toenemende adopties waarbij steeds meer kinderen met diverse achtergronden naar Nederland kwamen, onderstreepte het belang van deugdelijk onderzoek naar interlandelijke adoptie. Dit had mede tot gevolg dat Hoksbergen in 1984 werd benoemd tot hoogleraar adoptie.²⁹⁸ Aanvankelijk ontwikkelde de wetenschap rond adoptie zich op gebruikelijke wijze, totdat eind jaren tachtig op het onderzoek naar adoptie flink werd bezuinigd.²⁹⁹ Desondanks legde het sociaalwetenschappelijke onderzoek naar adoptie geen windeieren. Het droeg onder andere bij aan de mentaliteitsverandering dat adoptie door het merendeel van de betrokkenen niet meer als ontwikkelingshulp wordt beschouwd.³⁰⁰ Inmiddels is het sociaalwetenschappelijk onderzoek naar adoptie vrijwel stilgelegd. Hoksbergen stelde dat dit het resultaat is van kernfiguren die elkaar tegenwerken als gevolg van grote verschillen in opvatting over adoptie.³⁰¹ Dit is een opvallende bevinding, want het doet vermoeden dat één van de kernwaarden van de wetenschap, objectiviteit, in dit onderzoeksveld niet langer als leidraad dient. Daarentegen heeft Ter Meulen een andere visie. Meerdere decennia is er veelvuldig onderzoek gedaan naar adoptie terwijl de verschillen in opvatting aanwezig waren. De leeftijd van de onderzoekers, de terugloop van adopties en de dichtheid aan onderzoek maakte dat er minder financiering voor onderzoek beschikbaar was.³⁰²

²⁹³ Interview I.F. van der Hulst met professor R. Hoksbergen, afgenomen op 25 november 2020, regelnummer 160; Interview met onderzoeker Ter Meulen, regelnummer 92.

²⁹⁴ Interview met onderzoeker Ter Meulen, regelnummer 92.

²⁹⁵ Interview met professor Hoksbergen, regelnummer 160.

²⁹⁶ Interview met onderzoeker Ter Meulen, regelnummer 94.

²⁹⁷ Ibidem, 108.

²⁹⁸ Interview met professor Hoksbergen, regelnummer 40.

²⁹⁹ Ibidem, 48-50.

³⁰⁰ Ibidem, 92-94.

³⁰¹ Interview met professor Hoksbergen, aanvulling per mail [9 januari 2021].

³⁰² Interview met onderzoeker Ter Meulen, aanvulling per mail [12-04-2021].

5.2 - De invloed van de berichtgeving

5.2.1 - De rol van de berichtgeving

De interviews tonen aan dat de rol van de berichtgeving een ingewikkelde dynamiek betreft. De vraag naar de visie op de berichtgeving bevat meerdere mitsen en maren. In de basis stemmen beide wetenschappers overeen dat de media een waardevolle rol vervulden in relatie tot het systeem van interlandelijke adoptie. Daarnaast bestempelden beiden de berichtgeving over het systeem van interlandelijke adoptie als te eenzijdig en ervoeren weinig nuance. De ervaring van Ter Meulen is dat de media er direct vanuit gingen dat er sprake is van fraude of misstanden, zonder daarbij rekening te houden met de contextuele aspecten zoals de verschillende culturen.³⁰³ Tevens ondervond zij tijdens haar werk bij Stichting Meiling dat, wanneer er geluiden over misstanden naar buiten kwamen, het tot gevolg kon hebben dat de desbetreffende organisatie direct aan de schandpaal genageld werd.³⁰⁴ De crux is volgens Ter Meulen de wijze waarop de media de berichten framen: *'Nee, kijk het is goed dat misstanden aan de kaak worden gesteld. Maar de manier waarop het wordt gedaan... Ik vind dat er ook wel compassie in mag'*.³⁰⁵ Later in het interview zei zij:

*Nee, wat dat betreft ben ik heel erg voor de achtergrondartikelen zoals van de Volkskrant of een medium als de Correspondent, die gewoon de hele achtergrond erbij pakken en die nuances pakken en die het van de verschillende kanten belichten. Want de wereld is niet zwart of wit.*³⁰⁶

Hoksbergen betoogde dat de media een belangrijke rol vervullen. Hij illustreerde dit met een voorbeeld uit de praktijk:

*Trouw, dat het Trouw was is toevallig. [...] In '71'72, toen de eerste kinderen uit Korea kwamen. Toen kwamen de eerste berichten in de krant over kinderen die naar Nederland waren gekomen. Ze waren gefilmd op Schiphol. Het was een heel gebeuren. Vier of vijf maanden later kwam er een bericht in de krant dat het geweldig ging met die kinderen. Na vier of vijf maanden kan je dat niet beoordelen.*³⁰⁷

Met dit voorbeeld illustreerde Hoksbergen dat zo'n bericht tot gevolg kon hebben dat mensen daaruit concludeerden dat het altijd goed zal blijven gaan en daarmee geen oog hadden voor de

³⁰³ Interview met onderzoeker Ter Meulen, regelnummer 156.

³⁰⁴ Ibidem, 188.

³⁰⁵ Ibidem, 244.

³⁰⁶ Ibidem, 278.

³⁰⁷ Interview met professor Hoksbergen, regelnummer 200.

eventuele uitdagingen.³⁰⁸ Dit is direct een aanwijzing dat voor vele betrokkenen de media de primaire informatiebron vormden. Daarbij deelde Hoksbergen de mening van Ter Meulen dat de berichtgeving vaak slechts één aspect benaderde, terwijl het een complex systeem is waarin diverse aspecten een rol spelen. Door de veelzijdigheid van het onderwerp was het wenselijk dat de media een bepaalde voorzichtigheid in acht namen.³⁰⁹ Het is volgens beiden echter niet zo dat de media daar nooit in geslaagd zijn: *'Er zijn hele goede, zakelijke verhalen geweest over adoptie'*.³¹⁰ Een bevinding die hieruit voortkwam is dat er niet slechter over adoptie werd gesproken dan over andere ingewikkelde thema's zoals slavernij, kolonialisme en klimaatverandering.³¹¹ Zo vinden de wetenschappers elkaar in de conclusie dat de berichtgeving over interlandelijke adoptie veelal eenzijdig was en weinig nuance en achtergrondinformatie kende, terwijl de behoefte voor achtergrondartikelen er ten zeerste was. Zij plaatsten het echter in perspectief door erop te wijzen dat dit niet een unieke werkwijze van de media betreft.

Op de vraag naar de mogelijke gevolgen van de berichtgeving kwamen verscheidene bevindingen naar voren. Beide wetenschappers benoemden de gevolgen voor adoptieouders en potentiële adoptieouders. Ter Meulen onderstreepte de mogelijkheid dat adoptieouders, als gevolg van negatieve berichtgeving, anders tegen hun adoptiebesluit zijn gaan aankijken, mits daar al een voedingsbodem voor was. Dat maakt hen gevoeliger voor dergelijke berichten.³¹² De visie van Hoksbergen was overeenkomstig: *'met andere woorden; de negatieve informatie in de media heeft zeker negatieve invloed gehad op de motieven van potentiële adoptieouders'*.³¹³ Zo werden eind jaren tachtig de eerste onderzoeksresultaten over ernstige pedagogische problematiek gepubliceerd, waaraan de media ruchtbaarheid gaven.³¹⁴ Verder stelde Ter Meulen dat veel geadopteerden kenbaar maken onzeker te worden van de negatieve berichtgeving. Het liet hen twijfelen of de tevredenheid die zij voelen over hun leven wel terecht is.³¹⁵ Aangezien beide wetenschappers veelvuldig met zowel adoptieouders als geadopteerden spraken, tonen deze observaties mogelijkwijs aan dat de negatieve berichtgeving invloed uitgeoefende op (potentiële) adoptieouders en geadopteerden.

5.2.2 - De visie op televisieprogramma's

Tijdens de interviews is er geïnformeerd naar de visie op de televisieprogramma's *Spoorloos* en *Zembla*. Hoksbergen beargumenteerde dat *Spoorloos* een educatieve waarde heeft, omdat het

³⁰⁸ Interview met professor Hoksbergen, 202.

³⁰⁹ Ibidem, 275.

³¹⁰ Ibidem, 248; Interview met onderzoeker Ter Meulen, aanvulling per mail [12 april 2021].

³¹¹ Ibidem, 278; Interview met onderzoeker Ter Meulen, aanvulling per mail [12 april 2021].

³¹² Interview met onderzoeker Ter Meulen, regelnummer 170-172.

³¹³ Interview met professor Hoksbergen, regelnummer 244.

³¹⁴ Ibidem, aanvulling per mail [9 januari 2021].

³¹⁵ Interview met onderzoeker Ter Meulen, regelnummer 144.

informatie verleent aan de samenleving over de adoptieprocedure en de mogelijke uitdagingen die zich kunnen voordoen.³¹⁶ Daarbij betoogde hij dat het een positieve uitwerking kan hebben op geadopteerden, omdat er daardoor in de maatschappij meer oog komt voor de gevolgen van het verlies van biologische verwantschap.³¹⁷ Wel benadrukte Hoksbergen dat *Spoorloos* de zoektocht naar de biologische familie vormgeeft als een spannend verhaal, wat het daarmee ook een beperkt verhaal maakt.³¹⁸ Ter Meulen heeft het idee dat *Spoorloos* tracht het zo zorgvuldig en ethisch mogelijk vorm te geven, maar ervoer het als een aangrijpend programma. Mogelijkerwijs droeg haar rol als adoptiemoeder hieraan bij. Bovendien acht zij het van belang dat de biologische ouders nadien hulp krijgen aangeboden, maar betwijfelt of dit daadwerkelijk gebeurde. Daarentegen vindt zij dat *Zembla* de beschuldigde direct op de beklagdenbank plaatste zonder enige nuance. Zij acht het van belang dat onderzoeksprogramma's, zoals *Zembla*, hun bevindingen met de maatschappij delen en zo misstanden aan het licht brengen. Het schortte volgens Ter Meulen aan context waarin de onderzoeksresultaten werden gepubliceerd. Dit geeft een vertekend beeld.³¹⁹ Hoksbergen werkte meermaals mee aan *Zembla* afleveringen waaronder afleveringen die specifiek over Sri Lanka gingen. Een visie op de wijze waarop *Zembla* haar onderzoeksresultaten deelt kwam niet ter sprake in het interview, maar hij onderstreepte de beïnvloedingskracht van *Zembla*.³²⁰

5.2.3 - De invloed van de berichtgeving

Over de invloed van de negatieve berichtgeving verschillen de informanten van mening. Hoksbergen beargumenteerde dat negatieve berichtgeving over adoptie al geruime tijd bestaat, maar volledig werd genegeerd: *'De drang om kinderen te kunnen krijgen is zo groot, dat het gewoon genegeerd wordt. Het ministerie deed er ook niks aan'*.³²¹ In dit argument duidde hij eigenlijk twee bevindingen: dat zowel op de adoptieouders als de ambtenaren de negatieve berichtgeving van beperkte invloed was. Hoksbergen zei verder: *'De roze wolk heeft heel lang adoptie bepaald. De roze wolk van 'het is zo mooi dat we een kind in een gezin plaatsen'*.³²² Het is echter in het bovenstaande te lezen dat de berichtgeving op een later moment wel degelijk van invloed was, bijvoorbeeld bij de mentaliteitsverandering over adoptie als vorm van ontwikkelingshulp. Hieruit kan worden geconcludeerd dat zolang de roze wolk het adoptieveld domineerde, de berichtgeving van beperkte invloed was op het niveau van adoptieouders en beleidsvormers. Ter Meulen

³¹⁶ Interview met professor Hoksbergen, regelnummer 168.

³¹⁷ Ibidem regelnummer 180.

³¹⁸ Ibidem, regelnummer 170.

³¹⁹ Interview met onderzoeker Ter Meulen, regelnummer 264-268.

³²⁰ Interview met professor Hoksbergen, regelnummer 186.

³²¹ Ibidem, aanvulling per mail [11 april 2021].

³²² Ibidem, regelnummer 190.

ervaarde tijdens haar werk bij Stichting Meiling dat de wijze waarop de media het nieuws veelal presenteerden erin resulteerde dat er altijd een angst hing voor nieuwe negatieve berichtgeving: *'Wij kregen op een gegeven moment berichtgeving dat er kinderhandel was geweest in China, in provincies waar wij ook hadden gewerkt. Dat is dan echt of je een klap in je gezicht krijgt'*.³²³ Dit citaat geeft inzicht in de uitwerking van negatieve berichtgeving op het niveau van een vergunninghouder. Doordat de media excessen en emotionele zaken lieten overheersen, heeft zij als wetenschapper onderzoek gedaan naar een groep volwassen geadopteerden die veelal niet gehoord werden. Ze onderzocht hoe groot de groep ontevreden volwassen geadopteerden is. Haar onderzoek wees uit dat de groep die tevreden is, aanzienlijk groter is dan de ontevreden groep.³²⁴ Hoksbergen ontkennde door negatieve berichtgeving andere onderzoeksvragen opgesteld te hebben. Desalniettemin benadrukte hij het mechanisme dat impulsen van buitenaf veelal onderzoek voedde, hetgeen het onderzoek van Ter Meulen bevestigd.³²⁵

Beide wetenschappers zijn door de groei aan kennis veranderd in hun visie op interlandelijk adoptie. Zo zijn zij beiden van mening dat de opvang bij voorkeur in het eigen land plaatsvindt. Daarentegen stelden zij dat de ogen niet gesloten moeten worden voor uitzonderlijke gevallen, zoals special needs kinderen.³²⁶ De invloed van de berichtgeving op deze veranderende visie is beperkt.

5.3 - Conclusie

Op de vraag in welke mate de berichtgeving de wetenschappers beïnvloedde, valt te concluderen dat ieder een andere ervaring heeft. Hoksbergen meende dat de berichtgeving een beperkte invloed had op zijn werkzaamheden als wetenschapper. Daarentegen leidde de berichtgeving er mede toe dat Ter Meulen een enquête uitschreef om de tevredenheid van de 'stille groep' geadopteerden te achterhalen. Daarnaast merkten beide wetenschappers het effect van de berichtgeving op betrokkenen van adoptie op. Een uitgangspositie die beiden benadrukten was dat interlandelijke adoptie een uiterst emotioneel en gevoelig onderwerp betreft. Zij zijn in overeenstemming dat de media een waardevolle rol hebben in relatie tot interlandelijke adoptie. Direct daartegenover plaatsten zij de kanttekening dat het overwegend eenzijdig was en de achtergrondinformatie veelal ontbrak. Daarnaast beargumenteerden beiden dat de framing van de media niet uniek was, maar ook gebeurde bij andere complexe thematiek. Met enige voorzichtigheid kan hieruit opgemaakt worden dat deze eenzijdige en enigszins ongenueanceerde houding van de media verder strekte dan de thematiek van interlandelijke adoptie.

³²³ Interview met onderzoeker Ter Meulen, regelnummer 188.

³²⁴ Ibidem, regelnummer 144-146.

³²⁵ Interview met professor Hoksbergen, regelnummer 252-257.

³²⁶ Interview met onderzoeker ter Meulen, regelnummer 196-204; Interview met professor Hoksbergen, regelnummer 76-78.

De wetenschappers hebben een wisselend effect van de berichtgeving op hun werkzaamheden ervaren. Ondanks dat Hoksbergen geen beïnvloedende kracht op zijn werkzaamheden beleefde, erkende hij wel dat externe effecten wetenschappelijk onderzoek beïnvloeden en dat de media zo'n extern effect kunnen zijn. Tevens is het opmerkelijk dat het wetenschappelijke onderwijs naar interlandelijke adoptie vrijwel tot stilstand is gekomen. Dit werd volgens Hoksbergen veroorzaakt door elkaar tegenwerkende kernfiguren. Deze visie stelt dat in de sociaalwetenschappelijke wereld de thematiek van interlandelijke adoptie frictie tot gevolg had. Ter Meulen beargumenteerde echter dat de leeftijd van de onderzoekers, de terugloop van adopties en de dichtheid aan onderzoek leidde tot een stilstand van sociaalwetenschappelijk onderzoek betreffende adoptie. Ter Meulen ondervond in haar carrière de gevolgen van berichtgeving meermaals, zowel op het niveau van onderzoeker als op het niveau van vergunninghouder. In haar werk als onderzoeker ervoer zij dat de negatieve berichtgeving onzekerheid en twijfels tot gevolg had bij zowel adoptieouders als geadopteerden. Hoksbergen deelde deze mening, hoewel hij beargumenteerde dat gedurende de 'roze wolk' de berichtgeving geen invloed uitoefende op adoptieouders en beleidsmakers. Dat zou betekenen dat de invloed van de berichtgeving door de jaren toenam aangezien de 'roze wolk' verdween. Ten slotte had de berichtgeving weinig uitwerking op de visie op interlandelijk adoptie bij beide wetenschappers.

Er kan geconcludeerd worden dat er in het beïnvloedingsproces van de media meerdere factoren door de wetenschappers benoemd en erkend zijn. Deze factoren hadden ten dele invloed op hun eigen werkzaamheden. Daarnaast signaleerden zij deze effecten bij andere betrokkenen van interlandelijke adoptie. Zo kwam ter sprake dat de invloed van de berichtgeving op adoptieouders en geadopteerden groot was. Daaruit kan worden afgeleid dat de media voor hen mogelijksterwijs de primaire, al dan niet enige informatiebron vormden. Daarbij stelden beiden dat de berichtgeving in de media overwegend 'tragisch' van karakter was. Ten slotte onderstreepten zowel Hoksbergen als Ter Meulen het effect dat televisieprogramma's teweegbrachten.

Hoofdstuk 6 - Conclusie

In dit onderzoek is de beïnvloedingskracht van de media op de betrokkenen bij interlandelijke adoptie onderzocht. Aan de hand van enerzijds overheidscorrespondentie, rapporten, krantenartikelen en televisieprogramma's en anderzijds twaalf interviews met betrokkenen is geanalyseerd of de berichtgeving de persoonlijke visie op interlandelijke adoptie bij de betrokkenen beïnvloedde. Dit maakt dat het onderzoek uit twee onderdelen bestaat: een contexthoofdstuk dat inzicht geeft in de voorhanden kennis en drie hoofdstukken die gedragen worden door de ervaringen en visies van betrokkenen. Uit het onderzoek bleek dat de berichtgeving geen eenduidige uitwerking had op de betrokkenen. Eveneens was binnen de actorengroepen geen duidelijke tendens te zien. Dit maakt dat het niet mogelijk is conclusies te trekken die voor een gehele actorgroep gelden. Dit onderzoek heeft een gedetailleerde en kwalitatieve representatie opgeleverd van hoe de berichtgeving de betrokkenen bij interlandelijke adoptie tussen 1973 en 2017 beïnvloedde. De resultaten van dit onderzoek onderstrepen enerzijds gedeeltelijk de geformuleerde beïnvloedingsfactoren, maar staan anderzijds haaks op een deel van de beïnvloedingsfactoren.

De beïnvloedingskracht is onderzocht door verschillende wetenschappers. Christen en Gunther stellen dat de media voor de meeste mensen een primaire, al dan niet de enige, informatiebron zijn.³²⁷ De verwachting was dat deze theorie opging voor adoptieouders en geadopteerden en gedeeltelijk voor en professionals en wetenschappers. Professionals hebben ook overheidscorrespondentie, rapporten en eigen ervaringen voorhanden. De wetenschappers hadden naast de media ook onderzoeken en rapporten tot hun beschikking. Uit het onderzoek bleek dat deze hypothesen ten dele kloppen. Op de professionals had deze factor geen invloed, al onderstreepte Kalsbeek dat zij in haar functie als staatssecretaris van Justitie op verscheidene manieren geattendeerd kon worden op een ontwikkeling. De berichtgeving was er daar één van, maar dat maakt het niet de primaire informatiebron. Voor de adoptieouders en geadopteerden gold echter wel dat de berichtgeving veelal de primaire informatiebron was. Desondanks was de kracht van de berichtgeving gematigd, omdat de adoptieouders en geadopteerden over het algemeen vasthielden aan hun eigen verhaal. Voor de wetenschappers was de berichtgeving niet de primaire informatiebron, maar Ter Meulen ervoer dit wel bij adoptieouders en geadopteerden.

Gunther beargumenteerde dat veel mensen de publieke opinie over een onderwerp afleiden door de media op eigen wijze te interpreteren. Op die manier is de beïnvloedingskracht van de media bij de vorming van de publieke opinie groot.³²⁸ Doordat er met twaalf individuen

³²⁷ Christen en Gunther, 'The influence of Mass Media and Other Culprits on the Projection of Personal Opinion', 427.

³²⁸ Gunther, 'The Persuasive Press Inference: Effects of Mass Media on Perceived Public Opinion', 497.

een diepgaand gesprek is gevoerd, is getracht de individuele mening naar boven te halen. Dat er geen algemene visie op interlandelijke adoptie geldt, bleek wel uit de breedheid aan visies onder de geïnterviewden. De verwachting was dat de informanten de media interpreteerden vanuit hun eigen referentiekader, gevoed door de persoonlijke ervaringen. Deze hypothese is door dit onderzoek volledig bevestigd, met name voor de adoptieouders, geadopteerden en medewerkers van de adoptiebemiddelingsbureaus. Hoewel de berichtgeving hen niet onaangeraakt liet, bleven zij vrijwel altijd vasthouden aan de eigen ervaring en het eigen verhaal. De publieke opinie is dan ook slechts in één interview ter sprake gekomen, omdat de betrokkenen daar niet op gericht waren.

Tevens was de verwachting dat televisieprogramma's over interlandelijke adoptie, met name *Spoorloos*, veel invloed hadden op zowel betrokkenen bij interlandelijke adoptie, als buitenstaanders. Dit kan zowel een positieve als negatieve uitwerking hebben. Enerzijds kan het zorgen voor meer begrip onder buitenstaanders. Anderzijds was de verwachting dat het in beeld brengen van de problematiek ertoe kon leiden dat de geadopteerden werden overspoeld met vragen over hun afkomst.³²⁹ De interviews wezen uit dat voornamelijk *Spoorloos* een groot bereik had, aangezien vrijwel alle informanten een visie op *Spoorloos* hadden. De professionals verwachtten dat het programma een aanzienlijke invloed had, gezien het emotionele karakter. Desondanks beïnvloedde het henzelf niet. De adoptieouders en geadopteerden hadden verscheidene visies en benoemden zowel de positieve dan wel negatieve uitwerkingen. Zo werd veelvuldig benoemd dat het programma een vertekend en geromantiseerd beeld schetst en daarbij een sensatiebelust karakter heeft. Als positieve uitwerking benoemden zij dat *Spoorloos* kan bijdragen aan erkenning en begrip bij de buitenstaanders. Dit geeft *Spoorloos* een duale rol. Eveneens zijn twee geadopteerden geconfronteerd door hun omgeving naar aanleiding van een uitzending van *Spoorloos*, wat bevestigt dat *Spoorloos* buitenstaanders kan beïnvloeden. De wetenschappers onderstreepden het educatieve karakter van het programma, maar Hoksbergen deelde de visie dat het een sensatiebeluste inslag heeft. Ten slotte was de verwachting dat de twee afleveringen van *Zembla* grote invloed uitoefenden. Desalniettemin waren alleen de adoptieouders hier uitermate uitgesproken over en hebben de afleveringen veel invloed op hen gehad. Het leidde tot een eyeopener, blijvende indruk en boosheid. Slechts één geadopteerde sprak over de afleveringen en hoewel zij het schokkende informatie vond, bleef zij bij haar eigen verhaal. Geconcludeerd kan worden dat de beïnvloedingskracht van televisieprogramma's niet onderschat moet worden. Hoewel er geen eenduidige lijn aan te wijzen is, hebben de interviews bewezen dat de televisie een krachtig medium is om zowel betrokkenen als buitenstaanders te onderwijzen, in te lichten en te beïnvloeden.

³²⁹ Hoksbergen, *Kinderen die niet konden blijven*, 267.

Bonjour en Schrover betogen in hun artikel het overwegend 'tragische' karakter van de berichtgeving. Zij beargumenteren dat de problematisering van de immigratie en het migratiebeleid verloopt via verscheidene scenario's. Het dramascenario, wat migratie koppelt aan individuele tragedie, is van kracht op de berichtgeving over interlandelijke adoptie.³³⁰ Uit de krantenanalyse bleek dat het dramascenario voornamelijk tussen 2005 en 2017 van kracht was. Tevens bleek dat de berichtgeving zich in de eerste periode voornamelijk richtte op de adoptieouders en niet op 'tragedie' die de geadopteerden en biologische ouders doormaakten. In de tweede periode was er meer oog voor de geadopteerden, maar nog niet voor de biologische ouders. De adoptieouders bleven een constante factor. In het interview is de framing van de berichtgeving ter sprake gekomen. Geen van de informanten hebben de berichtgeving aangemerkt als 'tragisch'. Daarentegen werd in alle drie de actorgroepen benoemd dat de berichtgeving vaak negatief en eenzijdig van karakter was. Toch waren er bij de adoptieouders en geadopteerden geen twijfels over de correctheid van de informatie. Eén geadopteerde en de wetenschappers merkten op dat dit negatieve en eenzijdige karakter van de media niet uniek is voor interlandelijke adoptie, maar een algemeen kenmerk is van de media bij een diversiteit aan onderwerpen.

De laatste factor die mogelijk een rol speelt bij de beïnvloedingskracht van de media is dat professionals als gevolg van de berichtgeving het individuele geval presenteren als representatief voor een groter probleem.³³¹ Naar aanleiding van de interviews met de professionals is er geen reden om aan te nemen dat deze professionals het individuele geval binnen hun werkzaamheden presenterden als representatief voor een groter probleem.

Het doel van dit onderzoek was onderzoeken in welke mate de berichtgeving de visie op interlandelijke adoptie van betrokkenen beïnvloedde. Hierbij is specifiek gekeken naar interlandelijke adoptie vanuit Sri Lanka. De conclusies zijn heel wisselend, zowel binnen actorgroepen als tussen actorgroepen. Binnen de groep professionals heeft alleen Kalsbeek aangegeven dat haar toegenomen kennis haar visie op interlandelijke adoptie heeft veranderd. Bij de medewerkers van de adoptiebemiddelingsbureau's was hier geen sprake van. Daarentegen stelden alle drie de geadopteerden dat de berichtgeving uitwerking had op hun visie op interlandelijke adoptie. Bij de adoptieouders heeft de berichtgeving een wisselend effect gehad; één adoptie moeder kijkt als gevolg van toegenomen kennis anders aan tegen interlandelijke adoptie. Zij zou het nu nooit meer doen. De andere twee adoptieouders onderschrijven de rol van de berichtgeving, maar hun visie is erdoor niet veranderd. Ten slotte achtten de wetenschappers de invloed van berichtgeving op hun visie op interlandelijke adoptie nihil. Kortom, dit onderzoek toont aan dat de beïnvloedingskracht van de media erg verschillend per persoon is. Dat neemt

³³⁰ Bonjour en Schrover, 'Public Debate and Policy-making on Family Migration in the Netherlands', 1477.

³³¹ Ibidem, 1477.

niet weg dat dit onderzoek wel degelijk bewezen heeft dat de berichtgeving op diverse vlakken invloed uitoefende.

In mijn onderzoek is de beïnvloedingskracht van de berichtgeving op betrokkenen bij de interlandelijke adoptie tussen Sri Lanka en Nederland, vanuit een historisch perspectief, onderzocht. Niet eerder is geanalyseerd welke uitwerking de media hebben op betrokkenen bij interlandelijke adoptie waarmee dit onderzoek zijn relevantie verdient en bijdraagt aan het wetenschappelijk debat. Daarbij is de relevantie toegenomen door de groeiende media-aandacht en de recente publicatie van het rapport door de commissie-Joustra. Het zou interessant zijn om te achterhalen in welke mate deze bevindingen ook gelden voor de betrokkenen bij interlandelijke adoptie vanuit andere zendlanden. Dat vraagt om nader comparatief onderzoek.

Bronnenlijst

Archieven

Nationaal Archief, Archief Beleidsarchief IND 1956-1985, nummer toegang 2.09.5027:

Inv.nr. 1806 *Buitenlandse pleegkinderen 1957-1988, Internationale adoptie, 1980-1982.*

Inv.nr. 1811 *Buitenlandse pleegkinderen 1957-1988, Kamerbehandeling, 1979-1981*

Inv.nr. 1813 *Buitenlandse pleegkinderen 1957-1988, Stichting Flash (Foundation Life Adoption Service and Happiness), 1983-1988.*

Inv.nr. 1817 *Buitenlandse pleegkinderen 1957-1988, Documentatie, 1974-1981.*

Interviews

Interview I.F van der Hulst met Lieke (alias), afgenomen op 11 december 2020.

Interview I.F. van der Hulst met mevrouw J. Bosma, afgenomen op 3 december 2020.

Interview I.F van der Hulst met Anna (alias), afgenomen op 30 november 2020.

Interview I.F. van der Hulst met mevrouw B. Treur, afgenomen op 26 november 2020.

Interview I.F. van der Hulst met professor R. Hoksbergen, afgenomen op 25 november 2020.

Interview I.F van der Hulst met Claire (alias), afgenomen op 24 november 2020.

Interview I.F van der Hulst met Liliane (alias), afgenomen op 23 november 2020.

Interview I.F van der Hulst met Bram (alias), afgenomen op 20 november 2020.

Interview I.F van der Hulst met Lauren (alias), afgenomen op 16 november 2020.

Interview I.F. van der Hulst met onderzoeker G. ter Meulen, afgenomen op 11 november 2020.

Interview I.F. van der Hulst met heer T. Wierstra, afgenomen op 11 november 2020.

Interview I.F. van der Hulst met mevrouw E. Kalsbeek, afgenomen op 5 november 2020.

Krantenartikelen

Algemeen Dagblad

'Adoptie leidt tot arrestatie op Sri Lanka', *Algemeen Dagblad* (28 juli 2007).

'Stijging aantal adoptie verwacht', *Algemeen Dagblad* (6 april 1994).

Algemeen Nederlands Persbureau

'Sri Lanka erkent handel in adoptiebaby's', *Algemeen Nederlands Persbureau* (20 september 2017).

'Sri Lanka had babyfarms voor adoptie', *Algemeen Nederlands Persbureau* (20 september 2017).

'Celstraffen voor fraude adoptie Sri Lanka', *Algemeen Nederlands Persbureau* (16 februari 2010).

'Tweetal opgepakt voor poging illegale adoptie', *Algemeen Nederlands Persbureau* (27 mei 2008).

'Nederlanders in Sri Lanka langer vast voor illegale adoptie', *Algemeen Nederlands Persbureau* (3 augustus 2007).

'Zeebeving Azië: Sri Lanka zoekt hulp bij registratie weeskinderen', *Algemeen Nederlands Persbureau* (2 februari 2005).

Brabants Dagblad

T. de Louw, 'Ranil danst voor z'n moedertje', *Brabants Dagblad* (5 januari 2012).

'Stel ook de schaduwzijden van interlandelijke adoptie aan de orde: adoptie is geen roze wolk, maar ook geen donderwolk', *Brabants Dagblad* (26 maart 2008).

De Gelderlander

E. Gies, 'Lianne in flow na de DNA-test', *De Gelderlander* (29 december 2010).

De Stentor

'Als wordt gesjoemeld is de adoptiebaby kind van de rekening', *De Stentor* (28 november 2008).

De Telegraaf

'Adoptieland is geen sprookjeswereld', *De Telegraaf* (22 november 2017).

'Echtbaar vast in Sri Lanka na illegale adoptie', *De Telegraaf* (28 juli 2007).

'Colombo verbiedt adoptie weesjes', *De Telegraaf* (7 januari 2005).

K. Coenradie, 'Adoptie vereist nog meer geduld', *De Telegraaf* (27 april 1988).

H.F. van Loon, 'Als nieuwe wet wordt goedgekeurd: overheid gaat wantoestanden rond de adoptie legaliseren', *De Telegraaf* (15 april 1983).

P. van der Plas, 'Belang van een kind gaat voor alles. De weg naar legale adoptie is lang', *De Telegraaf* (1 maart 1980).

De Volkskrant

E. de Visser, 'De taxichauffeur mailde over de baby; Nederlands stel zou zes Sri Lankaanse tussenpersonen hebben betaald voor adoptiekind', *De Volkskrant* (4 augustus 2007).

'Stijging verwacht van aantal adoptiekinderen', *De Volkskrant* (6 april 1994).

M. Hendrik, 'Adoptiekind hecht zich net zo goed als een eigen kind', *De Volkskrant* (29 mei 1993).

'Adoptievereniging voert aanvraag-stop voor jonge kinderen in', *De Volkskrant* (26 april 1988).

'Sri Lanka belemmert adoptie in Nederland', *De Volkskrant* (6 juni 1987).

'Adoptie-kinderen uit Derde Wereld doen het verbazingwekkend goed', *De Volkskrant* (23 december 1985).

'Nita moet blijven', *De Volkskrant* (25 mei 1985).

'Nauwelijks verbetering: Bureau uit kritiek op adoptienota', *De Volkskrant* (17 mei 1980).

'Adoptie is en blijft een tere aangelegenheid', *De Volkskrant* (6 mei 1978).

Het Parool

'Illegale adoptie in Sri Lanka', *Het Parool* (30 juli 2007).

'VN waarschuwt tegen mensenhandel', *Het Parool* (4 januari 2005).

M. Schmidt, 'Band met adoptiekind kan sterk zijn', *Het Parool* (24 mei 1993).

'Justitie kent illegale adoptie', *Het Parool* (6 februari 1991).

'Stop op wachtlijst adoptiekind', *Het Parool* (26 april 1988).

'Sri Lanka gaat babyhandel te lijf', *Het Parool* (9 april 1987).

'Vorig jaar bijna elfhonderd legale adopties', *Het Parool* (20 maart 1985).

'Een werkvergunning maar geen recht op verblijf', *Het Parool* (12 februari 1985).

Het Vrije Volk

'Rem op adoptie baby's', *Het Vrije Volk* (26 april 1988).

'Sri Lanka verbiedt adoptie', *Het Vrije Volk* (5 juni 1987).

'Breek macht babyverkopers', *Het Vrije Volk* (18 mei 1981).

Leeuwarder Courant

R. Boere en M. van Assen, 'Onbegrip over adoptieverbod', *Leeuwarder Courant*
(3 november 2016).

'Sri Lanka verbiedt adoptie baby's door buitenlanders', *Leeuwarder Courant* (4 juni 1987).

'Nita de Hoedt wacht onzekere toekomst: bij adoptie is nazorg van het grootste belang',
Leeuwarder Courant (4 februari 1985).

Leidsch Dagblad

'Zembla: kind baren voor adoptie', *Leidsch Dagblad* (21 september 2017).

'Nederlands stel wegens babykoop vast; In Sri Lanka voorschot van honderden euro's betaald voor kind van twee weken oud', *Leidsch Dagblad* (30 juli 2007).

Limburgsch Dagblad

'Babyhandel op grot schaal in Sri Lanka', *Limburgsch Dagblad* (29 januari 1987).

Nederlands Dagblad

H. Westerik, 'Waarom adopties nogal eens mislukken', *Nederlands Dagblad* (28 april 1988).

'Gedeeltelijke wachtlijststop op nieuwe adoptieaanvragen', *Nederlands Dagblad* (27 april 1988).

'Sri Lanka verbiedt buitenlandse adoptie', *Nederlands Dagblad* (5 juni 1987).

'Directeur Interlandelijke adoptie: adoptiekinderen uit 'Derde Wereld' doen het hier goed', *Nederlands Dagblad* (24 december 1985).

NRC Handelsblad

'De schaduwzijde van adoptie', *NRC Handelsblad* (2 december 2017).

T. de Veen, 'Te veel mis in systeem zegt adviesorgaan', *NRC Handelsblad* (3 november 2016).

'Minder adopties uit het buitenlands in 1993', *NRC Handelsblad* (6 april 1994).

'Onderzoek naar illegale adoptie', *NRC Handelsblad* (6 februari 1991).

'Instellingen willen gedragscode ter voorkoming van adoptieschandalen', *NRC Handelsblad* (16 mei 1981).

F. Ph. Groeneveld, 'Adoptie van buitenlandse kinderen geen mode meer', *NRC Handelsblad* (1 september 1979).

Provinciale Zeeuwse Courant

'Nederlanders langer vast in Sri Lanka', *Provinciale Zeeuwse Courant*, (4 augustus 2007).

Reformatorisch Dagblad

'Dossier adoptiekind Sri Lanka klopt niet', *Reformatorisch Dagblad* (17 mei 2017).

E. van Dijkhuizen, 'Biologische moeder maakte dappere keus', *Reformatorisch Dagblad* (27 januari 2011).

Rotterdams Dagblad

'Sri Lanka verbiedt tijdelijk adoptie', *Rotterdams Dagblad* (7 januari 2005).

Trouw

'Rechtbank: zaak uit Sri Lanka geadopteerde Dilani Butink verjaard', *Trouw* (9 mei 2020).

M. van der Wier, 'Kamer legt advies om te stoppen met adoptie uit de VS en EU naast zich neer', *Trouw* (19 januari 2018).

M. Bezemer, 'Je bent hier beter af, zeggen ze. Is dat zo?', *Trouw* (3 november 2016).

H. Westra, 'Adoptieouders houden zich doof', *Trouw* (2 september 2009).

H. Westra, 'Iedereen zwijgt over adoptieschandalen', *Trouw* (9 juli 2009).

'Verlos mij van de 'Spoorloos'-terreur opinie', *Trouw* (24 januari 2009).

'Zelf buitenlands kind adopteren moet via erkende instelling', *Trouw* (8 mei 1993).

R. Hoksbergen, 'Zelf adoptie regelen kan kind schaden', *Trouw* (16 februari 1991).

E. Bootsma, 'Illegale adoptie', *Trouw* (6 februari 1991).

'Uit brieven van lezers', *Trouw* (3 mei 1988).

'Uit brieven van lezers', *Trouw* (24 juli 1987).

'Uit brieven van lezers', *Trouw* (21 juli 1987).

'Uit brieven van lezers', *Trouw* (17 juli 1987).

'Uit brieven van lezers', *Trouw* (16 juli 1987).

H. Nietsch, 'Soms is adoptie een redmiddel: situatie van aangenomen buitenlandse kinderen niet somber', *Trouw* (15 juli 1987).

H. Nietsch, 'De adoptie van buitenlandse kinderen is vreselijk uit de hand gelopen', *Trouw* (11 juli 1987).

'Sri Lanka stopt adoptie door buitenlanders', *Trouw* (5 juni 1987).

'Staatssecretaris weigert werkvergunning: Directrice stichting adoptie moet land uit', *Trouw* (14 mei 1985).

'Hoofddoel: buitenlands kind in eigen land helpen, adoptie vaak niet meer centraal in organisaties', *Trouw* (17 september 1983).

Literatuurlijst

Literatuur

- Ballard, R.L. e.a., *The Intercountry Adoption Debate: Dialogues Across Disciplines* (Newcastle 2015).
- Bleyen, J. en L. van Molle, *Wat is mondelinge geschiedenis* (Den Haag 2012).
- Boer, T.A., *Een mens in wording: theologische, ethische en pastorale overwegingen bij nieuwe voortplantingstechnieken en prenataal onderzoek* (Utrecht 1991).
- Bonjour, S. en M. Schrover, 'Public Debate and Policy-making on Family Migration in the Netherlands, 1960-1995', *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41:9 (2015) 1475-1494.
- Bonneux, L., B.M. Zaadstra en J.A.A. de Beer, 'Verstandige gezinsplanning: niet te laat, maar ook niet te vroeg kinderen krijgen', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 152:27 (2008) 1507-1512.
- Christen, CT. en A.C. Gunther, 'The influence of Mass Media and Other Culprits on the Projection of Personal Opinion', *Communication Research* 30:4 (2003) 414-431.
- Cloeck, H.P., *Adoptie als vraagstuk van kindbescherming* (Amsterdam 1946).
- Commissie-Joustra, *Commissie onderzoek interlandelijke adoptie* (z.p. 2021).
- Commissie lesbisch ouderschap en interlandelijke adoptie, *Rapport interlandelijke adoptie: "Alles van Waarde is Weerloos"* (z.p. 2008).
- Dane, j., *Honderd jaar kindbescherming. Uitgave ter gelegenheid van het jubileum van de Raad voor kindbescherming en Kinderwetten (1905-2005)* (Amsterdam 2006).
- Duintjer-Kleyn, M.R., 'Adoptie van buitenlandse kinderen', in: WODC Justitiële Verkenningen, *Adoptie van buitenlandse kinderen* (z.p. 1979).

- Gibbons, J.L., 'Human Trafficking and Intercountry Adoption', *Women & Therapy* 40:1-2 (2017) 170-189.
- Gunther, A.C., 'The Persuasive Press Inference: Effects of Mass Media on Perceived Public Opinion', *Communication Research* 25:5 (1998) 486-504.
- Habel, P.D., 'Following the Opinion Leaders? The Dynamics of Influence Among Media Opinion, the Public, and Politics', *Public Communication* 29:3 (2017) 257-277.
- Hoksbergen, R., *Kinderen die niet konden blijven: zestig jaar adoptie in beeld* (Soesterberg 2012).
- Hoksbergen, R., *Vijftig jaar adoptie in Nederland: een historisch-statistische beschouwing* (Utrecht 2002).
- Ijzendoorn, M.H. van, *Opvoeding over de grens: gehechtheid, trauma en veerkracht* (Meppel 2008).
- Jacobson, H., 'Framing Adoption: The Media and Parental Decision Making', *Journal of Family Issues* 35:5 (2014) 654-676.
- Jaffari-Bimmel, N. en F. Juffer e.a., *Problem behavior of internationally adopted adolescents: do behavior problems in middle childhood predict later maladjustment?* (Poster gepresenteerd op de Biennial Meeting of the Society for Research on Adolescence 2004).
- Juffer, F., 'De ontwikkeling van interlandelijk geadopteerden: een overzicht van onderzoek', *Justitiële Verkenningen* 6:7 (2008) 38-53.
- Juffer, F., 'Children's Awareness of Adoption and Their Problem behavior in Families with 7-year-Old Internationally Adopted Children', *Adoption Quarterly* 9:2 (2006) 1-22.
- Juffer, F., *Verbonden door adoptie. Een experimenteel onderzoek naar hechting en competentie in gezinnen met een adoptiebaby* (Amersfoort 1993).
- Kok, J. e.a., *Beklemd in de scharnieren van de tijd: beleid, praktijk en ervaringen van afstand ter adoptie door niet-gehuwde moeders in Nederland tussen 1956 en 1994* (Nijmegen 2017).

- Linden, A.P. van der, 'Adoptie in het kennelijke belang van het kind?' *Justitiële Verkenningen* 6:7 (2008) 68-83.
- Lovelock, K., 'Intercountry Adoption as a Migratory Practice: A Comparative Analysis of Intercountry Adoption and Immigration Policy and Practice in the United States, Canada and New Zealand in the Post W.W. II Period', *The International migration review* 34:3 (2000) 907-949.
- Lucassen, L. en J. Lucassen, *Vijf eeuwen migratie: een verhaal van winnaars en verliezers* (Amsterdam 2018).
- Meijdam-Slappendel, M.H.P., *De adoptie in Nederland* (Leiden 1996).
- Meulen, G. ter, e.a., 'The relation between adult adoptees' feelings about relinquishment, adoption and satisfaction with life', *Adoption & Fostering* 43:2 (2019) 192-209.
- Nota, J.A., *De adoptie: rechtsinstituut in ontwikkeling* (Nijmegen 1969).
- Obdeijn, H. en M. Schrover, *Komen en gaan, immigratie en emigratie in Nederland vanaf 1550* (Amsterdam 2008).
- Perks, R. en A. Thomson, *The oral history reader* (Londen 1998).
- Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming, *Bezinning op Interlandelijke Adoptie* (Den Haag 2016).
- Schrover, M., 'Parenting, citizenship and belonging in Dutch adoption debates 1900-1995', *Identities: Global Studies in Culture and Power* 28:1 (2020) 93-110.
- Schrover, M., 'History of slavery, Human Smuggling and Trafficking 1860-2010', in: G. Bruinsma, *Histories of Transnational Crime* (New York 2015) 41-70.
- Schrover, M. en D.M. Moloney, 'Introduction: Making a difference', in: Idem, *Gender, Migration and Categorisation: Making Distinctions between Migrants in Western Countries, 1945-2010* (Amsterdam 2013).

- Selman, P., 'Intercountry Adoption in the New Millennium; The 'Quiet Migration' revisited', *Population research and policy review* 21:3 (2002) 205-225.
- Slot, B.M.J., 'Adoptie en welvaart: een analyse van vraag en aanbod van adoptiekinderen', *Justitiële verkenningen* 7:34 (2008) 11-24.
- Staatscommissie Herijking Ouderschap, *Kind en ouders in de 21^e eeuw* (Den Haag 2016).
- Stams, G.J.J.M. en F. Juffer e.a., 'The development and adjustment of 7-year old children adopted in infancy', *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 41:8 (2000) 1025-1037.
- Tieman, W. en J.W. van der Ende e.a., 'Psychiatric disorders in young adult intercountry adoptees: an epidemiological study', *American Journal of Psychiatry* 162:3 (2005) 592-598.
- Wiemann, B.J.L., 'Opkomst en neergang van de ongehuwde-moederzorg in Nederland (1880-1985)', *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 15:2 (1988) 337-368.
- Vegt, E. van der, *The impact of early childhood adversities. A study of international adoptees* (Rotterdam 2007).
- Verhulst, F.C. en H.J.M. Versluis-den Bieman, *Buitenlandse adoptiekinderen: vaardigheden en probleemgedrag* (Maastricht 1989).
- Versluis-den Bieman, H.J.M., *Interlandelijk geadopteerden in de adolescentie: vervolgonderzoek naar gedragsproblemen en vaardigheden* (Rotterdam 1994).
- Vinke, A.G.J., *Geschikt voor het adoptiefouderschap? De ontwikkeling en het gebruik van een taxatie-instrument voor gezinsfunctioneren met het oog op interlandelijke adoptie* (Delft 1999).
- Vlaardingerbroek, P., 'Alternatieven voor (interlandelijk) adoptie', *Justitiële Verkenningen* 6:7 (2008) 54-67.

Vliegthart, R. en S. Walgrave, 'When the media matter for politics: Partisan moderators of the mass media's agenda-setting influence on parliament in Belgium', *Party Politics* 17:3 (2010) 321-342.

Vogel, J., *Cultuur en migratie in Nederland. Nabije vreemden. Een eeuw wonen en samenwonen* (Den Haag 2005).

Weil, R.H., 'International adoptions: The quiet migration', *International migration review* 18:2 (1984) 276-293.

Webpagina's

Adoptievoorzieningen, *Haags Adoptieverdrag*

[<https://adoptie.nl/haags-adoptieverdrag/>] (Laatst gezien 18 oktober 2020).

Bij Ons Pleegzorg, *Pleegzorg in historisch perspectief*

[<https://bijonspleegzorg.nl/2013/04/pleegzorg-in-historisch-perspectief/>] (Laatst gezien op 8 december 2020).

Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden, *Opdracht*

[<https://www.commissieonderzoekinterlandelijkeadoptie.nl/opdracht/>] (Laatst gezien 11 december 2020).

Minister van Justitie, *Kabinetsreactie op het Rapport interlandelijke adoptie, "Alles van waarde is weerloos" van de Commissie Kalsbeek'* [<http://www.aoo.nl/downloads/2008-10-28-MvJ.pdf>] (Laatst gezien 9 december 2020).

Nederlandse Adoptie Stichting, *Geschiedenis van NAS*

[<https://www.nederlandseadoptiestichting.nl/de-nas/geschiedenis>] (Laatst gezien 18 oktober 2020).

Nederlandse Vereniging voor pleeggezinnen, *Historie*

[<https://www.denvp.nl/historie>] (Laatst gezien 8 december 2020).

Overheid.nl, *Verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie, 's-Gravenhage, 29-05-1993'*

[https://wetten.overheid.nl/BWBV0001342/1998-10-01#Verdrag_2] (Laatst gezien 18 oktober).

Overheid.nl, *Wet opnemng buitenlandse kinderen ter adoptie (15 juli 1989)*

[<https://wetten.overheid.nl/BWBR0004582/2020-02-13>] (Laatst gezien 28 maart 2021).

Parlementaire monitor, *Nota – Praktische gang van zaken rond adoptie en adoptievoorbereiding,*

Kamerstukken II 16194, (1979/1980) [https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvij5epmj1ey0/vk11bovssizn/f=/kst16194n2k2]

(Laatst gezien 8 december 2020).

Stichting Projecthulp BANND, *History*

[<https://www.bannd.nl/histor/>] (Laatst gezien 8 december 2020).

Wereldkinderen, *Over ons - visie*

[<https://www.wereldkinderen.nl/over-ons>] (Laatst gezien 18 oktober 2020).

Zembla, *Adoptiebedrog*

[<https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/adoptiebedrog>] (Laatst geraadpleegd op 21 maart 2021).

Zembla, *Zembla onthult: Sri Lanka erkent bestaan 'babyfarms' voor adoptie*

[<https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/zembla-onthult-sri-lanka-erkent-bestaan-babyfarms-voor-adoptie>] (Laatst geraadpleegd op 21 maart 2021).

Bijlagen

Bijlage 1 - Topiclijst professionals

Algemeen

Voorafgaand aan het interview is kort uitgelegd wat de strekking van het interview zal zijn. Hierbij zijn vooral de grote lijnen toegelicht; dit om te voorkomen dat er voorafgaand aan het interview al gestuurd wordt in een bepaalde richting. De informanten hebben vooraf een informatiedocument ontvangen en toestemming gegeven voor het gebruik van de (geanonimiseerde) data. Indien nodig worden de documenten eerst nogmaals doorgenomen.

Met de informanten is vooraf afgesproken dat het interview tussen de 1 uur en 1,5 uur in beslag zal nemen. Sommige informanten hebben, gezien hun beperkte tijd, aangegeven een uur beschikbaar te hebben. Dit wordt vermeld bij de uitwerking van het interview.

Vragen + topics

Het interview wordt gestart met een open vraag: Kunt u mij eens over uw loopbaan vertellen?

Loopbaan (in relatie tot adoptie) (+ periode waarin dit plaatsvond)

- Wat zijn de keerpunten geweest in uw carrière, waarom?
- Wanneer ging u zich voor het eerst verdiepen in interlandelijke adoptie?
- In welke functies bent u werkzaam geweest rondom het thema adoptie?
- Wat was vooral uw opdracht met betrekking tot interlandelijke adoptie?
- Met welke instellingen (en individuen) kreeg u te maken in uw werk over interlandelijke adoptie?
- Welke rol heeft interlandelijke adoptie gespeeld binnen uw carrière?
- Wat waren tijdens uw carrière knelpunten waar u tegen aan liep in uw werk rondom adoptie?

Focus debatten

- Hoe werd er tegen interlandelijke adoptie aangekeken toen u voor het eerst met interlandelijke adoptie te maken kreeg (tijdens opleiding of loopbaan)?
- Hoe is dit door de jaren veranderd?
- Hoe heeft u uw positie ingenomen binnen deze debatten? Was het lastig voor u om die positie aan te nemen?

De visie op bepaalde beleidspunten/ schakelpunten rondom interlandelijke adoptie

- Welke rol mag de kindervens van aspirant-adoptieouders spelen binnen interlandelijke adoptie?
- Hoe kijkt u aan tegen de ontwikkeling van interlandelijke adoptie in Nederland?
- Wat is uw visie op het idee dat interlandelijke adoptie een vorm van ontwikkelingshulp is?
- Hoe kijkt u aan te het Haags Adoptieverdrag?
- Hoe kijkt u aan tegen het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)?
- Hoe kijkt u aan tegen het huidige stelsel van interlandelijke adoptie?
- Hoe kunnen beleidsmakers bepalen wat in het beste belang van het kind en biologische ouders is?

Gevoeligheid onderwerp

- In welke mate werd interlandelijke adoptie in de samenleving als een gevoelig onderwerp beschouwd?
- Is dit veranderd door de jaren heen?

De visie op de invloed van de berichtgeving

- Wanneer ging berichtgeving een actieve rol spelen in het debat over interlandelijke adoptie?
- Wat hebben de berichten in de media over adoptieschandalen teweeggebracht?
- Welke rol heeft negatieve berichtgeving gespeeld ten tijde van uw werkzaamheden binnen de thematiek van adoptie?
- Hoe is het beleid veranderd sinds de eerste berichtgeving over interlandelijke adoptie?
- In welke mate heeft berichtgeving bijgedragen aan de teruglopende adopties uit Sri Lanka?
- Hoe kijkt u aan tegen programma's als *Spoorloos* en *Zembla*?
- Is uw visie over interlandelijke adoptie veranderd als gevolg door de berichtgeving? Zo ja, welke berichtgeving is daarin leidend geweest?

Persoonlijke visie op adoptie

- Hoe kijkt u aan tegen adoptie als manier van gezinsvorming? Is uw visie door de jaren heen veranderd
- Heeft u in uw persoonlijke omgeving ooit te maken gehad met adoptie? Bijvoorbeeld in uw jeugd, schooltijd, vriendinnen?

Persoonlijke mening nu

- Hoe kijkt u nu aan tegen interlandelijke adoptie?

Slotvraag: Wilt u nog ergens over vertellen wat nog niet aan bod is gekomen tijdens het interview?

Bijlage 2 - Topiclijst adoptieouders

Algemeen

Voorafgaand aan het interview is kort uitgelegd wat de strekking van het interview zal zijn. Hierbij zijn vooral de grote lijnen toegelicht; dit om te voorkomen dat er voorafgaand aan het interview al gestuurd wordt in een bepaalde richting. De informanten hebben vooraf een informatiedocument ontvangen en toestemming gegeven voor het gebruik van de (geanonimiseerde) data. Indien nodig worden de documenten eerst nogmaals doorgenomen.

Met de informanten is vooraf afgesproken dat het interview tussen de 1 uur en 1,5 uur in beslag zal nemen. Sommige informanten hebben, gezien hun beperkte tijd, aangegeven een uur beschikbaar te hebben. Dit wordt vermeld bij de uitwerking van het interview.

Vragen + topics

Openingsvraag: Kunt u mij iets over uw jeugd vertellen?

Jeugd

- Hoe is uw eigen jeugd geweest?
- Hoe is uw relatie met uw ouders?
- Heeft u broers/zussen? Wat is uw relatie met hen?
- Heeft u een opleiding gevolgd? Zo ja, welke?
- Hoe zit uw loopbaan eruit?
- Heeft adoptie een rol gespeeld binnen uw jeugd?

Praktijk en procedure

- Waarom besloot u tot adoptie?
- Had u op dat moment al kinderen?
- Waren er mensen in uw omgeving die al een kind geadopteerd hadden?
- Hoe reageerde uw omgeving op uw adoptiewens?
- Welke stappen heeft u gezet nadat u tot dit besluit gekomen bent?
- Met welke instellingen kreeg u te maken?
- Wat was de procedure ten aanzien van screening en matching tot geschiktheid adoptieouders?
- Hoe lang duurde de periode van wens adoptie tot de daadwerkelijke adoptie?
- Werd u hierbij begeleid door iemand? Hoe heeft u dit ervaren?

- Heeft u bewust gekozen voor de adoptie van een kind uit Sri Lanka?
- Hoe verliep de procedure van de adoptie van uw kind? Hoe heeft u dit ervaren?
- Op welk moment was er sprake van juridische adoptie (dat u het gezag kreeg)?
- Waar was het kind voordat het bij u kwam? Bij een pleeggezin? Een weeshuis?
- Wat weet u van de situatie van het kind voor de adoptie?
- Had u na de officiële adoptie nog te maken met instellingen, welke?
- Kreeg u na de adoptie hulp van deze instelling? Ontving u tips, bijvoorbeeld hoe en wanneer het kind in te lichten over de adoptie?

Normatieve, intieme en traumatische kwesties

- Welke ideeën en verwachtingen waren er in het ouderlijk gezin met betrekking tot gezinsvorming?
- Wat is uw eigen idee over gezinsvorming, kinderwens, kinderloosheid.
- Hechting en band met het adoptiekind?
- Gevoelens van spijt jegens adoptie?
- Zoektocht van het kind naar de biologische ouders?

De visie op de invloed van de berichtgeving

- Leest u veel de krant/ kijkt u veel tv? Hoe was dit in het verleden?
- Wanneer bent u voor het eerst in aanraking gekomen met negatieve berichtgeving?
- Heeft deze berichtgeving u doen nadenken?
- Heeft deze berichtgeving invloed gehad op de gezinsvorming?
- Heeft uw omgeving u geconfronteerd met dergelijke berichtgeving?
- Volgt u de berichtgeving over interlandelijke adoptie? Hoe ervaart u dat?
- Wat vindt u van het geschetste beeld over interlandelijke adoptie in de media?
- Hoe kijkt u aan tegen programma's als *Spoorloos* en *Zembla*?
- Heeft negatieve berichtgeving over interlandelijke adoptie uw visie op interlandelijke adoptie veranderd?

De impact van adoptie op het latere leven

- Wat is de impact van de adoptie geweest op uw kind(eren)?
- Wat is de impact van de adoptie geweest op uw eigen leven?
- Hoe kijkt u terug op uw adoptiebesluit?

Slotvraag: Wilt u nog ergens over vertellen wat nog niet aan bod is gekomen tijdens het interview?

Bijlage 3 - Topiclijst geadopteerden

Algemeen

Voorafgaand aan het interview is kort uitgelegd wat de strekking van het interview zal zijn. Hierbij zijn vooral de grote lijnen toegelicht; dit om te voorkomen dat er voorafgaand aan het interview al gestuurd wordt in een bepaalde richting. De informanten hebben vooraf een informatiedocument ontvangen en toestemming gegeven voor het gebruik van de (geanonimiseerde) data. Indien nodig worden de documenten eerst nogmaals doorgenomen.

Met de informanten is vooraf afgesproken dat het interview tussen de 1 uur en 1,5 uur in beslag zal nemen. Sommige informanten hebben, gezien hun beperkte tijd, aangegeven een uur beschikbaar te hebben. Dit wordt vermeld bij de uitwerking van het interview.

Vragen + topics

Openingsvraag: Kunt u mij eens vertellen over uw jeugd?

Biografische vragen

- Wanneer bent u geboren?
- Hoe kijkt u terug op uw kindertijd/ leven in het ouderlijk gezin?
- Beroep van de vader en moeder?
- In wat voor omgeving bent u opgegroeid? (Regio, stad, platteland)
- Hoe heeft u uw schooljaren ervaren?
- Hoe kijkt u terug op vriendschappen ten tijde van uw jeugd?
- Heeft u een opleiding gevolgd? Zo ja, welke?

Jeugd

- Wat is het eerste moment uit uw jeugd dat u zich herinnerd?
- Kunt u mij vertellen over het eerste moment dat u zich realiseerde dat u geadopteerd bent?
- Hoe werd er binnen het gezin over de adoptie gesproken? Zo ja, werd dit met het hele gezin besproken of bijvoorbeeld met 1 persoon?
- Had u het idee tijdens uw jeugd dat u anders was dan uw vriendjes? Zo ja, op welke leeftijd ontwikkelde dat gevoel zich?

Interesse in de afkomst

- Bent u op enig moment op zoek gegaan naar informatie over uw biologische afkomst? Zo ja, hoe werd hier door uw ouders op gereageerd? Zo nee, waarom niet?
- Op welke vragen hoopte u antwoord te vinden?
- Waarom vindt u dat belangrijk om te weten te komen?
- Hoe is deze zoektocht verlopen?
- Wie heeft u ondersteunt bij uw zoektocht? Hoe heeft u dit ervaren?

De visie op de invloed van de berichtgeving

- Leest u veel de krant/ kijkt u veel tv? Hoe was dit in het verleden?
- Wanneer bent u voor het eerst in aanraking gekomen met negatieve berichtgeving?
- Heeft deze berichtgeving u doen nadenken?
- Heeft deze berichtgeving invloed gehad op uw identiteit?
- Heeft uw omgeving u geconfronteerd met dergelijke berichtgeving?
- Volgt u de berichtgeving over interlandelijke adoptie?
- Wat vindt u van het geschetste beeld over interlandelijke adoptie in de media?
- Hoe kijkt u aan tegen programma's als *Spoorloos* en *Zembla*?
- Heeft negatieve berichtgeving over interlandelijke adoptie uw visie op interlandelijke adoptie veranderd?

Het leven nu

- Hoe ervaart u het dat u geadopteerd bent? Heeft dit invloed op het dagelijks leven?
- Heeft u contact met mede-geadopteerden?
- Hoe kijkt u (nu) aan tegen interlandelijke adoptie?

Slotvraag: Wilt u nog ergens over vertellen wat nog niet aan bod is gekomen tijdens het interview?

Bijlage 4 - Topiclijst wetenschappers

Algemeen

Voorafgaand aan het interview is kort uitgelegd wat de strekking van het interview zal zijn. Hierbij is weinig ingegaan op details, maar slechts de grote lijnen toegelicht. Dit om te voorkomen dat er voorafgaand aan het interview al gestuurd wordt in een bepaalde richting. De informanten hebben (waarschijnlijk) al een informatiedocument ontvangen en toestemming gegeven voor het gebruik van de data. Indien nodig worden de documenten eerst nogmaals doorgenomen.

Met de informanten is vooraf afgesproken dat het interview tussen de 1 uur en 1.5 uur in beslag zal nemen. Sommige informanten hebben gezien hun beperkte tijd aangegeven een uur beschikbaar te hebben. Dit wordt vermeld bij de uitwerking van het interview.

Vragen + topics

Het interview wordt gestart met een open vraag: Kunt u mij eens over uw loopbaan vertellen?

Loopbaan

- Wanneer ging u zich voor het eerst verdiepen in interlandelijke adoptie?
- Wat heeft ertoe geleid dat u zich bent gaan specialiseren op adoptie?
- Welke rol heeft interlandelijke adoptie gespeeld binnen uw carrière?
- Hoe heeft de wetenschap zich rondom interlandelijke adoptie ontwikkeld?
- Met welke instellingen kreeg u te maken in uw werk omtrent interlandelijke adoptie?
- Wat waren eventuele knelpunten rondom het uitvoeren van uw werk in relatie tot interlandelijke adoptie?

Ontwikkeling van de debatten over interlandelijke adoptie

- Hoe werd er in de samenleving tegen interlandelijke adoptie aangekeken toen u tijdens u loopbaan voor het eerst met interlandelijke adoptie te maken kreeg?
- Hoe is dit door de jaren veranderd?
- Hoe heeft u positie ingenomen binnen deze debatten? Was het lastig voor u om die positie aan te nemen?

De visie op bepaalde beleidspunten/ schakelpunten rondom interlandelijke adoptie

- Welke rol mag de kindervens van wensouders spelen binnen interlandelijke adoptie?
- Hoe kijkt u aan tegen de ontwikkeling van interlandelijke adoptie in Nederland?

- Wat is uw visie op het idee dat interlandelijke adoptie een vorm van ontwikkelingshulp is?
- Hoe kijkt u aan tegen het Haags Adoptieverdrag?
- Hoe kijkt u aan tegen het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)?
- Hoe kijkt u aan tegen het huidige stelsel van interlandelijke adoptie?
- Hoe denkt u dat de toekomst van interlandelijke adoptie eruitziet?

Gevoeligheid onderwerp

- In welke mate werd interlandelijke adoptie in de samenleving als een gevoelig onderwerp beschouwd?
- Is dit door de jaren heen veranderd? Zo ja, op welke manier?

De visie op de invloed van de berichtgeving

- Wanneer ging berichtgeving een actieve rol spelen in het debat over interlandelijke adoptie?
- Wat hebben de berichten in de media over adoptieschandalen teweeggebracht?
- Heeft ander berichtgeving geleid tot andere onderzoeksvragen?
- Heeft andere berichtgeving geleid tot onderzoek in bredere disciplines?
- Welke invloed denkt u dat berichtgeving heeft op de visie over interlandelijke adoptie?
- Hoe kijkt u aan tegen programma's als *Spoorloos* en *Zembla*?
- Is uw visie over interlandelijke adoptie veranderd als gevolg door de berichtgeving? Zo ja, welke berichtgeving is daarin leidend geweest?

Persoonlijke visie op adoptie

- Hoe kijkt u aan tegen adoptie als manier van gezinsvorming? Is uw visie door de jaren heen veranderd?
- Heeft u in uw persoonlijke omgeving ooit te maken gehad met adoptie? Bijvoorbeeld in uw jeugd, schooltijd of middels vrienden?
- Wat is uw huidige visie op interlandelijk adoptie?

Slotvraag: Wilt u nog ergens over vertellen wat nog niet aan bod is gekomen tijdens het interview?